

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI**

**CORCÎ ZEYDÂN'IN 'ARÛSU FERĠÂNA ADLI
ROMANININ MODERN VE OSMANLI TÛRKÇESİ
ÇEVİRİLERİNİN ÇEVİRİ STRATEJİLERİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Ersin BOZKURT

YÛKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Doç. Dr. Mesut KÖKSOY**

Konya – 2025

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI**

**CORCÎ ZEYDÂN'IN 'ARÛSU FERĠÂNA ADLI
ROMANININ MODERN VE OSMANLI TÛRKÇESİ
ÇEVİRİLERİNİN ÇEVİRİ STRATEJİLERİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Ersin BOZKURT

YÛKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Doç. Dr. Mesut KÖKSOY**

Konya – 2025

Bu alışma, 19.06.2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Doğu Dilleri ve Edebiyatı Anabilim Dalı Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Savunma

Tez Jürisi

Doç. Dr. Mesut KÖKSOY
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ

Doç. Dr. Betül CAN
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ

Doç. Dr. Ahmet YILDIZ
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
AHMET KELEřOęLU EğİTİM FAKÜLTESİ

ÖNSÖZ

Bu çalışmayla Arap edebiyatına tarihi romanlarıyla önemli ölçüde katkıda bulunan Corcî Zeydân'ın, 'Arûsu Fergâna adlı romanının Türkçe ve Osmanlı Türkçesi çevirileri, Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnet'in önerdiği yedi çeviri stratejisinin yanı sıra ekleme ve çıkarma stratejisiyle incelenmiş; Osmanlı Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinin sadeleştirmesi birçok yönden karşılaştırılmıştır.

Bu doğrultuda hazırlanan çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Corcî Zeydân'ın hayatı, eserleri ve 'Arûsu Fergâna adlı romanı hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde Araplardaki ve Türklerdeki çeviri faaliyetlerinden bahsedilmiş; çeviribilim ve çeviriye dair tanımlar açıklanmış, çeviri stratejileri detaylı olarak ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise 'Arûsu Fergâna romanının Türkçe ve Osmanlı Türkçesi çevirileri, çeviri stratejileri açısından incelenmiştir. Bunun yanı sıra Osmanlı Türkçesi çevirisi ve bu çevirinin sadeleştirilmiş hali karşılaştırılmıştır. Çalışmada kullanılan her çeviri stratejisi için on beş örneğe yer verilmiştir. Toplam yüz otuz beş örnek bulunmaktadır.

Bu çalışmanın her aşamasında yönlendirmeleriyle bana ışık tutan; değerli vaktini ve bilgilerini paylaşıp beni her zaman destekleyen hocam Doç. Dr. Mesut Köksoy'a; yüksek lisansta beni çeviri eleştirisiyle tanıştıran ve bu alanda kendisinden çok şey öğrendiğim Doç. Dr. Betül Can hocama ve bölümdeki tüm hocalarıma çok teşekkür ederim.

Beni her zaman destekleyen anneme ve babama; yaptığı katkılar ve verdiği destek için kardeşim Pınar BOZKURT'a da ayrıca teşekkür ederim.

Ersin BOZKURT

Konya – 2025

T.C.
Selçuk Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı – Soyadı	Ersin BOZKURT
	Öğrenci No	224209011001
	Anabilim Dalı	Doğu Dilleri ve Edebiyatları
	Bilim Dalı	Arap Dili ve Edebiyatı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Danışmanı	Doç. Dr. Mesut KÖKSOY

Tezin Adı	Corcî Zeydân'ın 'Arûsu Fergâna Adlı Romanının Modern ve Osmanlı Türkçesi Çevirilerinin Çeviri Stratejileri Açısından İncelenmesi
------------------	--

ÖZET

Bu çalışmada, kaleme aldığı tarihi romanlarıyla tanınan ve modern Arap edebiyatının öncü yazarlarından biri olarak kabul edilen Corcî Zeydân'ın 'Arûsu Fergâna adlı romanının Türkçe çevirisi ve Osmanlı Türkçesi çevirisi, çeviri stratejileri kapsamında değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra romanın Osmanlı Türkçesi çevirisi ve bu çevirinin sadeleştirilmesi karşılıklı olarak incelenmiştir.

Çalışmada toplam dokuz adet çeviri stratejisine yer verilmiştir. Bu stratejilerin yedisini Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnet'in ortaya koyduğu doğrudan ve dolaylı çeviri stratejileri oluşturmaktadır. Ödünç alma, öykünme ve birebir çeviri stratejisi doğrudan çeviri stratejileriyken yer değiştirme, düzenleme, eşdeğerlik ve uyarlama stratejisi ise dolaylı çeviri stratejileridir. Stratejilerin ikisini ise genel çeviri stratejilerinden olan ekleme ve çıkarma stratejisi oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Edebiyatı, Corcî Zeydân, 'Arûsu Fergâna, Çeviribilim, Çeviri Eleştirisi

T.C.
Selçuk Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı – Soyadı	Ersin BOZKURT
	Öğrenci No	224209011001
	Anabilim Dalı	Doğu Dilleri ve Edebiyatları
	Bilim Dalı	Arap Dili ve Edebiyatı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Danışmanı	Doç. Dr. Mesut KÖKSOY

Tezin Adı	An Investigation of the Modern and Ottoman Turkish Translations of Corcî Zeydân's Novel Called 'Arûsu Ferğâna in Terms of Translation Strategies
-----------	--

ABSTRACT

In this study, the Turkish translation and Ottoman Turkish translation of the novel 'Arûsu Ferğâna by Corcî Zeydân, who is known for his historical novels and is considered one of the pioneering writers of modern Arabic literature, were evaluated within the scope of translation strategies. In addition, the Ottoman Turkish translation of the novel and the simplification of this translation were examined mutually.

A total of nine translation strategies were included in the study. Seven of these strategies are direct and indirect translation strategies put forward by Jean-Paul Vinay and Jean Darbelnet. While borrowing, calque and literal translation strategies are direct translation strategies, transposition, modulation, equivalence and adaptation strategies are indirect translation strategies. Two of the strategies are expansion and reduction strategies, which are general translation strategies.

Keywords: Arabic Language and Literature, Corcî Zeydân, 'Arûsu Ferğâna, Translation Studies, Translation Criticism

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ.....	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Yöntemi.....	1
3. Araştırmanın Sınırlılıkları	2
4. Araştırmanın Önemi.....	2
5. Araştırmanın Kaynakları.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

CORCÎ ZEYDÂN'IN HAYATI VE 'ARÛSU FERĠANA ROMANI

1.1. CORCÎ ZEYDÂN'IN HAYATI VE ESERLERİ	5
1.1.1. Hayatı	5
1.1.2. Eserleri	7
1.1.2.1. Tarih Alanındaki Eserleri.....	7
1.1.2.2. Dil ve Edebiyat Alanındaki Eserleri	9
1.1.2.3. Sosyal Konular Hakkındaki Eserleri.....	9
1.1.2.4. Romanları.....	10
1.2. 'ARÛSU FERĠANA ROMANI.....	11
1.2.1. Romanın Özeti	11
1.2.2. Çevirmenler.....	15
1.2.2.1. Zeki Megamiz	15
1.2.2.2. Ahmet Almaz	16
1.2.3. Romanın Osmanlı Türkçesi Çevirisinin Sadeleştirilmiş Hali	16

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVİRİ FAALİYETLERİ, ÇEVİRİBİLİM VE ÇEVİRİ STRATEJİLERİ

2.1. ÇEVİRİ FAALİYETLERİ	17
2.1.1. Araplarda Çeviri Faaliyetleri.....	17
2.1.2. Türklerde Çeviri Faaliyetleri.....	20
2.2. ÇEVİRİBİLİM HAKKINDA GENEL BİLGİLER	22
2.2.1. Çeviri.....	22
2.2.2. Edebî Çeviri	23

2.2.3. Çeviri Eleştirisi.....	24
2.2.4. Çeviribilim	26
2.3. ÇEVİRİ STRATEJİLERİ.....	27
2.3.1. Doğrudan Çeviri Stratejileri	28
2.3.1.1. Ödünç Alma Stratejisi	28
2.3.1.2. Öykünme Stratejisi.....	28
2.3.1.3. Birebir/Yapısal Çeviri Stratejisi.....	29
2.3.2. Dolaylı Çeviri Stratejileri	29
2.3.2.1. Yer Değiştirme Stratejisi.....	30
2.3.2.2. Düzenleme Stratejisi	30
2.3.2.3. Eşdeğerlik Stratejisi	31
2.3.2.4. Uyarlama Stratejisi.....	32
2.3.3. Genel Çeviri Stratejileri	32
2.3.3.1. Ekleme Stratejisi	32
2.3.3.2. Çıkarma Stratejisi.....	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEVİRİLERİN ÇEVİRİ STRATEJİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

3.1. Romanın Adı	34
3.2. Doğrudan Çeviri Stratejileri.....	35
3.2.1. Ödünç Alma Stratejisi	35
3.2.2. Öykünme Stratejisi.....	46
3.2.3. Birebir/Yapısal Çeviri Stratejisi.....	57
3.3. Dolaylı Çeviri Stratejileri.....	65
3.3.1. Yer Değiştirme Stratejisi.....	65
3.3.2. Düzenleme Stratejisi	76
3.3.3. Eşdeğerlik Stratejisi	85
3.3.4. Uyarlama Stratejisi.....	95
3.4. Genel Çeviri Stratejileri	103
3.4.1. Ekleme Stratejisi	103
3.4.2. Çıkarma Stratejisi.....	113
SONUÇ	124
KAYNAKÇA	128

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Transkripsiyon sisteminde Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi temel alınmıştır.

ـَ : a, e

ـُ : u

ـِ : i

آ : â

ؤ : û

ئ : î

ء, ا : e

ب : b

ت : t

ث : s

ج : c

ح : h

خ : ħ

د : d

ذ : z

ر : r

ز : z

س : s

ش : ş

ص : ş

ض : đ

ط : t

ظ : z

ع : ‘

غ : ğ

ف : f

ق : k

ك : k

ل : l

م : m

ن : n

و : v

ه : h

ی : y

1. Şemsî ve kamerî harflerin okunuşları esas alınmış ve bu esasa göre yazılmıştır. Örnek: ez-Zemâhşerî, el-Câmî.

2. Şahıs adlarında ve Türkçeye yerleşmiş adlarda transkripsiyon uygulanmamıştır. Örnek: Muhammed, Hasan.

3. Mürekkep adlarda Türkçeye yerleşmiş adların okunuşu esas alınmış olup genelde i‘raba uyulmamıştır. Örnek: Şemseddin.

4. Kelime sonundaki kapalı Te (ة) harfi vakıf halinde okunmadığı için yazılmamış, vasıl halinde ise okunduğu için yazılmıştır. Örnek: *Risâle fi’n-Nahv*, *Risâletu’l-İntişâr*

KISALTMALAR

AOT	: Arapça – Osmanlı Türkçesi
AOTS	: Arapça – Osmanlı Türkçesinin Sadeleştirmesi
AT	: Arapça – Türkçe
b.	:bin (oğlu)
KM	: Kaynak Metin
s.	: sayfa
vb.	: ve benzeri
yy.	: yüzyıl

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Bu çalışmada, modern Arap edebiyatında tarihi romanlarıyla tanınan Corcî Zeydân'ın عَرُوسُ فَرْغَانَا ('*Arûsu Fergâna*) adlı romanının Türkçe ve Osmanlı Türkçesi çevirileri, çeviri stratejileriyle incelenmiştir. Bunun yanı sıra Osmanlı Türkçesi çevirisi ve sadeleştirmesi de karşılaştırılmıştır. Çevirilerin hangi stratejilere göre yapıldığı, çevirmenlerin hangi yöntem ve teknikleri kullandıkları, kaynak metinde geçen kültürel ifadelerin hedef dile nasıl aktarıldığı ele alınmıştır. Yapılan çeviriler sonucu yaşanan anlamsal kayıplar araştırılmıştır. Türkçe çevirisi, Osmanlı Türkçesi çevirisi ve Osmanlı Türkçesi çevirisinin sadeleştirmesinde kullanılan kelimeler hedef okura uygunluk bakımından incelenmiştir.

2. Araştırmanın Yöntemi

Roman toplamda dokuz çeviri stratejisi ile ele alınmıştır. Bu stratejilerin yedisini Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnet'in Fransızca ve İngilizce metinler arasında karşısalsal çözümlemeler yaparak ortaya koyduğu stratejiler oluşturmaktadır. Bu çeviri stratejileri doğrudan ve dolaylı çeviri stratejileri şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Ödünç alma, öykünme ve birebir çeviri stratejileri doğrudan çeviri stratejilerindendir. Yer değiştirme, düzenleme, eşdeğerlik ve uyarlama stratejisi ise dolaylı çeviri stratejileri içinde yer almaktadır.¹ Bunların yanı sıra ekleme ve çıkarma stratejileri ise genel çeviri stratejileridir.²

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda genel olarak gözlem, görüşme, belge ve söylev analizi gibi nitel olan veri toplama tekniklerine başvurulur.³

Araştırma kapsamında incelenen konuyla ilgili bilgi içeren yazılı belgelerin analizi yoluyla veri elde edilmesi belge incelemesi olarak adlandırılmaktadır. Veri toplama tekniği olarak bu araştırmada belge incelemesi kullanılmıştır.⁴

¹ Jean-Paul Vinay - Jean Darbelnet, *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation* (Amsterdam: John Benjamins Publishing, 1995), 30-42.

² Mehmet Hakkı Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak* (İstanbul: Say Yayınları, 2013), 228-235.

³ Ali Baltacı, "Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/2 (2019), 370.

⁴ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008), 188.

3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, Corcî Zeydân'ın *عَرُوسُ فَرْغَانَةِ* ('*Arûsu Fergâna*) romanı, Türkçe çevirisi, Osmanlı Türkçesi çevirisi ve Osmanlı Türkçesinin sadeleştirilmesiyle sınırlıdır. '*Arûsu Fergâna*⁵ romanının 1908 yılında Mısır'daki el-Hilâl matbaasında basılan hali kullanılmıştır. Romanın Türkçe çevirisi Ahmet Almaz tarafından yapılmıştır. Türkçe çeviri eser *Fergana Güzeli*⁶ adına sahiptir. Bu eserin 2003 yılında Bilge Yayıncılık Eğitim Hizmetleri tarafından İstanbul'da yayımlanan ilk baskısı kullanılmıştır. Romanın Osmanlı Türkçesi Zeki Megamiz tarafından yapılmıştır. Eser *جهان خاتون فرغانه كوزلی* (*Cihan Hatun Fergana Güzeli*)⁷ adındadır. Bu eserin 1927 yılında İkdâm Matbaası tarafından İstanbul'da yayımlanan baskısı kullanılmıştır. Osmanlı Türkçesinin sadeleştirilmiş hali ise *Fergana Güzeli Cihan Hatun*⁸ adındaki eserdir. Sadeleştirmenin tam olarak kimin tarafından yapıldığı bilgisine ulaşılamamıştır. Kitapta editörün İsmail Fatih Ceylan olduğu ve tashihin Orhan Güler'e ait olduğu yazmaktadır. Bu kitabın 2002 yılında Nesil Yayınları tarafından İstanbul'da yayımlanan ikinci baskısı kullanılmıştır.

Ayrıca bu araştırma, Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnet tarafından önerilen yedi çeviri stratejisi ve genel çeviri stratejilerinden olan ekleme ve çıkarma stratejisi ile sınırlıdır.

4. Araştırmanın Önemi

Günümüzde Arapçadan Türkçeye çevrilmiş edebî eserlerin azlığının yanı sıra bu edebî eserlerin birden fazla Türkçe çevirisi de oldukça azdır. Bu nedenle Arapça edebî eserlerin çevirilerinin eleştirilerini ele alan çalışmaların yeterli sayıda olmadığı görülmektedir. Bu çalışmayla Arap dili ve edebiyatı alanına katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Ulaşılan bulguların, çeviri uygulamalarında dikkate alınabileceği

⁵ Corcî Zeydân, '*Arûsu Fergâna* (Mısır: el-Hilâl Matbaası, 1908).

⁶ Corcî Zeydân, *Fergana Güzeli*, çev. Ahmet Almaz (İstanbul: Bilge Yayıncılık Eğitim Hizmetleri, 2003).

⁷ Corcî Zeydân, *Cihan Hatun Fergana Güzeli*, çev. Zeki Megamiz (İstanbul: İkdâm Matbaası, 1927).

⁸ Corcî Zeydân, *Fergana Güzeli Cihan Hatun*, ed. İsmail Fatih Ceylan, çev. Zeki Megamiz (İstanbul: Nesil Yayınları, 2002).

öngörülmektedir. Ele alınan çeviri stratejilerinin her biri için on beş örnek bulunmaktadır.

Arap dili ve edebiyatı alanında, bu araştırmada kullanılan çeviri stratejilerini içeren çalışmalar bulunmaktadır. Musa Yıldız ve Halil İbrahim Şanverdi'nin '*Azrâ'u Cakartâ Adlı Romanın Türkçe Çevirilerinin Çeviri Stratejileri Açısından İncelenmesi*', Mesut Köksoy'un '*Cibrân Halil Cibrân'ın Verde el-Hânî Adlı Hikâyesinin Arapçadan ve Ara Dil İngilizceden Türkçeye Çevirilerinin İncelenmesi*', Hüseyin Selim Kocabıyık'ın '*Jean Paul Vinay ile Jean Darbelnet, Peter Newmark, Anthony Pym ve Gideon Toury'nin Kuramları Işığında Necib Mahfuz'un "Başkan'ın Öldürüldüğü Gün" Adlı Romanındaki Dil Oyunlarının Türkçe Çevirisinin Analizi*' makaleleri ve Ali Osman Kırallı'nın '*Corcî Zeydân'ın "Selahaddin Eyyübî ve Haşhaşiler" Adlı Romanının Türkçe Çeviri Metinlerinin Eşdeğerlik Yaklaşımları Açısından İncelenmesi*' adlı doktora tezi, Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnet'in önerdiği çeviri stratejilerini temel alan çalışmalardır. Araştırmada bu çalışmalardan sıklıkla yararlanılmıştır. Ali Osman Kırallı'nın doktora tezi, Arapça bir kaynak metnin Osmanlı Türkçesi çevirisinin ve Türkçe çevirisinin çeviri stratejilerine göre incelendiği tek çalışmadır.

Arapça bir kaynak metnin Osmanlı Türkçesi çevirisinin ve sadeleştirmesinin karşılıklı değerlendirilmesini içeren bir çalışma bulunamamıştır. Bu nedenle bu araştırmanın alanda önemli bir yeri olacağı beklenmektedir.

5. Araştırmanın Kaynakları

Araştırmanın en önemli kaynağı Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnet'in '*Comparative Stylistics of French and English: a Methodology for Translation*' adlı kitabıdır. Kitap, bu çalışmada temel alınan çeviri stratejilerini açıklamakta ve detaylı bilgiler vermektedir. Araştırmada bu kaynağa bağlı kalınmıştır.

Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnet'in önerdiği, bu çalışmada temel alınan çeviri stratejilerini açıklaması ve örnekler vermesi; genel çeviri stratejileri olan ekleme ve çıkarma stratejisini açıklaması ve detaylandırması sebebiyle Mehmet Hakkı Suçin'in '*Öteki Dilde Var Olmak*' adlı kitabı, araştırmada kullanılan önemli kaynaklardan biridir.

Bu araştırmada kullanılan çeviri stratejilerinin yer aldığı makaleler ise araştırmada yol gösterici rol oynamıştır. Örneğin Mesut Köksoy'un '*Cibrân Halil*

Cibrân'ın Verde el-Hânî Adlı Hikâyesinin Arapçadan ve Ara Dil İngilizceden Türkçeye Çevirilerinin İncelenmesi, Musa Yıldız ve Halil İbrahim Şanverdi'nin *'Azrâ'u Câkartâ Adlı Romanın Türkçe Çevirilerinin Çeviri Stratejileri Açısından İncelenmesi* ve Hüseyin Selim Kocabıyık'ın *Jean Paul Vinay ile Jean Darbelnet, Peter Newmark, Anthony Pym ve Gideon Toury'nin Kuramları Işığında Necib Mahfuz'un "Başkan'ın Öldürüldüğü Gün" Adlı Romanındaki Dil Oyunlarının Türkçe Çevirisinin Analizi* adlı makalesi önemli bir kaynak olmuştur. Ali Osman Kırallı'nın *Corcî Zeydân'ın "Selahaddin Eyyübî ve Haşhaşiler" Adlı Romanının Türkçe Çeviri Metinlerinin Eşdeğerlik Yaklaşımları Açısından İncelenmesi* adlı doktora tezi de bu konuda aynı öneme sahiptir.

Yazarın hayatı ve eserleri hakkındaki bilgilere ulaşma amacıyla Feyzettin Ekşi'nin *Arap Milliyetçiliği Bağlamında Corci Zeydan'ın Romancılığı* adlı doktora tezine sıklıkla başvurulmuştur. Bu konuda Muharrem Çelebi'nin *Corcî b. Habîb Zeydân* adlı kitap bölümü, Mürüvvet Türken Çakır'ın *Corci Zeydan'ın 'Kureyş Bakiresi' Adlı Tarihi Romanı Üzerine Bir İnceleme* ve *Corci Zeydan'ın Romanlarında Toplumsal Yapı* adlı makaleleri; Ali Osman Kırallı'nın *Corcî Zeydân'ın "Selahaddin Eyyübî ve Haşhaşiler" Adlı Romanının Türkçe Çeviri Metinlerinin Eşdeğerlik Yaklaşımları Açısından İncelenmesi* adlı doktora tezi önemli kaynaklar olmuştur.

Araplardaki tercüme faaliyetleri hakkında bilgi almak amacıyla Luay Hatem Yaqoob'un *Câhiliyeden 19. Yüzyıla Arapça Tercüme Faaliyetleri*, Harun Özel ve Youssoufa Soumana'nın *Modern Dönem Çeviri Faaliyetlerinin Arap Edebiyatının Gelişimine Katkısı* adlı makalesi sıkça kullanılmıştır. Türklerdeki tercüme faaliyetleri konusunda bilgilere ulaşmak adına Nilay Avcı'nın *Osmanlı -Türk Toplumunda Çeviri Etkinliği Üzerine Tarihsel Bir İnceleme* adlı makalesi yoğun kullanılan kaynaklardır.

Çeviribilimle ilgili kavramların tanımlarına ulaşmak için birçok farklı kaynak kullanılmıştır. Tüm kaynaklardan eşit derecede yararlanılmıştır. Gürkan Dağbaşı ve Çağla Güğercin'in *Nizar Kabbani Şiirlerinin Türkçe Çevirilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi*, Nüzhet Berrin Aksoy'un *Çeviride Çevirmen Seçimleri Işığında Çeviri Eleştirisi*, Faruk Yücel'in *Çeviri Eleştirisi Neyi Eleştirir?* ve Betül Can'ın *Filistinli Şair Mahmûd Dervîş'in 'Kaktüsün Sonsuzluğu' Adlı Şiirinin Türkçe Çevirileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz* adlı makalesi bu konudaki önemli kaynaklardan olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

CORCÎ ZEYDÂN'IN HAYATI VE 'ARÛSU FERĠÂNA ROMANI

Bu bölümde, tarihi romanlarıyla tanınan ve birçok alanda eserler kaleme alan, Arap edebiyatının önde gelen isimlerinden olan Corcî Zeydân'ın hayatı ve eserleri hakkındaki bilgilere; 'Arûsu FerĠâna adlı romanının özetine ve çevirmenlerine yer verilmiştir.

1.1. CORCÎ ZEYDÂN'IN HAYATI VE ESERLERİ

1.1.1. Hayatı

Önemli Arap tarihi romancılarından biri olan Corcî b. Habîb Zeydân, Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta fakir bir Ortodoks ailenin oğlu olarak 14 Kasım 1861 yılında doğmuştur.⁹ Beş yaşlarındayken ilköğrenimine başlayan Zeydân, önce İlyas Hûri isimli medreseye, sonra Fransızca öğrenmesi için Şamlıların Şevâm adındaki okuluna ve son olarak Muallim Zâhir isimli okula gönderilmiştir. Bu şekilde ilköğrenimini üç okulda tamamlayan Zeydân, bu okullarda İngilizce, Fransızca ve Matematik eğitimleri almıştır.¹⁰

Babası, kendisine hesap işlerinde yardım etmesini isteyerek oğlunu lokantasında çalıştırmaya başlamıştır. Başlarda kısa bir süreliğine çalışması hedeflenirken burada yedi-sekiz yıl geçirmiştir. Bir yandan babasının lokantasında çalışırken bir yandan da İngilizce öğrenmek amacıyla akşam okuluna gitmiştir. Zeydân hem eğitimine devam etmiş hem de geçimini sağlamak için para kazanmaya çalışmıştır.¹¹ Ayrıca on iki yaşından sonra iki yıl boyunca ayakkabı tamirciliği yapmıştır.¹² Daha sonra ise Şemsu'l-Birr cemiyetine katılarak bilgi ve görgüsünü arttırmıştır.¹³ 1881 yılında Beyrut'ta bulunan Amerikan Üniversitesi'nde tıp eğitimi almaya başlamıştır. Tıp fakültesinin ilk yılında derslerinde gösterdiği azim ve başarı sebebiyle takdir belgesi almaya hak kazanmıştır. İkinci yılında ise fakülte hocalarından olan Edward R. Lewis, evrim teorisini desteklemesi nedeniyle okuldaki görevinden

⁹ Aktoro İmarali Uulu, *Corcî Zeydân ve Arûsu FerĠâne Adlı Romanının İncelenmesi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 20.

¹⁰ Muammer Sarıkaya - Ali Osman Kırallı, "Selahaddin Eyyubi Adlı Romanı Bağlamında Corcî Zeydân'ın Romancılığı", *Doğu Araştırmaları* 2/20 (2019), 40.

¹¹ Uulu, *Corcî Zeydân ve Arûsu FerĠâne Adlı Romanı*, 20.

¹² Sarıkaya - Kırallı, "Selahaddin Eyyubi Adlı Romanı Bağlamında Corcî Zeydân'ın Romancılığı", 40.

¹³ Enes Erdim - İrfan Kaya, "Tema ve Yapı Bağlamında Corcî Zeydan'ın İstibdâdu'l-Memâlik İsimli Romanı", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/1 (2018), 46.

alınmıştır. Corcî Zeydân, bu olayı protesto eden öğrencilerin arasında bulunmuş ve bu nedenle protestodaki diğer öğrencilerle beraber okuldan uzaklaştırılmıştır. Bu öğrencilerin hiçbirisi okula geri dönememiş ve bazıları farklı okullarda eğitimlerine devam etmiştir. Zeydân'ın imkânı buna yetmediği için arkadaşlarıyla bazı sınavlara girerek eczacılık diploması almıştır.¹⁴

Yarım kalan tıp eğitimini devam ettirebilmek için 1883 yılında Mısır'a giderek el-Kaşru'l-'Aynî medresesine girmiştir. Zeydân Mısır'a giderek hayatında ilk kez Lübnan'dan ve Beyrut'tan ayrı kalmıştır. Maddi durumunun yetersizliği ve tıp eğitiminin uzun sürmesi fikrini değiştirmiştir. Çalışıp para kazanabileceği bir iş bulmak zorunda olan Zeydân, 1884 yılında Mısır'ın tek günlük gazetesi olan ez-Zamân'dan gelen editörlük teklifini kabul etmiştir. Burada bir yıldan fazla çalışmış, gazetenin kapatılacağını anladığında ise görevinden istifa etmiştir.¹⁵ İstifa ettiği yıl İngiliz Vali Charles Gordon'u kurtarmak için Sudan'a giden İngiliz birliklerine tercüman olarak katılmıştır. Sudan'a gitmesindeki en temel neden maddi ihtiyaçları olmuştur. Burada savaşın acımasız yüzüne şahit olan Zeydân Mısır'a döndüğünde, vermiş olduğu üstün hizmetten dolayı İngilizler tarafından madalya ve nişan ile ödüllendirilmiştir.¹⁶

Beyrut'a 1885 yılında geri döndüğünde Doğu Bilimler Akademisi'ne üye olarak seçilmiştir. Burada İbranice ve Süryaniceyi öğrenmiştir.¹⁷

Zeydân *el-Elfâzu'l-'Arabiyye ve'l-Felsefetu'l-luğaviyye* adındaki ilk kitabını 1886 yılında Beyrut'ta yayımlamıştır. Bunun ardından İngiltere, Fransa ve İsviçre ülkelerine gitmiştir. Özellikle İngiltere'de Avrupa oryantalizmini yakından tanımıştır. Bu seyahatinde ünlü müze ve kütüphaneleri gezme ve bilim dünyasından önemli kişilerle tanışma fırsatı elde etmiştir.¹⁸

İlk çalıştığı gazete olan ez-Zamân, Zeydân'ın gazetecilik hayatının ilk evresini oluşturmaktadır. İkinci tecrübesi ise el-Muқтаaf gazetesidir. 1886 yılında Mısır'a dönen Zeydân, burada yaklaşık iki yıl boyunca gazetenin idari işleriyle ilgilenmiştir.

¹⁴ Betül Nur Semiz, *Corcî Zeydan'ın İstanbul'a Seyahat İsimli Eserinde Mimari ve Sosyal Hayat* (İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 6.

¹⁵ Feyzettin Ekşi, *Arap Milliyetçiliği Bağlamında Corcî Zeydan'ın Romancılığı* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 24.

¹⁶ Semiz, *Corcî Zeydan'ın İstanbul'a Seyahat İsimli Eserinde Mimari ve Sosyal Hayat*, 7.

¹⁷ Ulu, *Corcî Zeydân ve Arûsu Fergâne Adlı Romanı*, 21.

¹⁸ Mürüvvet Türken Çakır, "Corcî Zeydan'ın Romanlarında Toplumsal Yapı", *The Journal of Academic Social Science Studies* null/Number: 78 (29 Ağustos 2024), 413.

İşlerin yoğunluğu nedeniyle buradan 1888 yılında ayrılarak kendi başına çalışmayı tercih etmiştir. Bu sürede eser yazmaya yönelerek *Târîhu Mısr el-Ḥadîş*'i kaleme almaya başlamıştır.¹⁹

Ayrıldığı el-Mukṭaṭaf gazetesinden sonra Rum Ortodoks cemaatine ait olan el-Medresetu'l-Ubeydiyye'de yöneticilik yapmaya başlamıştır. 1892 yılında ise Arap dünyasının en meşhur dergilerinden biri olan el-Hilâl dergisini çıkarmıştır. Zeydân, hayatının sonuna kadar bu dergide çalışmış ve makaleler yayımlamıştır.²⁰ Bu dergi kısa süre içerisinde Türkçe ve Farsça gibi dillere çevrilmiştir.²¹

1912 yılında Avrupa'ya ikinci bir seyahat gerçekleştirmiştir. Uzun süren ve neredeyse yazın tamamını geçirdiği bu seyahatinde Fransa, İngiltere ve İsviçre'nin farklı şehirlerine gitmiştir. Büyük müze ve kütüphaneleri gezip tarihi eserleri inceleyerek Batı kültürünü ve medeniyetini oluşturan temel dinamikleri araştırmaya çalışmıştır.²²

Zeydân, Osmanlı'nın son dönemlerinde ortaya çıkan muhalif ve meşrutiyetçi Jön Türkleri destekleyen siyasi tavrı nedeniyle Osmanlı topraklarına meşrutiyet sonrası girebilmiştir. Kahire Üniversitesi'nde bir süre öğretim görevlisi olarak çalışmış ve üniversitenin hassas olduğu bazı konuları tartışması nedeniyle görevinden uzaklaştırılmıştır. 21 Temmuz 1914 yılında Kahire'de vefat etmiştir.²³

1.1.2. Eserleri

Modern Arap edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Corcî Zeydân özellikle dil, tarih ve edebiyat alanlarında batı metotlarını uygulayarak eserler vermiştir. Birçok hikâye, roman ve çevirileri bulunmaktadır.²⁴

1.1.2.1. Tarih Alanındaki Eserleri

1. *Târîhu Mısr el-ḥadîş mine'l-fethi'l-İslâmî ile'l-ân* (1889)

İki ciltten oluşan bu eser, modern Mısır tarihi hakkındadır.²⁵

¹⁹ Ekşi, *Arap Milliyetçiliği Bağlamında Corcî Zeydan'ın Romancılığı*, 24.

²⁰ Ömer Pekirbızlı, *Corcî Zeydân'ın İslam Medeniyeti Tasavvuru ("İslam Medeniyeti Tarihi" Kitabı Bağlamında)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 5-6.

²¹ Uulu, *Corcî Zeydân ve Arûsu Fergâne Adlı Romanı*, 21.

²² Ekşi, *Arap Milliyetçiliği Bağlamında Corcî Zeydan'ın Romancılığı*, 25.

²³ Uulu, *Corcî Zeydân ve Arûsu Fergâne Adlı Romanı*, 21-22.

²⁴ Uulu, *Corcî Zeydân ve Arûsu Fergâne Adlı Romanı*, 25.

²⁵ Sarıkaya - Kırallı, "Selahaddin Eyyubi Adlı Romanı Bağlamında Corcî Zeydân'ın Romancılığı", 41.

2. *Târîhu 'l-Mâsûniyyeti 'l-'âm* (1889)

Eserde masonluk, doğuşundan Corcî Zeydân'ın döneminde ulaştığı aşamaya kadar ele alınmıştır. Masonluk tarihi hakkında yazılmış olan ilk Arapça eserdir.²⁶

3. *et-Târîhu 'l-'âm munzu 'l-halîka ile 'l-ân* (1890)

İlköğretim öğrencilerine dünya tarihi konusunda genel bilgilerin verilmesi amaçlanarak yazılmıştır. Tek ciltten oluşan ve çokça görsel içeren kitap Beyrut'ta basılmıştır.²⁷

4. *Târîhu İngiltere* (1899)

Corcî Zeydân'ın, el-Hilâl okurlarından gelen yoğun talep sonrası telif etmeye başladığı eseridir. Eser, dergide bölüm bölüm yayımlanmıştır. Yaklaşık seksen sayfa olan eser, İngiltere tarihini anlatmaktadır.²⁸

5. *Târîhu 'l-Yûnân ve 'r-Rûmân* (1889)

Yunan ve Roma tarihinin ele alındığı eserdir.²⁹

6. *Târîhu 't-temedduni 'l-İslâmî* (1902-1906)

Beş ciltten oluşan eser her yıl bir cildi yayımlanarak 1902 – 1906 yılları arasında tamamlanmıştır.³⁰ Eserde İslam medeniyet tarihi detaylı şekilde incelenmektedir. Daha çok Arapların etkin rol aldığı dönemler ele alınmaktadır.³¹ Eser, Zeki Megamiz tarafından *Medeniyet-i İslâmiyye Târîhi* adıyla Türkçeye çevrilmiştir.³²

7. *Târîhu 'l-'Arab kable 'l-İslâm* (1908)

Milattan önce 25. yy.'dan İslam'ın doğuşuna kadar geçen süredeki Arap ırkının tarihi ele alınmaktadır.³³ Bir önceki eseri tamamlamak adına yazılmıştır.³⁴

8. *Ṭabaḳātu 'l-umem evi 's-selâ 'ilu 'l-beşeriyye* (1912)

İnsan türünü, ırklarını ve ırkların özelliklerini ele almaktadır.³⁵

²⁶ Ekşi, *Arap Milliyetçiliği Bağlamında Corci Zeydan'ın Romancılığı*, 47.

²⁷ Ekşi, *Arap Milliyetçiliği Bağlamında Corci Zeydan'ın Romancılığı*, 47.

²⁸ Ekşi, *Arap Milliyetçiliği Bağlamında Corci Zeydan'ın Romancılığı*, 47.

²⁹ Ekşi, *Arap Milliyetçiliği Bağlamında Corci Zeydan'ın Romancılığı*, 48.

³⁰ Ekşi, *Arap Milliyetçiliği Bağlamında Corci Zeydan'ın Romancılığı*, 48.

³¹ Ekşi, *Arap Milliyetçiliği Bağlamında Corci Zeydan'ın Romancılığı*, 50.

³² Muharrem Çelebi, “Corcî b. Habîb Zeydân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 1993), 8/70.

³³ Ekşi, *Arap Milliyetçiliği Bağlamında Corci Zeydan'ın Romancılığı*, 52.

³⁴ Çelebi, “Corcî b. Habîb Zeydân”, 8/70.

³⁵ Ekşi, *Arap Milliyetçiliği Bağlamında Corci Zeydan'ın Romancılığı*, 53.

8. *Ensâbu'l- 'Arabi'l-ḳudemâ'* (1921)

Araplarda anaerkil aile yapısının³⁶ ve totem inancının olduğunu iddia edenlere karşı bir reddiye olarak yazılmıştır. Corcî Zeydân, bu eserinde totemizmi eleştirmektedir.³⁷

1.1.2.2. Dil ve Edebiyat Alanındaki Eserleri

1. *el-Elfâzu'l- 'Arabiyye ve'l-felsefetu'l-luġaviyye* (1886)

Corcî Zeydân'ın ilk eseridir. Karşılaştırmalı dilbilim kurallarının Arapçaya uyarlanmasını içermektedir. İkinci baskısında eserin adı *el-Felsefetu'l-luġaviyye ve'l-elfâzu'l- 'Arabiyye* şeklinde kullanılmıştır (Kahire 1904).³⁸

2. *el-Belâġa fî uşûli'l-luġa* (1889)

Belagata dair bir eserdir.³⁹

3. *Târîhu'l-luġati'l- 'Arabiyye* (1904)

Tarihin farklı dönemlerinde Arap dilinde gerçekleşen değişikliklerin ele alındığı bir kitaptır.⁴⁰

4. *Târîhu âdâbi'l-luġati'l- 'Arabiyye* (1911 – 1914)

Corcî Zeydân bu eserin ikinci cildinde, eseri yazma amacını Arap dilinde yazılmış olan bütün eserleri tanıtmak, onların değerlerini belirlemek ve günümüze ulaşanlarla ulaşmayanları birbirinden ayırmak olarak ifade etmiştir. Ayrıca günümüze ulaşan eserlerin nerede ve ne zaman yayımlandığını; yazmalarının nerede bulunduğunu göstermeyi hedeflediğini de belirtmiştir. Zeydân eserinde Arap tarihini on devreye ayırmıştır. Bunlar Câhiliye, erken İslam, Emevî, 1. Abbâsî, 2. Abbâsî, 3. Abbâsî, 4. Abbâsî, Moğol, Osmanlı ve modern dönemdir. Bu dönemlerin her biri ilimlere göre yeniden sınıflandırılmıştır.⁴¹

1.1.2.3. Sosyal Konular Hakkındaki Eserleri

1. *Muhtaşaru coġrâfiyyeti Mısr* (1891)

³⁶ Çelebi, “Corcî b. Habîb Zeydân”, 8/70.

³⁷ Ekşi, *Arap Milliyetçiliği Bağlamında Corci Zeydan'ın Romancılığı*, 53-54.

³⁸ Çelebi, “Corcî b. Habîb Zeydân”, 8/70.

³⁹ Çakır, “Corci Zeydan'ın Romanlarında Toplumsal Yapı”, 413.

⁴⁰ Ekşi, *Arap Milliyetçiliği Bağlamında Corci Zeydan'ın Romancılığı*, 55.

⁴¹ Şükran Fazlıoğlu, “Târîhu Âdâbi'l-Luġati'l-'Arabiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 2011), 40/87.

Mısır'ın coğrafyasına dair bir eserdir.⁴²

2. *Reddun rennân 'alâ Nebşi'l-hezeyân* (1891)

Emîn b. Hasan el-Hulvânî el-Medenî, Corcî Zeydân'ın *Târîhu Mısr el-hadîs mine'l-fethi'l-İslâmî ile 'l-ân* adlı eserini *Nebşu'l-hezeyân min Târîhi Corcî Zeydân* isimli risâlesi ile tenkit etmiştir. Corcî Zeydân, *Reddun rennân 'alâ Nebşi'l-hezeyân* adlı eserini, bu risâleye cevap olarak kaleme almıştır.⁴³

3. *İlmu'l-firâseti'l-hadîs* (1901)

Firâset ilmini, insanların dış görünüşlerine bakarak onların huy ve davranışları hakkında çıkarımda bulunmak şeklinde tanımlayan Corcî Zeydân, bu eserinde firâset ilmi ve tarihi üzerinde durmuştur.⁴⁴

4. *'Acâ'ibu'l-halk* (1912)

Nadir görülen ve dikkat çekici konuların yer aldığı eserdir. El-Hilâl dergisinde *'Acâ'ibu'l-mahlûkât* başlığı altında yayımlanan makalelerden oluşmaktadır.⁴⁵

5. *Muhtârât fî felsefeti'l-ictimâ' ve 'l-'umrân* (1921)

Corcî Zeydân'ın el-Hilâl dergisinde yayımlanan makalelerinden seçmeleri içeren bir eserdir.⁴⁶

1.1.2.4. Romanları

1. *el-Memlûku's-şârid* (1891)

2. *Esîru'l-mutemehdî* (1892)

3. *İstibdâdu'l-memâlik* (1893)

4. *Cihâdu'l-muhibbîn* (1893)

5. *Armânûsetu'l-Mısrıyye* (1896)

6. *Fetâtu Ğassân* (1897-1898)

7. *'Azrâ'u Kureyş* (1899)

8. *17 Ramazân* (1900)

9. *Ġâdetu Kerbelâ* (1901)

10. *el-Haccâc b. Yûsuf* (1902)

11. *Fethu'l-Endelus* (1904)

⁴² Çelebi, "Corcî b. Habîb Zeydân", 8/70.

⁴³ Çelebi, "Corcî b. Habîb Zeydân", 8/70.

⁴⁴ Ekşi, *Arap Milliyetçiliği Bağlamında Corci Zeydan'ın Romancılığı*, 63.

⁴⁵ Ekşi, *Corci Zeydan'ın Romancılığı*, 64.

⁴⁶ Çelebi, "Corcî b. Habîb Zeydân", 8/70.

12. *Şarl ve 'Abdurrahmân* (1904)
13. *Ebû Müslim el-Horâsânî* (1905)
14. *el-'Abbâse uhtu'r-Reşîd* (1906)
15. *el-Emîn ve'l-Me'mûn* (1907)
16. *'Arûsu Fergâna* (1908)
17. *Ahmed b. Tulûn* (1909)
18. *'Abdurrahmân en-Nâşır* (1909)
19. *el-İnkılâbu'l-'Oşmânî* (1911)
20. *Fetâtu'l-Kayravân* (1912)
21. *Şalâhuddîn el-Eyyûbî* (1913)
22. *Şeceretu'd-durr* (1914) ⁴⁷

1.2. 'ARÛSU FERGÂNA ROMANI

1.2.1. Romanın Özeti

Fergana, İranlılar tarafından Ahşikest olarak adlandırılan, Ceyhun nehrinin kenarında ve Türkistan sınırında bulunan büyük bir şehirdir. Gelişmiş bir şehir olan Fergana'nın nüfusunun büyük çoğunluğunu İranlılar oluşturmaktadır. Fergana'daki halkın dili ise Türkçenin Çağatay lehçesidir.

Cihan, geniş bir servete sahip olan Merzüban'ın kızıdır. Bir Çerkez olduğu bilinen Cihan'ın annesi, kendisi küçük yaşlardayken vefat etmiştir. Babası ise eşinin vefatı sonrası evlenmemiştir. Dinleri Mecûsîliktir. Cihan, Fergana'da halk tarafından sevilen, cesur, merhametli, güzelliğiyle ün salmış genç bir kızdır. Halk, Cihan'ın güzelliğine hayran olmanın yanı sıra kendisine çok saygı duymaktadır.

Bir gün dadısı Hayzûran ile ava çıkan Cihan oldukça mutsuzdur. Babası hastadır ve hastalığı ilerlemektedir. Bu mutsuzluğunun sebebi sadece babasının hastalığı değildir. Dadısına, aylar önce Aydoğdu'dan bir mektup aldığını söyler. Aydoğdu, mektupta Cihan'ı çok sevdiğinden, Halifenin sarayında makamının yükseldiğinden ve yakın zamanda Fergana'ya geleceğinden bahsetmektedir. Cihan,

⁴⁷ Ekşi, *Corci Zeydan'ın Romancılığı*, 41-46; Sarıkaya - Kırallı, "Selahaddin Eyyubi Adlı Romanı Bağlamında Corcî Zeydân'ın Romancılığı", 42-43; Mürüvvet Türken Çakır, "Corci Zeydan'ın 'Kureyş Bakiresi' Adlı Tarihi Romanı Üzerine Bir İnceleme", *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi* 1/1 (2018), 138; Çakır, "Corci Zeydan'ın Romanlarında Toplumsal Yapı", 414.

mektubun üzerinden birkaç ay geçmesine rağmen Aydoğdu Fergana'ya gelmediği için oldukça endişelidir.

Aydoğdu, otuzlu yaşlarda, yakışıklı, zeki ve ahlaklı bir gençtir. O çocukken annesi Fergana'ya gelmiştir. Küçük yaşlarda Fergana'da yaşamıştır. Cihan'ın âşık olduğu kişidir. Aslen Iraklıdır. Bağdat halifesi Mu'tasım'ın emrindeki bir askerdir.

Cihan'ın babasının durumu zamanla daha da kötüleşir. Vasiyetini yazdırmak istemektedir. Bu nedenle, oğlu Seman'a, ateşgededen mübez'i çağırmasını söyler. Seman, Cihan'ın üvey kardeşidir ve babasının kendisini sevmediğini bilmektedir. Bunun sebebi, küçükken kız kardeşini yabancılara vermesidir. Sorulduğunda ise onu bir atın kaçırdığını söylemiştir. Kız kardeşi bir daha ortaya çıkmamıştır. Babasının onu mirasından menetmesinden endişe ettiği için mübezi getirmek konusunda direnir ve her seferinde bahaneler bulur. Seman kurnaz, güvenilmez ve hilekâr bir kişidir.

Merzüban vefat eder. Mirasın hepsini kızı Cihan'a bırakmış ve Seman'ı da mirastan menetmiştir. Bunun yanında Andican âmiri Afşin'i ailesine vasi olarak tayin etmiştir. Oldukça yaşlı olan ve aşkın sadece gençlere özel olmadığını savunan Afşin, Cihan'a evlenme teklif eder. Cihan, bu teklifi reddeder.

Bir gün, Aydoğdu, Halifeyi bir aslan saldırısından kurtarır. Bu nedenle Halife Aydoğdu'ya "Sâhib" ünvanını verir. Aydoğdu herkes tarafından bu isimle tanınır olmuştur.

Cihan artık Fergana'yı terk edip Aydoğdu'nun bulunduğu Samarra'ya gitmek ister. Kendisi, dadısı Hayzüran ve kardeşi Seman, bir kafiye katılarak Samarra'ya doğru yola çıkarlar. Bir süre sonra Seman'ın anlaşmış olduğu Bâbek'in adamları kendilerine saldırır. Seman oradan kaçarak Samarra'ya gidip Aydoğduyu bulur.

Aydoğdu'ya, kendilerine bazı adamların saldırdığını ve oradan kaçabildiğini fakat adamların Cihan'ı ve Hayzüran'ı kaçırdığını söyler. Aydoğdu hemen Seman ile yola çıkar. Seman'ın olayın gerçekleştiğini söylediği yere gelirler.

Aydoğdu burada dostu Hammad ve adamlarıyla karşılaşır. Hammad, Yakute adında bir kızı sevdiğini, Halifenin bu duruma engel olduğunu ve bu nedenle intikam amacıyla burada yaşadığını söyler. Haydutluk yapmadığını dile getirir. Aydoğdu Hammad ile görüşürken aşağıda bekleyen Seman oradan kaçır.

Aydoğdu Samarra'ya dönerken yolda bir kadının yardım çığlıklarını duyar. Kadını yakalamaya çalışan iki adam görür. Aydoğdu kadını adamların elinden kurtarır.

Onun Hammad'ın nişanlısı Yakute olduğunu öğrenir. Yakuteyi evinde annesi Afitab ile kalmaya ikna eder.

Aydoğdu, kurtardığı kızın Halife tarafından kendisi için saklanıldığını öğrenir. Halife bu kızla evlenmesini ister. Yakute'nin başına bir şey gelmesini istemediği için Aydoğdu bu isteği kabul eder.

Bâbek'in adamları Cihan'ı ve dadısını Bezz şehrine götürürler. Cihan orada Helena adında bir kadınla tanışır. Bu kadın aracılığıyla Aydoğdu'nun durumunu sordurmak için Samarra'ya adam gönderir. Bir süre sonra adam gelir. Samarra'da Aydoğdu adında birinin olmadığını fakat Halifenin koruyucusu olan Sâhib adlı birinin olduğunu söyler.

Bâbek, Cihan'ın yanına gelip onunla konuşur. Ondan ve fikirlerinden çok etkilenir. Cihan'a acı çektiren Afşin'den de intikam alacağını söyler. Cihan bunun üzerine askerler arasında görev almak ister. Tanınmamak için adını Gülnar olarak değiştirir.

Halife, Bâbek'in İslam'a karşı savaşıacağı haberini alır. Seman, Afşin'in ordusunun bulunduğu alana gelir. Afşin'e, Cihan'ın Bezz'de olduğunu söyler. Bezz şehrinin zayıflıkları ve askeri durumu hakkında birçok bilgi verir.

Aydoğdu Cihan'dan uzun zamandır haber alamaması nedeniyle savaşta şehit olmayı istemektedir. Afşin, Seman'dan aldığı bilgilere göre Bezz'in en tehlikeli tarafına Verdan ile Aydoğdu ve askerlerini gönderir. Verdan, Aydoğdu'nun uzun zamandır yanında olan ve her zaman onun yardımına koşan kişidir.

Akşam olduğunda harekete geçen Aydoğdu ve adamlarını Hurremîler esir alır. Aydoğdu kendine geldiğinde karşısında Hammad'ı görür. Ona neden burada olduğunu sorar. Hammad, Halife'den intikam almak için Bâbek'in emrine girdiğini söyler. Aydoğdu, Hammad'a, Yakute'nin iyi olduğu ve annesinin yanında yaşadığı müjdesini verir. Hammad, şehirde Yakute'ye çok benzeyen Gülnar adında bir kadının olduğunu, uzak bir şehirden getirildiğini ve yağız bir atı olduğunu söyler. Aydoğdu bu sözlerden sonra Gülnar'ın aslında Cihan olduğunu anlamıştır.

Bezz şehri düşmektedir. Aydoğdu ve adamları, Cihan'ın olduğunu düşündükleri konağa giderler. Oraya vardıklarında bir kadınla karşılaşırlar. Kadın, diğer kadınların askerler tarafından götürüldüğünü söyler. Aydoğdu ona Gülnar'ı sorar. Kadın, Bâbek'in eşlerinden Rum asıllı olanın ve Gülnar'ın birkaç gün önce

Bâbek tarafından özel bir görevle şehirden götürüldüğünü söyler. Gülnar'ın Fergana'dan getirildiğini söylemesi üzerine onun Cihan olduğu kesinleşir. Verdan, Rum asıllı kadının adını sorar ve kadın Helena olduğunu söyler. Verdan, Helena'nın eşi olduğunu ifade eder. Bunun üzerine Aydoğdu, Verdan'ın Ermenistan emirlerinden biri olduğunu anlar. Aydoğdu, Verdan'a, bir emirken neden uşak olarak yanlarında bulunduğunu sorar. Verdan, Bâbek'ten intikam almak için Müslümanların hizmetine girdiğini söyler.

Hammad, Aydoğdu'nun Yakute'yi kurtarması nedeniyle ona borçlu olduğunu söyleyerek tek başına Cihan'ı aramaya gider. Aydoğdu, Afşin'e, Bâbek'in Ermenistan'a kaçtığı haberini verir. Verdan, Bâbek'in Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki ormanda saklanabileceğini söyler. Askerler onu bahsedilen yerde yakalar. Bâbek, Samarra'ya götürülerek önce halka gösterilir ve sonra idam edilir. Kardeşi de idam edilir ve Hürremîlerin devleti tamamen yıkılır.

Afşin ile Samarra'ya dönen Aydoğdu'ya Hammad'dan mektup gelir. Mektupta kendisinin Amuriye'de olduğunu ve Rum imparatorlarından Teofil'in Malatya'ya saldırıp Müslümanlara işkenceler yaptığını yazmıştır. Cihan ve Helena'nın da Amuriye'de olduğunu eklemiştir.

Halife ve ordusu Amuriye'ye gelir. Aydoğdu, Hammad için af diler ve yaptığı şeyler karşılığında Hammad affedilir. Savaş çok geçmeden başlar. Amuriye fethedilir. Aydoğdu ve yanındakiler konağa girip Cihan'ı ararlar fakat bulamazlar. Verdan o gün Afşin'in çadırının yakınında Cihan'ın yağız atını ve yanında Seman'ı görür. Cihan'ın burada olduğuna emin olur. Verdan hemen Aydoğdu'ya haber verir. Aydoğdu durumu Halife'ye anlatır. Halife, Afşin'i huzuruna çağırır. Esir aldığı insanların içinde Cihan adında birinin olup olmadığını sorar. Afşin, bu isimde bir esirin olmadığını, esirleri Samarra'ya gönderdiğini, oraya gittiklerinde eğer Cihan adında biri varsa bu kişiyi Aydoğdu'ya verebileceğini ifade eder. Aydoğdu, Afşin'in Halife'nin huzurunda yalan söyleyebileceğini düşünmez.

Aydoğdu, Samarra'ya dönerken yolda Verdan ve Hammad'a rastlar. Seman'ı yakaladıklarını, çünkü onun Cihan ve Helena'yı Andican'a götürmeye çalıştığını söylerler. Cihan ve Helena'yı Aydoğdu'nun konağına götürmüşler ve Seman'ı hapse atmışlardır.

Amuriye zaferi sebebiyle Samarra’da halk büyük bir sevinç içinde Halife’nin ordusunu karşılamaktadır. Aydoğdu, Samarra’da Cihan’a kavuşmuştur.

Afşin’in yargılanma süreci başlar. Afşin, Aydoğdu’yu iki esir hakkında alınan karara uymaması nedeniyle suçlar. Aydoğdu, iki esirden birinin kendisinin nişanlısı, diğerinin de Verdan’ın eşi olduğundan ve bu iki esirin Afşin’in nezdinde bir değeri olmadığından söz eder. Afşin, Cihan’ın vasisi olduğunu söyleyerek kendisini savunur. Verdan hatırladığı kadarıyla vasiyetnamenin girişinde Allah’a değil Mecûsîlerin tanrısına yer verildiğinden ve Mecûsîlerin ruhani lideri mûbezin şahit gösterildiğinden bahseder. İslam orduları komutanı Afşin ile bu durumun bağdaşmadığına dikkat çeker. Buna benzer birçok nedenlerle Afşin’in Mecûsî olduğu anlaşılır. Afşin hapse atılır.

Sıra Seman’a gelir. Herkes Aydoğdu’nun evinde toplanır. Seman yaptıkları için çok pişmandır ve sürekli ağlamaktadır. Yakute’nin aslında Şehrazat adındaki, Cihan’ın öldüğünü sandığı kardeşi olduğunu ve onu küçükken iki altın karşılığında esir tacirlerine sattığını anlatır. Ardından cebinden çıkardığı hançeri göğsüne saplayarak intihar eder.

Aydoğdu uzun süredir merak ettiği soyunu annesi Afitab’dan dinler. Halife Reşid’in babası olduğunu ve Halife Mu’tasım’ın ise kardeşi olduğunu öğrenir.

1.2.2. Çevirmenler

Bu kısımda, *‘Arûsu Fergâna* romanının Türkçe ve Osmanlı Türkçesi çevirilerinin çevirmenleri hakkında bilgi verilmektedir.

1.2.2.1. Zeki Megamiz

1871 yılında Halep’te doğmuştur. Hristiyan olan Zeki Megamiz, dedesi tarafından Fransız okuluna gönderilmiştir. Dedesi vefat ettikten sonra annesinin yanına dönmüştür. Burada Türkçe öğrenen Megamiz, Halep’e geri dönüp askeri rüştiyeye girmiştir. Buradan diplomasını aldıktan sonra İstanbul’a gelip askeri tıbbiyeye başlamıştır. Sonrasında okulu bırakarak çeşitli gazetelerde çalışmıştır.⁴⁸

⁴⁸ Ali Osman Kırallı, *Corcî Zeydân’ın “Selahaddin Eyyübî ve Haşhaşiler” Adlı Romanının Türkçe Çeviri Metinlerinin Eşdeğerlik Yaklaşımları Açısından İncelenmesi* (Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Doktora Tezi, 2021), 90.

Yirmili yaşlarında İstanbul'a gelen Megamiz, yaklaşık 41 yıl basın, gazete ve yayın işlerinde çalışmıştır. Saadet, İkdâm ve Sabah gazetelerinde yazılar yazmıştır. Mısır'daki el-Müeyyed ve el-Liva gazetelerinin İstanbul muhabirliğini yapmıştır.⁴⁹

1914'te Kur'an-ı Kerîm çevirisinin ilk kısmı yayımlanmış fakat basından gelen tepkiler ve eleştiriler nedeniyle çevirinin yayımlanması durdurulmuştur.⁵⁰

Zeki Megamiz, Corcî Zeydân'ın bazı eserlerinin çevirisini de yapmıştır. Corcî Zeydân'ın *Târîhu't-temedduni'l-İslâmî* adlı eserini *Medeniyet-i İslâmiyye Tarihi* adıyla Türkçeye çevirmiştir.⁵¹ Bunun yanı sıra *Şalâhuddîn el-Eyyûbî* romanını da Türkçeye çevirmiştir.⁵²

Zeki Megamiz, 1932 yılında vefat etmiştir.⁵³

1.2.2.2. Ahmet Almaz

1993 yılında üniversite eğitimine başlamıştır. İlk çalışması *Yıldızların Doğuşu* adlı eserdir. 1998 yılında lisans eğitimini tamamlamıştır. Aynı yıl "Osmanlı Projesi" içinde görev almıştır. Bu projenin editörlüğünü Hasan Celal Güzel yapmıştır. Sonrasında Yeni Avrasya Dergisi'nde araştırmalarına devam etmiştir. Ayrıca her hafta İstanbul Ticaret Odası Ticaret Gazetesi'nde ticaret tarihi üzerine yaptığı araştırmaları yayımlanmıştır.⁵⁴

Arapçadan Türkçeye yaptığı bazı çeviri eserleri bulunmaktadır. Corcî Zeydân'ın *Abbase Sultan* ve *Fergana Güzeli* eserlerini Türkçeye çevirmiştir.

1.2.3. Romanın Osmanlı Türkçesi Çevirisinin Sadeleştirilmiş Hali

Fergana Güzeli Cihan Hatun adındaki eserde, sadeleştirmenin kimin tarafından yapıldığı bilgisi bulunmamaktadır. Eserde, Arapçadan Osmanlı Türkçesine çeviren kişinin Zeki Megamiz olduğu, editörün İsmail Fatih Ceylan olduğu ve tashihiin Orhan Güler tarafından yapıldığı yazmaktadır. Editör ve tashihi yapan kişiler hakkında bilgi bulunamamıştır.

⁴⁹ Mehmet Asım Us, "Zeki Megamez", *Vakit Gazetesi* (03 Şubat 1932), 3.

⁵⁰ Sadrettin Gümü, "Cumhuriyet Döneminde (1923-1960 Arası) Meâl Çalışmaları", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 5 (2015), 290.

⁵¹ Çakır, "Corcî Zeydan'ın Romanlarında Toplumsal Yapı", 414.

⁵² Sarıkaya - Kırallı, "Selahaddin Eyyubi Adlı Romanı Bağlamında Corcî Zeydân'ın Romancılığı", 43.

⁵³ Kırallı, *Corcî Zeydân'ın "Selahaddin Eyyübî ve Haşhaşiler" Adlı Romanı*, 90.

⁵⁴ Ahmet Almaz, *Tevrat'ın Türk Evlatları* (İstanbul: Yakamoz Yayınları, 2008), 5.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVİRİ FAALİYETLERİ, ÇEVİRİBİLİM VE ÇEVİRİ STRATEJİLERİ

Bu bölümde, öncelikle Araplardaki ve Türklerdeki çeviri faaliyetleri dönemsel olarak ele alınmıştır. Sonrasında araştırmanın önemli kavramlarından olan çeviri, edebî çeviri, çeviri eleştirisi ve çeviribilim tanımlanmıştır. Son olarak araştırmada kullanılan çeviri stratejileri açıklanarak her birine örnekler verilmiştir.

2.1. ÇEVİRİ FAALİYETLERİ

2.1.1. Araplarda Çeviri Faaliyetleri

İslam öncesi dönemlerde Arap yarımadasında okuma yazma bilen insan sayısı oldukça azdır. Bu nedenle çeviri genellikle sözel olarak yapılmıştır. Araplar ticaret için seyahat ettikleri bölgelerin toplumlarıyla iletişim kurabilmek adına çeviriye ihtiyaç duymuşlardır. Çoğunlukla sözel çevirinin kullanıldığı bu dönemde yazılı çevirinin de yapıldığı ifade edilmektedir.⁵⁵

Hiz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretiyle başlayan ve Emevîlerin kuruluşuna kadar uzanan Sadru'l-İslam dönemindeyse çeviri, komşu toplumları İslam'a davet eden mektuplar yazılmasında önemli rol oynamıştır.⁵⁶ Bu dönemde İslam dininin tebliğ edilmesi amacı ve sınırların genişlemesi sonucu farklı toplumlarla iletişim kurulması ihtiyacı, çeviri faaliyetlerini arttırmıştır. Farsça, Rumca ve Kıptîce bilen Zeyd b. Sâbit bu dönemde Hiz. Muhammed'e tercümanlık yaparak onu ziyaret edenlerle arasındaki iletişimi sağlamış, farklı milletlere gönderilen İslam dinine davet mektuplarını farklı dillere çevirmiştir. Bu dönemde çeviri usulleri tam olarak oluşmamıştır.⁵⁷

Emevîler Dönemi'nde, yapılan fetihler sonucu farklı milletlerle karşılaşmış ve bu milletlerle yöneticiler arasındaki iletişimi sağlamak amacıyla tercümanlara ihtiyaç duyulmuştur.⁵⁸ Sözel çevirinin yanı sıra metin çevirileri de yapılmıştır. Halife Halid bin Yezid, Arapça bilen Yunan filozofları saraya davet ederek tıp alanındaki eserleri Yunanca ve Kıptîceden Arapçaya çevirmelerini istemiştir. Bu çeviriler

⁵⁵ Luay Hatem Yağob, "Câhiliyeden 19. Yüzyıla Arapça Tercüme Faaliyetleri", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (2024), 334.

⁵⁶ Yağob, "Arapça Tercüme Faaliyetleri", 335.

⁵⁷ Mehmet Bölükbaşı, "Araplar'da Çeviri Biliminin Ortaya Çıkışı ve Câhiz'in Konu Hakkındaki Düşünceleri", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 23 (2021), 722-723.

⁵⁸ Bölükbaşı, "Araplar'da Çeviri Biliminin Ortaya Çıkışı", 723.

Emevîler Dönemi'nin en erken çevirilerindendir. Çevirilerin kapsamı ve ulaştırıldığı okuyucu kitlesi oldukça sınırlıdır.⁵⁹ Belirli bir sisteme bağlı olmadan yapılan çeviri faaliyetleri, çoğunlukla halifelerin bilime olan merakı sebebiyle gerçekleştirilmiştir. Ayrıca çeviriler, ihtiyaç duyulan bilimsel bilgilere ulaşmak amacıyla yapılmıştır.⁶⁰ Emevîler Dönemi'nde yapılan çeviriler, Araplar için tercüme faaliyetlerinin başlangıcı sayılmaktadır. Bu çeviriler sistemli olmamış, zorunluluktan ortaya çıkmıştır.⁶¹

Çeviri faaliyetleri Abbasiler döneminde ciddi bir devlet politikası haline dönüşmüştür. Abbasilerin iktidara gelmesiyle birlikte Müslümanlar Mezopotamya, Mısır, Asur, Yunan ve Hint medeniyetlerinin düşünsel ve bilimsel eserlerinden faydalanmışlardır.⁶² Çevirinin usul ve esaslarının ortaya çıktığı bu dönemde, çeşitli dillerdeki ve birçok alanda yazılmış eserler sistemli bir şekilde çevrilmiştir.⁶³ Çeviri faaliyetleri, Abbasîlerin 7. halifesi Me'mun döneminde zirveye ulaşmıştır.⁶⁴ Kurulduğu zaman konusunda kaynaklarda bir fikir birliği bulunmayan Beyt'ül-Hikme, bu dönemde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bağdat'ta inşa edilen Beyt'ül-Hikme, Hristiyan ve Müslüman alimlerin çeşitli birçok alanda yazılmış olan eserleri beraber Arapçaya çevirdikleri ve bilimsel faaliyetlerde bulundukları bir merkezdir.⁶⁵ İki yüzyıla yakın süre boyunca Bağdat'ta gerçekleştirilen çeviri faaliyetleri sonrasında telif hız kazanmış ve çeviri faaliyetleri sona ermeye başlamıştır. Bunun nedeni, Arap bilim ve felsefesinin artık belirli bir düzeye ulaşmış olmasıdır. Bilginin merkezi haline gelen Bağdat'ta alimler kendi eserlerini yazmaya başlamışlardır.⁶⁶

Modernleşmenin ilk aşamaları 1798'de Napolyon'un Mısır'ı işgal etmesiyle başlamıştır. Fransız işgali, Mısırlı birçok alimin düşüncelerini ve sanatını etkilemiştir.⁶⁷

Asıl çeviri hareketleri Muhammed Ali Paşa'nın 1805'te iktidara gelişiyle beraber Mısır'da başlamıştır. Bu dönemde farklı alanlarda eğitimler veren okullar

⁵⁹ Yaqoob, "Arapça Tercüme Faaliyetleri", 336.

⁶⁰ Mehmet Bölükbaşı, "Orta Çağ'da Arap-İslam Dünyasında Çeviri Faaliyetleri", *Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 1/1 (2021), 21.

⁶¹ Fatma Betül Aslan, "İslam Öncesi Dönemden Emevi Döneminin Sonuna Kadar Tercüme Faaliyetleri", *Eskiye Dergisi* 27 (2013), 172.

⁶² Gürkan Dağbaşı, "Abbasi Dönemi Çeviri Faaliyetleri", *Eskiye Dergisi* 27 (2013), 178.

⁶³ Bölükbaşı, "Orta Çağ'da Arap-İslam Dünyasında Çeviri Faaliyetleri", 723.

⁶⁴ Yaqoob, "Arapça Tercüme Faaliyetleri", 340.

⁶⁵ Bölükbaşı, "Orta Çağ'da Arap-İslam Dünyasında Çeviri Faaliyetleri", 22.

⁶⁶ Dağbaşı, "Abbasi Dönemi Çeviri Faaliyetleri", 185-186.

⁶⁷ Harun Özel - Youssoufa Soumana, "Modern Dönem Çeviri Faaliyetlerinin Arap Edebiyatının Gelişimine Katkısı", *Istanbul Journal of Arabic Studies* 6/2 (2023), 257.

kurulmuştur. Okullarda görev alan yabancı profesörlerin anlattıklarını ders esnasında tercümanlar Arapçaya çevirmişlerdir.⁶⁸

1826 yılında Fransa'ya gönderilen öğrenci grubunun başında görevlendirilen Rifâ'a eṭ-Ṭaḥṭâvî, Fransızca'yı iyi bir şekilde öğrenmiştir. Bunun yanı sıra eṭ-Ṭaḥṭâvî, Fransa'da gözlemlediklerini anlattığı *Taḥlîşü'l-ibrîz fî telhîşi Bârîz* adında bir eser yazmıştır. Çeviri faaliyetlerine kalıcı bir çözüm bulmak isteyen Muhammed Ali Paşa, eṭ-Ṭaḥṭâvî'nin önerisiyle Medresetu't-Terceme (Tercüme Okulu)'yi kurmuştur. Bu okulun adı bir süre sonra Medresetu'l-Elsun (Diller Okulu) olarak değiştirilmiş ve eṭ-Ṭaḥṭâvî buraya müdür olarak atanmıştır. Okulun amacı, Avrupa'da yazılan eserlerin sistemli bir şekilde çevrilmesi ve ilkokullara Fransızca öğretmeni yetiştirmek olmuştur. Bu okulun ilk mezunlarının görev aldığı Kâlemu't-Terceme (Tercüme Kalemî)'yi kurup burada çeşitli alanlarda yazılmış eserleri Arapçaya çevirmekle meşgul olmuştur. Amacı Avrupa'nın modern bilimler hakkındaki bilgilerini Arap dünyasına taşımak olan eṭ-Ṭaḥṭâvî ve öğrencileri yıllarca sayısız eseri Türkçe ve Arapçaya çevirmişlerdir.⁶⁹

1. Abbas ve Said Paşa dönemlerinde çeviri faaliyetleri oldukça yavaşlamıştır. Bu dönemde eṭ-Ṭaḥṭâvî, Fénelon'un *Les aventures de Télémaque* eserini Arapçaya çevirmiştir. Hidiv İsmail dönemindeyse çeviri faaliyetleri yeniden canlanmıştır. Edebiyatçı ve yazarlara, eser yazmaları ya da çevirmeleri karşılığında ödüller verilmiştir.⁷⁰ Batı ile iletişimin güçlendiği bu dönemde, Mısır'ın Nahda hareketinin merkezi olmasıyla beraber çeşitli edebiyat akımları ortaya çıkmıştır. Cibrân Halil Cibrân ve Halil Mutran gibi önemli isimler bu dönemde rol oynamışlardır. İngiliz işgalinden sonraki dönemde İngiliz edebiyatından yapılan çevirilerin sayısı artmıştır. Bu dönemde Abbas Mahmûd el-'Akkâd ve Taha Hüseyin gibi önemli kişiler İngilizceden eserler çevirmişlerdir. Ayrıca İbrahim Naci, Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza* adlı romanını çevirmiştir.⁷¹

⁶⁸ Yaqoob, "Arapça Tercüme Faaliyetleri", 343.

⁶⁹ Özel - Soumana, "Modern Dönem Çeviri Faaliyetlerinin Arap Edebiyatının Gelişimine Katkısı", 258-259.

⁷⁰ Özel - Soumana, "Modern Dönem Çeviri Faaliyetlerinin Arap Edebiyatının Gelişimine Katkısı", 260.

⁷¹ Özel - Soumana, "Modern Dönem Çeviri Faaliyetlerinin Arap Edebiyatının Gelişimine Katkısı", 262.

2.1.2. Türklerde Çeviri Faaliyetleri

Osmanlı'da tercüme kavramı, “taklit”, “nakl” ve “te’lif” gibi pek çok ifadeyi kapsamaktadır. Bu nedenle Osmanlı'da tercüme, kaynak metnin hiç değiştirilmeden çevrilmesi ya da eklemeler yapıp zenginleştirilmesiyle çıkarmalar yapılarak eksiltilmesi şeklinde ifade edilebilmektedir.⁷²

Osmanlı'da tercümanlık sistemli bir şekilde başlatılmış ve devam ettirilmiştir. Çeviri faaliyetleri için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Osmanlı'nın ilk tercümanının 1479'da Venedik'e gönderilen Lütfi Bey olduğu bilinmektedir. Osmanlı'da edebî çeviriler 13. yüzyılda başlamıştır. Farsça ve Arapçadan yapılan, çoğunlukla dinî içerikli metinleri kapsayan ve 14. yüzyılda artan bu çeviri faaliyetleri, Türk dilinin gelişimine oldukça katkı sağlamıştır.⁷³

14 ve 15. yüzyıllarda genellikle bilimsel metinlerin çevirilerine önem verilmiştir. Osmanlı'da profesyonel çeviri, 16. yüzyılda kurumsallaşmaya başlamıştır. Türkçeye resmi çeviri etkinliği ise 1703 – 1730 yılları arasında yönetimde olan III. Ahmet döneminde 25 üyeli çeviri kurulunun oluşturulması ve İbrahim Müteferrika tarafından matbaanın kurulmasıyla başlamıştır. Bu dönemde ilk toplu çeviri hareketi başlamış ve Avrupa'dan çeşitli eserler çevrilmiştir. Lale devriyle beraber birçok tercüme heyeti oluşturulmuştur. Sadrazam İbrahim Paşa tarafından kurulan ilk heyet, İslam kültürüyle ilgili kimliği kaybetmeden Batı'nın teknolojik gelişmelerini takip etmeyi amaçlamıştır.⁷⁴

Çeviri, klasik dönemde genel olarak diplomaside kullanılmış ve edebî eserlerin Osmanlı Türkçesine sistemli bir şekilde aktarılması Lale Devri'yle beraber gerçekleşmeye başlamıştır. Edebî eserleri çevirmek için bir kurum oluşturulmamıştır. Her eserin çevirisi için ayrı bir tercüme heyeti oluşturulmuş ve çeviri örgütlü bir hale getirilmiştir. Edebî çevirinin yanı sıra, 18. yüzyılda Batılı tarzda askeri okulların açılması da çeviri etkinliğinin hızlanmasını sağlamıştır. Bu okulların müfredatının

⁷² Özge Altıntaş - Ayşe Banu Karadağ, “İlk Türk Polisiye Serilerini Çeviribilim Bağlamında Yeniden Düşünmek”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* Ö5 (2019), 390.

⁷³ Nilay Avcı, “Osmanlı -Türk Toplumunda Çeviri Etkinliği Üzerine Tarihsel Bir İnceleme”, *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4/1 (2020), 156.

⁷⁴ Avcı, “Osmanlı -Türk Toplumunda Çeviri Etkinliği”, 156-157.

Avrupa dillerinde yazılmış olması nedeniyle yoğun bir çeviri faaliyeti gerçekleştirilmiştir.⁷⁵

Tanzimat dönemine gelindiğinde ise Mühendishane-i Berri Hümayun'da Fransızca ve İtalyancadan çeviriler yapan ve burada dersler veren Yahya Efendi çevirmenler yetiştirmek üzere görevlendirilmiştir. Bunun sonucunda kurulan Bab-ı Ali Tercüme Odası'nda yoğun çeviri faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Genel olarak diplomatik işlerde kullanılan bu kurum, zamanla çeşitli dillerin eğitiminin verildiği bir okula dönüşmüştür. 1861 yılında ise Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye kurulmuştur. Amacı, kendisinden önceki kurum olan Encümen-i Daniş'in fen alanındaki eksiklerini tamamlamaktır. Aynı yıl aynı amaçla Telif ve Tercüme Cemiyeti de kurulmuştur. Bilimsel alandaki yabancı eserlerin çevrilmesi amaçlanmıştır. 1869 yılında kurulan Daire-i İlmiye ise Avrupa üniversiteleri ile iletişim kurup telif ve çeviri eserler üretmeyi amaçlamıştır.⁷⁶

Tanzimat öncesinde ve sonrasında açıkça belirlenmiş çeviri stratejileri bulunmamaktadır. Çeviriler özetlenerek ya da bazı kısımları çıkarılarak yapılmıştır. Bu çevirilerin doğru olup olmadığı denetlenmemiştir.⁷⁷ Tanzimat dönemiyle beraber çevirmenin kaynak metindeki anlamı ve özü anlayıp bunu hedef metne aktarması beklenmiştir. Çevirmenden, yazarın yaratıcılığının en az kayıpla aktarılması istenmiştir.⁷⁸ Bu dönemde, kaynak metne bağlı kalmak oldukça önemli görülmektedir. Çevrilirken yaratıcılık eklenen metinler çeviri olarak sayılmamaktadır. Kaynak metne bağlı kalınmayan ve çokça ekleme yapılan çeviri eserlerin telif olarak kabul edilmesi görüşü hâkim olmuştur.⁷⁹ Örneğin Recâizâde Mahmud Ekrem, *Atala* çevirisinde metni değiştirdiğini ve düşüncelerini eklediğini ifade etmesine rağmen kendisini çevirmen olarak adlandırmıştır. Nâmık Kemal ise, metnin çok fazla değiştirildiği için hedef metnin bir çeviri değil telif eser olduğunu ifade etmiştir.⁸⁰

⁷⁵ Barbaros Uzunköprü - Neslihan Demez, "Tanzimat ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde Girişilen Modernleşme Çabalarını Çeviri Kurumları Üzerinden Değerlendirmek: Encümen-i Daniş ve Tercüme Bürosu Örnekleri" 16 (2022), 83.

⁷⁶ Uzunköprü - Demez, "Tanzimat ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde Girişilen Modernleşme Çabaları", 85-86.

⁷⁷ Avcı, "Osmanlı -Türk Toplumunda Çeviri Etkinliği", 158.

⁷⁸ Altıntaş - Karadağ, "İlk Türk Polisiye Serileri", 393.

⁷⁹ Altıntaş - Karadağ, "İlk Türk Polisiye Serileri", 394-395.

⁸⁰ Altıntaş - Karadağ, "İlk Türk Polisiye Serileri", 394-395.

2.2. ÇEVİRİBİLİM HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.2.1. Çeviri

Çeviri, insanlığın ilk anlarından beri var olan ve önemi sürekli artan bir faaliyettir. İnsanlık, varoluşundan bu yana doğadaki her şeyi yazıya ve resme aktarmıştır. Bu aktarımlar ve ifade şekilleri, çevirinin doğuşu olarak kabul edilmektedir.⁸¹ Aynı dili kullanmayan toplumların birbirleriyle iletişim kurma ihtiyacı nedeniyle ortaya çıkan çeviri etkinliği, insanlık tarihi kadar eskidir. Çeviri, önce sözlü olarak ortaya çıkmış ve sonra yazılı olarak devam ettirilmiştir. İlk yazılı çevirilere toplumlar arasındaki antlaşmalar gösterilebilir. Sonrasında dinî metinlerin çevrilmesine ağırlık verilmiştir. Cicero, Hieronymus ve Luther ilk çevirmenlerden kabul edilmektedir.⁸²

Hedef ve kaynak metni, yazarı, çevirmeni ve okuyucuyu içine alan çok yönlü bir bilgi aktarım etkinliği olarak ifade edilebilen çeviri, farklı dilleri konuşan toplumların arasındaki iletişimin gerçekleşmesini sağlamaktadır.⁸³ Bu iletişimi sağlarken adeta toplumlar arasında bir köprü görevi görmektedir. Toplumdaki kültürel değerlerin diğer bir topluma aktarılması konusunda önemli rol oynamaktadır. Çeviri böylelikle toplumsal unsurları birbirine yakınlaştırır. Toplumların kendi sınırlarının ötesine geçmesine fırsat tanıyan çeviri, bireyin müdahil olduğu en eski etkinliklerden biridir.⁸⁴

Çeviri bir süreç ve faaliyettir. Sadece dilsel bir aktarım olmamakla birlikte kültür, yaşam şekilleri ve birçok unsuru da içinde barındıran çeviri, herhangi bir dildeki bir metnin başka bir dile aktarılması olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra toplumlar arasındaki iletişimi sağlayan bir mekanizma ve iletişim aracı olarak ifade edilmektedir.⁸⁵

Çeviri farklı dilleri konuşan insanların birbirinden haberdar olmasını sağlayan dilsel bir etkinliktir. İnsanların farklı dilleri kullandığı sürece çevirinin var olacağını söyleyen Stolze, çevirinin vazgeçilemeyecek bir etkinlik olduğunu ifade etmektedir.

⁸¹ Kırallı, *Corcî Zeydân'ın "Selahaddin Eyyübî ve Haşhaşiler" Adlı Romanı*, 9.

⁸² Tuğba Bıçkıcı, "Çeviri Kuramları Işığında Edebi Çeviri Eleştirisi", *The Journal of Academic Social Science* 24/24 (2024), 374.

⁸³ Gürkan Dağbaşı, "Arapçadan Türkçeye Yapılan Şiir Çevirilerinde Nitelik Sorunu", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum* 6/16 (2017), 178.

⁸⁴ Mehmet Cem Odacıoğlu - Evren Barut, "Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri Üzerine Bir Derleme", *Tarih Okulu Dergisi* 34 (2018), 1364.

⁸⁵ Kırallı, *Corcî Zeydân'ın "Selahaddin Eyyübî ve Haşhaşiler" Adlı Romanı*, 9.

Felsefenin, bilimin, edebiyatın ve dinin aktarımında dil engelinin ortadan kaldırılması için çevirinin elzem bir etkinlik olacağından söz etmektedir.⁸⁶

Bir dildeki ifadelerin başka bir dile taşınması şeklinde basit bir tanımı da yapılabilecek olan çeviri, kaynak dildeki bir parçada bulunan bilgi yükünü erek dildeki bir parçada yeniden türetmektir. Burada bilgi yükü ifadesiyle kastedilen, duygu ve düşüncelerdir.⁸⁷

Çeviriler farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Çevirinin öne çıkan ilk türleri sözlü/anında çeviri, kelimesi kelimesine çeviri ve anlam çevirisi; manzum ve mensur çeviridir.⁸⁸

2.2.2. Edebî Çeviri

Çeviri etkinliği sözlü ve yazılı olarak iki farklı şekilde gerçekleştirilmektedir. Yazın çevirisinde çevirisi yapılacak olan metin kaynak metin olarak, çevrilecek metin ise erek metin olarak adlandırılmaktadır.⁸⁹

Can, edebî çeviriye edebiyat, sanat ve benzeri alanlarda yazılmış metinlerin aynı anlam ve üslubu koruyarak hedef dile eşdeğer ifadelerle ve kültürel kayıplara neden olmadan aktarıldığı bir çevirmenlik dalı olarak tanımlamaktadır.⁹⁰

Yazın çevirisi ve edebî çeviri çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Yazın çevirisi edebî çeviriye kapsamaktadır. Genel olarak yazın çevirisi teknik ve bilgilendirici metin türlerinden ayrı tutulmaktadır. Çünkü yazınsal metinlerde söz sanatları gibi birçok sanatsal kullanım yer alır. Kelimeler ve cümleler, okunduğunda akla ilk gelen anlamın dışında farklı anlamlar içerir. Etkileyici ifade tarzlarının yer aldığı bu metinlerin çevrilmesinin ayrı bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Bu tür metinlerde günlük konuşma tarzı dışında yaratıcı ve özgün anlatımlar ve ifadeler bulunmaktadır. Aksoy, bu nedenlerle çevirmenin bazen yazınsal metinleri çeviremeyecek duruma düştüğünden bahsetmektedir.⁹¹

⁸⁶ Musa Yıldız - Halil İbrahim Şanverdi, “‘Azrâ’u Câkartâ Adlı Romanın Türkçe Çevirilerinin Çeviri Stratejileri Açısından İncelenmesi”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 19/19 (2019), 241.

⁸⁷ Muammer Sarıkaya, “El-Câhız’dan Es-Safedî’ye Çeviri Teorisi”, *Bilimname* 3 (2003), 133.

⁸⁸ Sarıkaya, “El-Câhız’dan Es-Safedî’ye Çeviri Teorisi”, 133.

⁸⁹ Mustafa İsmail Dönmez, “Orhan Pamuk’un Sessiz Ev Romanındaki Atasözü ve Deyimlerin Arapça Çevirilerinin Mona Baker Çeviri Stratejilerine Göre İncelenmesi”, *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat* 3/1. Özel Sayı (2018), 20.

⁹⁰ Betül Can, “Filistinli Şair Mahmûd Dervîş’in ‘Kaktüsün Sonsuzluğu’ Adlı Şiirinin Türkçe Çevirileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Söylem Filoloji Dergisi Çeviribilim Özel Sayısı* (2023), 345.

⁹¹ Nüzhet Berrin Aksoy, *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi* (Ankara: İmge Kitabevi, 2002), 57.

Göktürk ise her çevirinin çevirmenin parmak izini taşıdığını söylemektedir. Bu izlerin en çok görüldüğü alanın yazın eserlerinin çevrilmesi olduğunu ifade etmektedir. Çünkü bu alandaki çeviride, çevirmenin kaynak dil ile çeviri dilini kullanabilme gücü, zihinsel çözümleme, yorumlama ve çağrıştırmaya kabiliyeti önemli rol oynamaktadır. Metinlerin yalın ve karmaşık şeklinde sınıflandırılması durumunda ise en karmaşık ve çevirmeni en çok zorlayanın yazın metinleri olduğu görüşünü savunmaktadır.⁹²

Kaynak odaklı ve erek odaklı çeviri olmak üzere iki çeviri yönteminin olduğu kabul edilmektedir. Çeviri ilk dönemlerde kaynak metne odaklanmaktayken günümüzde özellikle edebî çevirilerde erek metin odaklıdır. Herhangi bir eserin erek dilde aynı duyguları yansıtabilmesi, erek odaklı çeviri ile mümkün olmaktadır.⁹³ Bu çeviri yönteminin yanı sıra, yazın çevirisinde eserin erek dile aktarımında eşdeğerlik kavramı önemli bir yere sahiptir. Eşdeğerlik özellikle atasözü ve deyim çevirilerinde dikkat edilmesi gereken bir kavramdır. Eşdeğerlik dikkate alınmadan yapılan atasözü ve deyim çevirilerinde, kaynak metindeki birebir anlam hedef dile aktarılsa bile kaynak dildeki uyandırılan etki erek dilde oluşturulamaz.⁹⁴

2.2.3. Çeviri Eleştirisi

Çeviri eleştirisi, kaynak dildeki metnin hedef dile aktarılmış olan çevirilerinin belirli kuramlar ve ilkeler ışığında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesidir. Karşılaştırmalı modellerde kaynak metin, çeviri metin ve çeviri olmayan metinler arasındaki bağlantıları ve bağlantılar arasındaki ilişkileri betimleyici yaklaşımla ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır.⁹⁵

Başlarda bir yanlış avcılığı biçiminde algılanan çeviri eleştirisi, çeviri anlayışındaki gelişmelerin sonucunda günümüzde çeviriye bir bütün olarak olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendiren olabildiğince nesnel bir etkinlik olarak anlamlandırılmaya başlanmıştır.⁹⁶ Çeviri eleştirisi sadece olumsuz bir eleştiri olarak algılanmamalıdır. Eleştiri, olabildiğince nesnel yargılar içerebilmesi için birtakım

⁹² Akşit Göktürk, *Çeviri: Dillerin Dili* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016), 244.

⁹³ Bıçkıcı, “Çeviri Kuramları Işığında Edebi Çeviri Eleştirisi”, 374.

⁹⁴ Dönmez, “Orhan Pamuk’un Sessiz Ev Romanı”, 20.

⁹⁵ Can, “Mahmûd Dervîş’in ‘Kaktüsün Sonsuzluğu’ Adlı Şiiri”, 346.

⁹⁶ Wolfram Wills, *The Science of Translation* (Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1982), 216.

çeviri kuramlarına dayanılarak yapılmalıdır.⁹⁷ Paker, çevirinin yanlış ya da doğru şeklinde değerlendirilmesinin çevirmene ya da çevirinin değerlendirilmesine bir katkısının olmayacağını savunmaktadır. Popoviç'in de ifade ettiği gibi kaynak metin ve çeviri metin arasındaki ayrılıkları "kaydırma" olarak tanımlamanın daha doğru olacağını söylemektedir.⁹⁸ Popoviç çeviri eleştirisine farklı bir açıdan yaklaşarak seçimlerden bahsetmiştir. Çevirmen çeviri etkinliğinde birtakım seçimler yapar ve kararlar alır. Kaynak metne ne kadar bağlı kalmaya çalışsa da diller arasındaki farklılıklar nedeniyle kaydırmalar yapmaya yönelebilir.⁹⁹

Günümüzde çeviri eleştirisi sadece beğenilerin, zevklerin ve sezilerin ifade edildiği bir etkinlik olmaktan çıkmış ve nesnel yargıların ortaya konmaya çalışıldığı bir etkinliğe dönüşmüştür. Artık amaç çevirinin, ürünün ve sürecin dizgesel bir anlatımını sunmaktır. Bunun yanı sıra çeviri süreci ve ürünü hakkındaki bilgileri, bu bilgiler dikkate alınarak ulaşılan nesnel ve öznel ifadeleri dile getirmektir.¹⁰⁰

Çeviribilimde ortaya konulduğu şekliyle çeviri eleştirisinin yapılabilmesi için gerekliliklerin ve sınırlılıkların farkında olunması gerekmektedir. Çeviri eleştirisini yapacak kişi öncelikle çeviri etkinliğini yakından bilmelidir. Çevirmenin görevlerini ve çeviri sorunlarının nasıl çözülebileceğini bilmesinin yanı sıra erek dil ve kültürün çeviri geleneğini de tanıyor olmalıdır. Çevirmen kaynak metni dil, kültür, ileti ve yazınsal özelliklerine dikkat ederek değerlendirebilmeli, aynı süreci karşılaştırmalı şekilde çeviri metin için de uygulayabilmelidir. Süreçten elde edilen verileri karşılaştırmalı olarak inceleyebilmeli ve çeviri kuramı çerçevesinde, kaynak metin ve çeviri metin yazınsal gelenekleri çerçevesinde değerlendirebilmelidir.¹⁰¹ Ayrıca çeviride neyin, nasıl, kime göre ve neden eleştirildiği açıkça ifade edilmelidir. Bunlar

⁹⁷ Gürkan Dağbaşı - Çağla Gügercin, "Nizar Kabbani Şiirlerinin Türkçe Çevirilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi", *The Journal of Academic Social Science* 109 (2021), 119.

⁹⁸ Saliha Paker, "Çeviride Yanlış/Doğru Sorunu ve Şiir Çevirisinin Değerlendirilmesi", *Yazko Çeviri Dergisi* 13 (1983), 35.

⁹⁹ Anton Popovic, *The Nature of Translation: Essays on The Theory and Practice of Literary Translation*, ed. James Holmes (Lahey: Mouton, 1970), 79.

¹⁰⁰ Nüzhet Berrin Aksoy, "Çeviride Çevirmen Seçimleri Işığında Çeviri Eleştirisi", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2001), 2.

¹⁰¹ Raymond van den Broeck, "Second Thoughts on Translation Criticism A Model of its Analytic Function", *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation* (New York: St. Martins Press, 1985), 55-56.

ifade edilmediği sürece yapılan çeviri eleştirisi, kaynak metin odaklı olarak kalacaktır.¹⁰²

Çeviri eleştirisinde incelenen metin türünün niteliği, kaynak ve erek metnin eleştiride ne oranda temel alındığı, değerlendirmedeki dil içi ve dil dışı etkenlerin farklılığı; çevirmen, kültür, siyaset gibi metin dışı etkenlerin dikkate alınıp alınmadığı gibi durumlar düşünüldüğünde çeviri eleştirisinin oldukça karmaşık bir olgu olduğu görülmektedir.¹⁰³

Metinleri, sanatsal değeri olan yazınsal metinler ve aktarılan bilgiye göre değerlendirilenler olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Şiir, tiyatro ve anlatıyı konu edinen yazınsal metinlerde tek bir çeviri yaklaşımını savunmanın doğru olmadığı gibi hukuk ve resmi yazışma gibi içerik odaklı metinleri eleştirmek için de tek bir yaklaşımın olmayacağı bir gerçektir. Çevirmenlerin yazınsal metinleri çevirirken daha serbest bir çeviri kullanmaları sonucu, doğal olarak çeviri metinlerin daha göreceli eleştirilmesine sebep olmaktadır. Yazınsal metinlerin çevirilerinde ekleme ve çıkarma gibi durumlara rastlanması doğal görülürken içerik odaklı metinlerin çevirilerinde, somut gerçekleri içerdikleri için daha dikkatli davranılmaktadır. Yazınsal metinlerdeki çevirinin eleştirilmesinde, kaynak metnin okurda yarattığı etkinin erek dilde korunup korunamadığı belirleyici etken olmuştur. Çevrildiği dile göre farklı bir kültürün ürünü olan çeviri metnin erek okurda aynı etkiyi yaratmasının beklenmesi de doğru değildir.¹⁰⁴

2.2.4. Çeviribilim

Çeviribilim, önceden dilbilim, göstergebilim ve filoloji gibi bilim dallarının alt dalları gibi görülürken 1970’li yıllarda bağımsız bir bilim dalı olarak kabul görmeye başlamıştır. 1972 yılında İngiliz bir akademisyen olan James Holmes, üçüncü dilbilim konferansında “The Name and Nature of Translation Studies” isimindeki bildiride paradigma değişikliğinin neler olduğundan bahsetmiş ve çeviribilimin bağımsız bir disiplin olması gerektiğini söylemiştir.¹⁰⁵ Bu disiplinin adını “Translation Studies” olarak öneren Holmes, çeviribilimi ilk kez bir bilim olarak ifade eden kişilerden

¹⁰² Faruk Yücel, “Çeviri Eleştirisi Neyi Eleştirir?”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/12 (2007), 41.

¹⁰³ Yücel, “Çeviri Eleştirisi Neyi Eleştirir?”, 40-41.

¹⁰⁴ Yücel, “Çeviri Eleştirisi Neyi Eleştirir?”, 42.

¹⁰⁵ Kırallı, *Corcî Zeydân’ın “Selahaddin Eyyübî ve Haşhaşiler” Adlı Romanı*, 13.

olmuştur.¹⁰⁶ Çeviribilim bu nedenle diğer bilim dallarına göre çok genç bir bilim dalıdır. Diğer bilim dalları gibi çeviribilim de teori ve bulgularla gelişimini sürdürmektedir.¹⁰⁷

Eugene Nida da *Towards a Science of Translating* adındaki kitabında çeviriden bir bilim dalı olarak bahsetmiştir. İncil'deki çeviri sorunlarını ele aldığı bu kitapta, alanın tamamını incelememiş, sadece çeviri sürecindeki sorunları ele almıştır.¹⁰⁸ Ayrıca Nida, “çeviribilim” şeklinde ifade edilen disiplinin, varlığını kutsal metin çevirilerine borçlu olduğunu belirtmektedir.¹⁰⁹ Tüm alanı kasteden çeviribilim ifadesi, Richard Bausch, Joseph Klegraf ve Wolfram Wills tarafından hazırlanan ve 1970'te yayımlanan analitik kaynakçada geçmektedir.¹¹⁰

Holmes'a göre çeviribilim iki alandan meydana gelmektedir. Bunlar “saf” ve “uygulamalı” çeviri araştırmalarıdır. Uygulamalı çeviriyi, çeviri eğitimi, çeviri araçları, çeviri politikaları ve çeviri eleştirisi oluşturmaktadır. Saf çeviri alanı ise kuramsal ve betimleyici alan olarak ikiye ayrılır. Çeviri ile ilgili konuları inceleyen alana “betimleyici çeviri araştırmaları”, çeviride hangi kuram ve ilkeye bağlı kalınacağını belirleyen alana “kuramsal çeviri araştırmaları” adı verilmektedir.¹¹¹

2.3. ÇEVİRİ STRATEJİLERİ

Çeviri stratejileri, çeviri sorunlarını çözmek ve eşdeğerliği sağlamak adına çevirmenlerin kullandığı yöntem ve tekniklerdir. Çeviri stratejileri, çevirisi sırasında çevirmenin yardımcıları olarak görülmektedir.¹¹² Her çeviri vakası farklı bir çeviri stratejisine ihtiyaç duyarken her çevirmenin de kendi çeviri stratejisi olabilir. Çevirmenlerin belirli bir yaklaşım ve yöntemlerle başvurduğu stratejiler yoluyla hedef metin üretilir.¹¹³ Bu çalışmada, Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnet tarafından

¹⁰⁶ Hüseyin Selim Kocabıyık, “Jean-Paul Vinay ile Jean Darbelnet, Peter Newmark, Anthony Pym ve Gideon Toury'nin Kuramları Işığında Necib Mahfuz'un 'Başkan'ın Öldürüldüğü Gün' Adlı Romanındaki Dil Oyunlarının Türkçe Çevirisinin Analizi”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 28 (2022), 611.

¹⁰⁷ Mesut Köksoy, “Cibrân Halil Cibrân'ın Verde el-Hânî Adlı Hikâyesinin Arapçadan ve Ara Dil İngilizceden Türkçeye Çevirilerinin İncelenmesi”, *Şarkiyat Mecmuası* 42 (2023), 219.

¹⁰⁸ Mine Yazıcı, *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları* (İstanbul: Multilingual, 2005), 16.

¹⁰⁹ Muhammed Özcan, *Kur'an-ı Kerim'deki Bazı Deyimlerin Çeviri Stratejileri Açısından Değerlendirilmesi* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 1.

¹¹⁰ Yazıcı, *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*, 17.

¹¹¹ Kırâli, *Corcî Zeydân'ın "Selahaddin Eyyübî ve Haşhaşiler" Adlı Romanı*, 13.

¹¹² Yıldız - Şanverdi, “Azrâ'u Câkartâ Adlı Romanın Türkçe Çevirileri”, 245.

¹¹³ Odacıoğlu - Barut, “Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri”, 1367.

doğrudan ve dolaylı olarak iki kategoriye ayrılan aşağıdaki çeviri stratejileri kullanılmıştır.

2.3.1. Doğrudan Çeviri Stratejileri

2.3.1.1. Ödünç Alma Stratejisi

Kaynak dildeki kelimenin, hedef dile aynen aktarılmasıdır. Bu sözcükler kaynak dile özgü kültürel sözcüklerdir. Bunlar, hedef metne yerel bir hava vermek için kullanılabilir.¹¹⁴ Ödünç alınan kelimeler genellikle hedef dile daha önceden ödünçleme ile yerleşmiş kelimelerdir. Çevirmen, hedef dile yerleşmemiş kelimeleri de biçimsel bir etki yaratmak için ödünçleme stratejisi ile hedef dile aktarabilir.¹¹⁵

Türkçede sıklıkla kullanılan “şeffaf” kelimesinin Arapça karşılığı شَفَّاف kelimesidir. Bu kelime ödünç alınarak Türkçeye aktarılmıştır. Cibrân Halil Cibrân’ın *el-Ervâhu’l-Mutemerride* eserinde yer alan *Verde el-hânî* adlı kısa öyküsünde geçen “هل بإمكان هذا الوجه الشفاف أن يستر نفساً شنيعة؟” cümlesi, Muammer Sarıkaya ve Eyyüp Tanrıverdi tarafından “Şeffaf yüzünün altında iğrenç bir kişiliği gizleyebilir mi?” şeklinde çevrilmiştir. Çeviride “şeffaf” kelimesinin ödünç alındığı görülmektedir.¹¹⁶

2.3.1.2. Öykünme Stratejisi

Ödünçlemenin bir türü olarak bilinmektedir. Yapısal ya da sözcüksel olarak bir tamlamanın veya ifadenin hedef dile birebir olarak aktarılmasıdır.¹¹⁷ Vinay ve Darbelnet, ödünç alma ve öykünme stratejisi ile hedef dile geçen sözcüklerin zamanla hedef dile yerleşebileceğini ifade etmektedir.¹¹⁸

Gırtlaktaki tiroid kıkırdağın çıkıntısı olan âdem elmasının İngilizce karşılığı adam’s apple olarak bilinmektedir. İsim tamlaması olan bu ifade Türkçeye öykünme stratejisi ile aktarılmıştır.¹¹⁹

¹¹⁴ Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, 43.

¹¹⁵ Köksoy, “Cibrân Halil Cibrân’ın Verde el-Hânî Adlı Hikâyesi”, 221.

¹¹⁶ Köksoy, “Cibrân Halil Cibrân’ın Verde el-Hânî Adlı Hikâyesi”, 222.

¹¹⁷ Köksoy, “Cibrân Halil Cibrân’ın Verde el-Hânî Adlı Hikâyesi”, 221.

¹¹⁸ Yıldız - Şanverdi, “Azrâ’u Câkartâ Adlı Romanın Türkçe Çevirileri”, 245.

¹¹⁹ Odacıoğlu - Barut, “Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri”, 1384.

Ayrıca Cibrân Halil Cibrân'ın *el-Ervâhu'l-Mutemerride* eserinde yer alan *Verde el-hânî* adlı kısa öyküsünde geçen الحرة والخلص حلاوة ifadesi, Muammer Sarıkaya ve Eyyüp Tanrıverdi tarafından öykünme stratejisi ile “özgürlük ve kurtuluşun tatlılığı” şeklinde çevrilmiştir.¹²⁰

2.3.1.3. Birebir/Yapısal Çeviri Stratejisi

Kelimesi kelimesine, sözcüğü sözcüğüne, yapısal ve lafzî çeviri olarak da bilinmektedir. Kaynak dildeki ifadenin sözdizim yapısının aynı şekilde korunarak hedef dile aktarılmasıdır.¹²¹ Anlama değil biçime odaklanılan bir stratejidir. Çeviride ekleme ya da çıkarma yapılmaz.¹²² Vinay ve Darbelnet, bu çeviri stratejisinin aynı aile ve kültüre sahip diller arasında oldukça yaygın olduğunu belirtmektedir.¹²³ Bu stratejiye teknik ve tıbbi metinlerde sıklıkla başvurulur.¹²⁴ Edebî türlerin çevirisinde yeterli bir yöntem olarak görülmemektedir.¹²⁵

Cibrân Halil Cibrân'ın *el-Ervâhu'l-Mutemerride* eserinde yer alan *Verde el-hânî* adlı kısa öyküsünde geçen ماذا تفعل وأين تجد الصبر والسلوان؟ cümlesi, Muammer Sarıkaya ve Eyyüp Tanrıverdi tarafından birebir çeviri stratejisi ile “Söyle bana, ne yaparsın, sabır ve teselliyi nerede bulursun?” şeklinde çevrilmiştir.¹²⁶

2.3.2. Dolaylı Çeviri Stratejileri

Çevirmen, doğrudan çeviri stratejilerini kullanarak kaynak metindeki anlamı tamamen hedef dile aktarabildiğinde amacına ulaşmış kabul edilir. Doğrudan çeviri stratejilerinin kullanılması sonucunda hedef dildeki ifadenin anlamsız olması veya yapısal sorunlar nedeniyle çevrilemezlik durumunun ortaya çıkması halinde dolaylı çeviri stratejilerine başvurulur.¹²⁷

¹²⁰ Köksoy, “Cibrân Halil Cibrân'ın *Verde el-Hânî* Adlı Hikâyesi”, 224.

¹²¹ Köksoy, “Cibrân Halil Cibrân'ın *Verde el-Hânî* Adlı Hikâyesi”, 221.

¹²² Yıldız - Şanverdi, “‘Azrâ’u Câkartâ Adlı Romanın Türkçe Çevirileri”, 245-246.

¹²³ Kocabıyık, “Jean-Paul Vinay ile Jean Darbelnet, Peter Newmark, Anthony Pym ve Gideon Toury'nin Kuramları Işığında Necib Mahfuz'un ‘Başkan’ın Öldürüldüğü Gün’ Adlı Romanındaki Dil Oyunlarının Türkçe Çevirisinin Analizi”, 614.

¹²⁴ Odacıoğlu - Barut, “Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri”, 1385.

¹²⁵ Yıldız - Şanverdi, “‘Azrâ’u Câkartâ Adlı Romanın Türkçe Çevirileri”, 246.

¹²⁶ Köksoy, “Cibrân Halil Cibrân'ın *Verde el-Hânî* Adlı Hikâyesi”, 225.

¹²⁷ Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, 43.

2.3.2.1. Yer Değiştirme Stratejisi

Kaynak dildeki metnin sözdizimsel veya yapısal değişiklikler yapılarak hedef dile aktarıldığı çeviri stratejisidir. Bu değişiklikler sonucunda anlam aynı kalmaktadır. Fiil olan öge, hedef dile isim şeklinde ya da zarf olan öge hedef dile fiil şeklinde aktarılabilir. Bu durum zorunlu ya da çevirmenin tercihi olabilir.¹²⁸ Hedef dilin yapısı, çevirmenin bu stratejiyi kullanmasını zorunlu kılabilir. Yer değiştirme stratejisi, çevirmenin kaynak metni daha edebî bir şekilde hedef dile aktarmak istediğinde başvurduğu stratejilerden biridir.¹²⁹

“Blood normally flows continually from the great veins into the atria...” cümlesi “Kanın büyük venlerden atriylara akışı normalde sürekli...” şeklinde çevrilmiştir. İngilizce cümledeki “flows” kelimesi geniş zamanlı bir fiil iken Türkçeye “akış” şeklinde isim olarak çevrilmiştir.¹³⁰

Cibrân Halil Cibrân’ın *el-Ervâhu’l-Mutemerride* eserinde yer alan *Verde el-hânî* adlı kısa öyküsünde geçen *هي الزوجة الخائنة؟* cümlesi, Muammer Sarıkaya ve Eyyüp Tanrıverdi tarafından “Yoksa kocasına ihanet eden kadın bu mu?” şeklinde çevrilmiştir. Cümledeki *الزوجة الخائنة* sıfat tamlamasının birebir çevirisi “hain eş” şeklindedir. Çeviride *الزوجة* kelimesi “kadın” şeklinde geçmektedir. Bu kelimenin sıfatı olan *الخائنة* kelimesi ise çeviride “ihanet eden” şeklinde karşılık bulmuştur. Arapça cümlede sıfat olan öge, hedef dile fiilimsi şeklinde aktarılmıştır. Burada yer değiştirme stratejisinin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca bu ifadede “kocasına” kelimesi ekleme yapılmıştır.¹³¹

2.3.2.2. Düzenleme Stratejisi

Kaynak metindeki ifade, anlam karşılanacak şekilde farklı bir açıdan yaklaşılarak çevrilir. Her iki dile de hâkim olan çevirmen, kaynak metindeki ifadeyi, hedef dildeki okurun en iyi anlayacağı şekle getirmektedir.¹³² Düzenleme stratejisi ile

¹²⁸ Yıldız - Şanverdi, “Azrâ’u Câkartâ Adlı Romanın Türkçe Çevirileri”, 246.

¹²⁹ Köksoy, “Cibrân Halil Cibrân’ın Verde el-Hânî Adlı Hikâyesi”, 221.

¹³⁰ Odacıoğlu - Barut, “Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri”, 1386.

¹³¹ Köksoy, “Cibrân Halil Cibrân’ın Verde el-Hânî Adlı Hikâyesi”, 228.

¹³² Köksoy, “Cibrân Halil Cibrân’ın Verde el-Hânî Adlı Hikâyesi”, 221.

kaynak dildeki olumsuz görünen bir ifade hedef dile olumlu görünen bir şekilde aktarılabilir. Bu aktarma sonucunda anlam değişikliğe uğramaz.¹³³

Necib Mahfuz'un *Yevme kutile ez-zaîm* adlı eserinde geçen *إني عبد العقل الراجح*

والخلق الكريم والعينين السوداوين المظللتين بحاجبين مقرونيين cümlesi Lütfullah Göktaş tarafından

Türkçeye “Saf aklın, soylu insanların ve kalem kaşlarla gölgelenmiş kara gözlerin kuluyum ben.” şeklinde çevrilmiştir. Birebir çevirisi “üstün akıl” ve “takdire şayan akıl” olan *الراجح العقل* ifadesi “saf akıl” şeklinde çevrilmiştir. Tamlamada geçen *راجح*

kelimesinin “daha ağır” ve “diğerlerine ağır basan” gibi anlamları bulunmaktadır.

Ayrıca *راجح العقل* ifadesi “zeki” anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra birebir çevirisi

“şerefli ahlak” olabilecek *الخلق الكريم* ifadesi ise “soylu insanlar” şeklinde çevrilmiştir.

Bu çevirilerde düzenleme stratejisinden yararlanılarak cümlelerin hedef okurun en iyi anlayabileceği hale dönüştürülmesi amaçlanmıştır.¹³⁴

2.3.2.3. Eşdeğerlik Stratejisi

Özellikle deyim ve atasözü çevirilerinde kullanılan bir stratejidir. Kaynak metindeki bir durum, hedef dilde farklı bir üslup ve yapıyla ifade edilir.¹³⁵ Kaynak metinde geçen kalıp ifadeler birebir çevrilmek yerine hedef dildeki aynı anlama sahip kalıp ifadelerle karşılanır.¹³⁶ Bu stratejide önemli olan, kaynak metindeki duygu, düşünce ve durumları hedef dile hedef dildeki kültürel öğeleri kullanarak aktarmaktır.¹³⁷

¹³³ Odacıoğlu - Barut, “Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri”, 1387.

¹³⁴ Kocabıyık, “Jean-Paul Vinay ile Jean Darbelnet, Peter Newmark, Anthony Pym ve Gideon Toury’nin Kuramları Işığında Necib Mahfuz’un ‘Başkan’ın Öldürüldüğü Gün’ Adlı Romanındaki Dil Oyunlarının Türkçe Çevirisinin Analizi”, 621.

¹³⁵ Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, 44.

¹³⁶ Köksoy, “Cibrân Halil Cibrân’ın Verde el-Hânî Adlı Hikâyesi”, 221.

¹³⁷ Odacıoğlu - Barut, “Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri”, 1388.

Doğru, بابُ النَّجَّارِ مُخْلَعٌ deyiminin sözlük anlamının “Marangozun kapısı yerinden çıkmıştır / sökülmüştür.” olduğunu fakat deyimsel anlamının Türkçede “Terzi kendi söküğünü dikemez.” olduğunu ifade etmektedir.¹³⁸

2.3.2.4. Uyarlama Stratejisi

Kaynak kültürde yer alan ifadenin, hedef kültürde bulunmaması ya da ifadenin birebir çevrildiğinde anlaşılamayacak olması nedeniyle eşdeğer yeni bir ifade oluşturularak hedef dile aktarılmasıdır.¹³⁹

Çevirmen bazen eşdeğerlik olarak görülebilecek yeni durumlar ortaya koyabilir. Bu nedenle bazı araştırmacılar, uyarlama stratejisini eşdeğerliğin özel bir türü olarak görmektedir.¹⁴⁰

Vinay ve Darbelnet, İngilizce bir yazıda kriket oyununa kültürel ve çağrışımsal anlamlar yüklendiyse bu ifadelerin Fransızcaya bisiklet yarışlarına dair bir anlamla çevrilmesi gerektiğini ifade etmektedir.¹⁴¹

Cibrân Halil Cibrân'ın *el-Ervâhu'l-Mutemerride* eserinde yer alan *Verde el-hânî* adlı kısa öyküsünde geçen *روحاها بالمحبة* ifadesi, Muammer Sarıkaya ve Eyyüp Tanrıverdi tarafından “kalbini kazanmadan önce” şeklinde çevrilmiştir. Birebir çevirisi “ruhunu sevgiyle meylettirmek” olan *روحاها بالمحبة* ifadesi, hedef dile “kalbini kazanmak” şeklinde uyarlanmıştır.¹⁴²

2.3.3. Genel Çeviri Stratejileri

2.3.3.1. Ekleme Stratejisi

Kaynak metinde olmayan sözcük ve ifadelerin hedef metne eklenmesidir. Arapça-Türkçe çevirilerde sıklıkla görülmektedir.¹⁴³

¹³⁸ Erdinç Doğru, *Dilin Derin Devleti Deyimler* (Ankara: Fecr Yayınları, 2011), 92.

¹³⁹ Köksoy, “Cibrân Halil Cibrân'ın *Verde el-Hânî* Adlı Hikâyesi”, 221.

¹⁴⁰ Odacıoğlu - Barut, “Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri”, 1389.

¹⁴¹ Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, 44.

¹⁴² Köksoy, “Cibrân Halil Cibrân'ın *Verde el-Hânî* Adlı Hikâyesi”, 233.

¹⁴³ Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, 228.

Necib Mahfuz'un *Yevme kutile ez-zaîm* adlı eserinde geçen صباح الخير أيها

cümlesi Lütfullah Göktaş tarafından “Günaydın! Günaydın, otobüslere balık istifi dolmuş insanlar!” şeklinde “günaydın” kelimesi tekrarlanarak ve cümlelerin Arapça aslında olmayan “balık istifi” ifadesi eklenerek çevrilmiştir.¹⁴⁴

Corcî Zeydân'ın *Şalâhuddîn el-Eyyûbî* adlı eserinde geçen قالت: معاذ الله! إنهما

cümlesi, Zeki Megamiz tarafından “Hayır, asla razı olmam. Çünkü onlar alçak kimselerdir. Ölmek öyle bir adama varmaktan daha iyidir.” şeklinde çevrilmiştir. Arapça cümlede sadece “onlar alçak kimselerdir” ifadesinin karşılığı bulunmaktadır. Bunun haricindeki ifadeler eklenmemiştir.¹⁴⁵

2.3.3.2. Çıkarma Stratejisi

Kaynak metindeki sözcük ve ifadelerin çevrilmemesidir. Çevirmen metni bilinçli olarak çeviri kaybına uğratar. Hedef metindeki ifade ya da anlamın, metnin gelişimi açısından çok önemli olmadığı durumlarda okuyucunun dikkatini uzun açıklamalarla farklı yerlere çekmek yerine hiç çevrilmemesi tercih edilebilmektedir.¹⁴⁶

Necib Mahfuz'un *el-Liṣṣ ve'l-Kilâb* adlı eserinde geçen وجاء صوت من وراء

cümlesi Rahmi Er tarafından “Said Mehran diye bir ses geldi.” سعيد مهران!

şeklinde çevrilmiştir. Rahmi Er, cümleyi çevirirken وراء kelimesini çıkarmayı tercih etmiştir.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Kocabıyık, “Jean-Paul Vinay ile Jean Darbelnet, Peter Newmark, Anthony Pym ve Gideon Toury'nin Kuramları Işığında Necib Mahfuz'un 'Başkan'ın Öldürüldüğü Gün' Adlı Romanındaki Dil Oyunlarının Türkçe Çevirisinin Analizi”, 621.

¹⁴⁵ Kırallı, *Corcî Zeydân'ın "Selahaddîn Eyyûbî ve Haşhaşiler" Adlı Romanı*, 182-183.

¹⁴⁶ Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, 230.

¹⁴⁷ Ercan Baran, “Necib Mahfûz'un 'El Liss ve'l Kilâb (Hırsızla Aynasızlar)' Adlı Roman Çevirilerinin Çeviri Stratejileri Kapsamında Karşılaştırılması (Çeviri Eşdeğerliliği ve Eşdeğersizliği Açısından İncelenmesi)”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 34 (2023), 1096.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEVİRİLERİN ÇEVİRİ STRATEJİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bu bölümde, *‘Arûsu Fergâna* romanının çevirileri, çeviri stratejileri açısından ele alınmıştır. Toplam üç yüz on örneğe ulaşılmış fakat araştırmada yüz otuz beş tanesine yer verilmiştir. Romanın Arap dilindeki kaynak metni için KM, Arapça – Türkçe çevirisi için AT, Arapça – Osmanlı Türkçesi çevirisi için AOT ve Arapça – Osmanlı Türkçesi çevirisinin sadeleştirilmesi için AOTS şeklinde bir kısaltma kullanılmıştır.

3.1. Romanın Adı

KM	عروس فرغانة
AT	Fergana Güzeli
AOT	Cihan Hatun Fergana Güzeli
AOTS	Fergana Güzeli Cihan Hatun

Romanın adı KM’de عروس فرغانة şeklinde geçmektedir. İsim tamlamasından oluşan bu ifadedeki عروس kelimesi “gelin” ve “damat” anlamlarına gelmektedir. İfadedeki ikinci kelime olan فرغانة ise romandaki Cihan karakterinin ve ailesinin yaşadığı şehrin adıdır. Bu bilgiler dikkate alınarak KM’deki ifadenin birebir çevirisi “Fergana’nın gelini” şeklindedir. Arapçadaki tüm özel isimler marifedir.¹⁴⁸ Bu nedenle KM’deki bu ifade belirtili isim tamlaması şeklinde çevrilebilir. İfade AT ve AOT’de belirtisiz isim tamlaması yapısında olduğu için yer değiştirme stratejisinin kullanıldığını görülmektedir. Şehrin adı özel isim olması nedeniyle değişmemiş fakat عروس kelimesi AOT’de “güzel” şeklinde çevrilmiştir. Bu kelimenin “güzel” anlamında

¹⁴⁸ Şeyda Hanım Yiğiter, *Arap Dilinde Marife İsimler ve Marifelik-Nekreliğin Anlam Üzerindeki Etkisi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 17.

ya da bu anlama yakın anlamlarda kullanıldığı durumlar vardır. Örneğin Hz. Ali'den gelen rivayete göre, Hz. Muhammed, “Her şeyin gelini vardır. Kuran’ın gelini Rahman Suresi’dir.” buyurmuştur.¹⁴⁹ “Her şeyin gelini vardır.” ifadesi, “Her türün onu süsleyen bir parçası vardır.” şeklinde açıklanmaktadır.¹⁵⁰ Bunun yanı sıra romanın adındaki عروس kelimesinin “gelin” şeklinde çevrilmesi uygun değildir. Çünkü Cihan karakteri bir gelin değildir. Sevgilisi Aydoğdu’ya kavuşmak için birçok olay yaşamıştır fakat evlenmemiştir. Ayrıca karakter, gelin olarak nitelendirilse bile Fergana’ya değil Aydoğdu’nun yaşadığı Samarra’ya gelin gidebilir. Cihan, Fergana’da Merzüban’ın güzel kızı olarak yaşamaktadır. Romanda Cihan’ın güzelliği uzun betimlemelerle çokça anlatılmıştır. Bu sebeplerle, KM’deki عروس kelimesinin AT ve AOT’de “güzel” şeklinde ifade edilmesi uygundur. AOT’de romanın başlığına “Fergana Güzeli” ifadesinden önce “Cihan Hatun” ifadesi ekleme yapılmıştır. AOT’deki bu ekleme, romanın içindeki olaylar ve durumlar dikkate alınarak yapılmıştır. AOTS’de “Cihan Hatun” ifadesi “Fergana Güzeli” ifadesinden sonra gelmektedir. Bunun haricinde AOT ve AOTS arasında bir fark yoktur. Romanın adının uyarlama stratejisi ile çevrildiği görülmektedir.

3.2. Doğrudan Çeviri Stratejileri

3.2.1. Ödünç Alma Stratejisi

Örnek 1

KM (s. 2)	فكانت لهم الرئاسة والسياسة والنفوذ الأدبي والديني لأنهم كانوا ينقلون معهم تمدنهم حيثما حلوا.
AT (s. 6)	Riyaset, siyaset, edebî ve dinî sahada etkili ve nüfûz sâhibi olan onlardı. Nereye gitseler oraya medeniyetlerini taşıyorlardı.

¹⁴⁹ Bu hadis, Kurtubî’nin el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’ân adlı eserinin 17. cildinin 151. sayfasında لكل شيء

شئ şeklinde geçmektedir.

¹⁵⁰ Selma İsa, *Rahman Suresinde Belagat ve Üslup Açısından Sanatsal Suret Güzellikleri* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 8.

AOT (s. 4)	Riyaset, siyaset, edebî ve dinî tesir ve nüfuz onların idi. Nereye gitseler oraya medeniyetlerini de naklederlerdi.
AOTS (s. 6)	Riyaset, siyaset, edebî ve dinî nüfuz onlardaydı. Nereye gitseler, oraya medeniyetlerini de götürüyorlardı.

KM'deki cümlelerin birebir çevirisi “Onların yönetimi, siyaseti, edebî ve dinî nüfuzu vardı çünkü nereye giderlerse gitsinler yanlarında medeniyetlerini taşıyorlardı.” şeklindedir. KM'deki “yönetim” anlamına gelen رئاسة, “politika” anlamına gelen سياسة, “etki” anlamına gelen نفوذ, “edebî” anlamına gelen أدبي ve “dinî” anlamındaki ديني kelimesi AT ve AOT'de ödünç alınmıştır. KM'deki “etki” ve “nüfuz” anlamlarına gelen نفوذ kelimesi, AOT'de “tesir ve nüfuz” şeklinde vurguyu artırma amacıyla ekleme yapılarak çevrilmiştir. AT'deki ilk cümlede “sahada” kelimesi ekleme yapılmıştır. KM'deki nüfuza sahip olmak ifadesi edebî ve dinî alanla sınırlıyken burada riyaset ve siyaseti de içine alacak şekilde ifade edilmiştir. KM'deki anlamdan uzaklaşmıştır. AOT'de ise KM'deki anlam korunmuştur. AOT'deki “nakletmek” ifadesi ödünç alınmıştır. Bu ifade AOTS'de “götürüyorlardı” şeklinde hedef okuyucuya uygun olarak sadeleştirilmiştir.

Örnek 2

KM (s. 10)	فقلت "ليس في العالم أحسن من ضرغام لولا نسبة..."
AT (s. 20)	Nesep meselesi olmasa dünyada Aydoğdu'dan daha iyi bir genç yoktur, derim.
AOT (s. 21)	Nesep meselesi olmasa dünyada Aydoğdu'dan daha iyi bir genç yoktur derim.
AOTS (s. 17)	Soy meselesi olmasa, 'Dünyada Aydoğdu'dan daha iyi bir genç yoktur' derim...

KM'deki “soy” ve “akrabalık” anlamlarına gelen نسب kelimesi AT ve AOT'de “nesepe” şeklinde ödünç alma stratejisi ile çevrilmiştir. AOTS'de ise bu kelime “soy” şeklinde hedef okuyucuya göre sadeleştirilmiştir. KM'deki نسبة ifadesinin birebir çevirisi “soyu” şeklindedir. Bu ifade, zamir çıkarılarak ve “meselesi” eklenerek AT ve AOT'de “nesepe meselesi” şeklinde çevrilmiştir. İfadenin bu şekilde çevrilmesiyle KM'deki anlam doğru bir şekilde aktarılmıştır. KM'de geçen قالت fiili “dedi” anlamına gelmektedir. Çevirilerde ise yer değiştirme stratejisiyle birinci tekil şahsa göre şimdiki zamanda çekimlenerek “derim” şeklinde aktarılmıştır. KM'de ilahi bakış açısı varken çevirilerde kahraman bakış açısı kullanılmıştır. Verilmek istenen anlam değişmiyor olsa da KM'den uzaklaşmıştır.

Bunların yanı sıra, KM'de ضرغام şeklinde geçen romanın erkek ana karakterinin adının Aydoğdu kelimesiyle bir bağlantısı yoktur. Kelimenin sözlük anlamı “aslan” olarak geçmektedir. Arap edebiyatında kahramanlık timsali olarak kullanılmaktadır. Bu konuda AT ve AOTS, AOT'deki çeviri takip etmiştir.

Örnek 3

KM (s. 14)	"يا سيدتي. ولا أزال أدعوك سيدتي لأنت سيدة العالمين..."
AT (s. 25)	Ey hanımefendi! Sana hâlâ hanımefendi diyorum. Çünkü sen âlemlerin hanımefendisisin.
AOT (s. 29)	Ya seyyidetî! Sana hâlâ seyyidetî diyorum. Çünkü sen seyyidetu'l-âlemînsin.
AOTS (s. 22)	Ya Seyyideti! Sana hâlâ ya Seyyideti diyorum. Çünkü sen âlemin seyyidesisin.

KM'de bulunan ve “hanımefendi” anlamına gelen سيدة kelimesi AOT'de ödünç alınarak kullanılmıştır. Ayrıca bu kelimenin sonunda bulunan birinci tekil şahıs muttasıl zamiri olan ي çevrilmemiş ve ödünç almaya dahil edilmiştir. AT'de aynı

kelime Türkçe karşılığı ile yer alırken sonundaki zamir çevrilmemiş ve çıkarma yapılmıştır. Bu çıkarma, anlam kaybına neden olmuştur. KM'deki “âlemlerin hanımefendisi” anlamına gelen سيدة العالمين ifadesi AT ve AOT'de öykünme stratejisiyle çevrilmiştir. Bu tamlamadaki “âlemler” ve “dünyalar” anlamlarına gelen عالمين kelimesi AT'de ödünç alınmıştır. AOTS'de ise AOT'deki “seyyidetu'l-âlemîn” ifadesi “âlemin seyyidesi” şeklinde sadeleştirilmiştir. Bu değişiklik, hedef okuyucu için uygun değildir. İfadenin anlaşılmasını kolaylaştıran bir sadeleştirme yapılmamıştır. AOT'de bulunan “âlemîn” kelimesi çoğul anlamı olmasına rağmen AOTS'de tekil haliyle ifade edilmiştir. Bu değişiklik ise anlam kaybına neden olmuştur.

Örnek 4

KM (s. 14)	ولو لا بعض المشاكل التي نخاف عواقبها على الخلافة ...
AT (s. 26)	Hilafete karşı gerçekleşmesinden korktuğumuz bazı sorunlar mevcut olmasaydı...
AOT (s. 30)	Hilâfete karşı avâkıbından korktuğumuz bazı müşkilât mevcut olmasa idi...
AOTS (s. 23)	Neticesinden korktuğumuz bazı zorluklar mevcut olmasaydı...

KM'deki “hilafet” anlamına gelen خلافة kelimesi AT ve AOT'de ödünç alma stratejisiyle çevrilmiştir. AOTS'de ise bu kelime çıkarılmıştır. Bu kelimenin çıkarılması cümlede büyük anlam kaybına neden olmuştur. Ayrıca KM'deki “sonuçlarından korktuğumuz” anlamına gelen التي نخاف عواقبها ifadesi AT'de “gerçekleşmesinden korktuğumuz” şeklinde düzenleme stratejisiyle çevrilmiştir. Anlamsal olarak KM'den uzaklaşmamıştır. Bu ifadedeki عواقب kelimesi de AOT'de ödünç alınmıştır. AOT'deki “avâkıb” kelimesi “netice” ve “müşkilât” kelimesi

“zorluklar” şeklinde AOTS’de sadeleştirilmiştir. Bu sayede hedef okur için uygun bir cümle oluşturulmuştur.

Örnek 5

KM (s. 17)	"إنها على فرسخ وبعض الفرسخ من هنا على ما أظن..."
AT (s. 31)	Bir-iki fersah mesafedir sanırım.
AOT (s. 36)	Bir, iki fersah mesafededir zannederim.
AOTS (s. 27)	Sanırım bir iki fersahlık bir mesafededir.

KM’de yer alan فرسخ kelimesi, çevirilerde “fersah” şeklinde ödünç alınmıştır.

Ayrıca birebir çevirisi “bir fersah ve bazı fersah” olan فرسخ وبعض الفرسخ ifadesi de düzenleme stratejisi ile “bir iki fersah” şeklinde çevrilmiştir. İfade, okurun anlayabileceği en iyi hale getirilmiştir. Türkçede uzunluğu belirtmek için “fersah” kelimesi yaygın olarak kullanılmamaktadır. Bu kelimenin AT’de ödünç alınarak kullanılması ve AOTS’de aynı şekilde yer alması, KM’deki anlamın doğru bir şekilde aktarılamamasına neden olmuştur. Bunların yanı sıra “buradan” anlamına gelen من هنا ifadesi AT ve AOT’de çıkarılmıştır. Bu çıkarma anlam kaybına neden olmuştur. AOT’deki cümlelerin sonundaki “zannederim” ifadesi AOTS’de cümlelerin başında “sanırım” şeklinde kullanılmıştır. AOT’deki “fersah” kelimesi ise AOTS’de “fersahlık” şeklinde geçmektedir. Bu değişiklikler anlamı değiştirmemiştir.

Örnek 6

KM (s. 24)	...وهم على ميلين من المدينة...
AT (s. 42)	Şehirden iki mil uzakta bulunuyorlardı.
AOT (s. 51)	Şehirden iki mil uzakta bulunuyorlardı.
AOTS (s. 37)	Şehirden iki mil uzaklıkta bulunuyorlardı.

AT ve AOT’de KM’deki cümle birebir çevrilmiştir. KM’de geçen ميلين kelimesi ikil bir haldedir ve Türkçe karşılığı “iki mil” şeklindedir. Bu kelimenin tekilinin ميل olduğu bilinmektedir. AT ve AOT’deki “mil” kelimesi ödünç alınmıştır. AOT’deki “uzakta” kelimesi AOTS’de “uzaklıkta” şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik, anlamı değiştirmemiştir. Bunun haricinde AT, AOT ve AOTS’deki cümleler aynıdır.

Örnek 7

KM (s. 31)	... وقد قبضوا على عقولنا وقلوبنا وأموالنا باسم الدين."
AT (s. 54)	Bunlar din adı altında aklımıza, kalbimize, malımıza hükmediyorlar.
AOT (s. 68)	Bunlar din nâmı altında aklımıza, kalbimize, malımıza tahakküm ediyorlar.
AOTS (s. 47)	Bunlar din namı altında aklımıza, kalbimize, malımıza tahakküm ediyorlar.

KM’de bulunan عقولنا وقلوبنا وأموالنا ifadeleri çevirilerde “aklımıza, kalbimize, malımıza” şeklinde ödünç alınmıştır. İfadenin birebir çevirisi “akıllarımıza, kalplerimize ve mallarımıza” şeklindedir. Arapça kelimeler KM’de çoğul halde kullanılırken çevirilerde tekil halleriyle kullanılmıştır. Ayrıca KM’de yer alan ve “din” anlamına gelen الدين kelimesi de çevirilerde ödünç alınmıştır. AOT’deki “tahakküm ediyorlar” ifadesinin AOTS’de aynı şekilde geçmesi hedef okuyucu için anlaşılabilirliği azaltmaktadır. Bu ifade Türkçede yaygın olarak kullanılmamaktadır.

Örnek 8

KM (s. 35)	ومازال الفرس يتقوون إلى أيام المأمون الخليفة السابق ...
AT (s. 59)	İranlılar eski Halife Memun'un zamanına kadar günden güne güç ve kuvvetlerini artırıyordı.
AOT (s. 75)	İranlılar sabık Halife Me'mûn'un zamanına kadar günden güne kuvvet ve şevketlerini arttırıyorlardı.
AOTS (s. 53)	İranlılar sabık Hâlife Me'mun'un devrine kadar günden güne kuvvetlerini artırıyordı.

KM'de bulunan, “önceki” ve “eski” anlamlarına gelen السابق kelimesi AOT'de ödünç alınırken, AT'de Türkçe karşılığı olan “eski” kelimesiyle çevrilmiştir. Kelimenin AOT'de “sabık” şeklinde ödünç alınması o döneme göre kabul edilebilirken günümüz Türkçesinde yaygın olarak kullanılmadığı için AOTS'de “sabık” şeklinde geçmesi uygun olmamıştır. KM'deki birebir çevirisi “Halife Memun'un günleri” olan أيام المأمون الخليفة ifadesi AT'de “Halife Memun'un zamanı” ve AOT'de “Halife Me'mûn'un zamanı” şeklinde çevrilmiştir. Bunun yanı sıra KM'deki “güçlenmek” anlamına sahip يَتَقَوَّوْنَ fiili AT'de “güç ve kuvvetlerini artırmak” ve AOT'de “kuvvet ve şevketlerini arttırmak” şeklinde çevrilmiştir. Bu iki çeviride de düzenleme stratejisi kullanılmıştır. İfadeler farklı bir açıdan yaklaşılarak ve anlamdan uzaklaşmadan çevrilmiştir. Ayrıca çevirilerdeki “günden güne” ifadesi eklemedir. Bu ekleme, çevirileri olumsuz etkilememiştir. AOT'deki “zaman” kelimesi AOTS'de “devir” şeklinde değiştirilmiş ve “şevket” kelimesi çıkarılmıştır. AOTS'de başarılı bir sadeleştirme yapılmıştır.

Örnek 9

KM (s. 64)	إني لا أرى داعياً لهذا الارتباط "
AT (s. 104)	Bu beraberliğe hiçbir sebep bulamıyorum.

AOT (s. 134)	Bu irtibata hiçbir sebep bulamıyorum.
AOTS (s. 94)	Bu irtibata hiçbir sebep bulamıyorum.

Türkçede “bağ”, “bağlantı”, “irtibat” ve “anlaşma” gibi anlamları olan KM’deki الارتباط kelimesi, AT’de “beraberlik” şeklinde çevrilmiştir. Bu, kelimenin çok kullanılan bir karşılığı olmamasına rağmen cümledeki anlamın doğru aktarılmasını sağlamıştır. AOT’de ise kelime ödünç alma stratejisi kullanılarak çevrilmiştir. Bu kelime AOTS’de de “irtibat” şeklinde geçmektedir.

Örnek 10

KM (s. 77)	ولما فرغت من التقبيل والشم أخذت تسأله عن صحته ...
AT (s. 124)	Afıtab oğlunu böyle doya doya sevdikten sonra oğlundan sıhhatini sordu.
AOT (s. 160)	Afıtab oğlunu böyle doya doya sevdikten sonra oğlundan sıhhatini sordu.
AOTS (s. 113)	Âfıtâb oğlunu böyle doya doya sevdikten sonra sağlığını sordu.

KM’de bulunan ve “onun sağlığı” anlamına gelen صحته ifadesi bir isim tamlamasıdır. Tamlamadaki صحة kelimesi ödünç alma stratejisi kullanılarak AT ve AOT’de “sıhhat” şeklinde çevrilmiştir. AOTS’de ise bu kelime hedef okur dikkate alınarak “sağlık” kelimesiyle sadeleştirilmiştir. Sıhhat ve sağlık kelimeleri Türkçede birbirinin yerine sıkça kullanılan kelimelerdir. Her iki kelime de kaynak metindeki anlamı doğru yansıtmaktadır. Birebir çevirisi “öpmeyi ve koklamayı bitirdiğinde” olan KM’deki ولما فرغت من التقبيل والشم ifadesi, düzenleme stratejisi kullanılarak AT ve AOT’de “oğlunu böyle doya doya sevdikten sonra” şeklinde çevrilmiştir. KM’deki anlamdan uzaklaşılmamıştır. KM’de geçen أخذت تسأله ifadesinin birebir çevirisi ise

“ona sormaya başladı” şeklindedir. AT ve AOT’de “sordu” şeklinde yer değiştirme stratejisi kullanılarak farklı bir yapıyla çevrilmiştir. AOT’deki cümle, “oğlundan” kelimesi çıkarılarak AOTS’ye geçirilmiştir. Bu çıkarma sayesinde cümle daha akıcı hale gelmiştir. Bu değişiklik ve “sıhhat” kelimesinin “sağlık” kelimesiyle sadeleştirilmesi haricinde AOT ve AOTS arasında bir fark yoktur.

Örnek 11

KM (s. 86)	... أليس ذلك فرضاً على كل مسلم؟
AT (s. 138)	Herkes üzerine bu farz değil midir?
AOT (s. 180)	Herkesin üzerine bu, farz değil midir?
AOTS (s. 126)	-

KM’de geçen ve “farz” anlamına gelen فَرَض kelimesi AT ve AOT’de ödünç alınarak “farz” şeklinde kullanılmıştır. Ayrıca KM’de bulunan ve “her müslüman” anlamına gelen كل مسلم ifadesi AT ve AOT’de “herkes” şeklinde çevrilmiştir. İki çeviride de مسلم kelimesinin Türkçe anlamı yer almamaktadır. KM’deki anlam, çevirilerde doğru bir şekilde aktarılamamıştır. AOTS’de ise AOT’deki cümleye yer verilmemiştir. Bu, AOTS’de anlam kaybına neden olmuştur.

Örnek 12

KM (s. 97)	... إذ لم يبقَ له صبر حتى يصل إلى المنزل ...
AT (s. 158)	Çünkü başka bir yere gidip konuşmak için sabrı kalmamıştı.
AOT (s. 205)	Çünkü başka bir yere gidip konuşmaya sabrı kalmamıştı.
AOTS (s. 144)	Çünkü başka bir yere gidip konuşmaya sabrı kalmamıştı.

Sözlükte “sabır”, “tahammül”, “sebat” gibi anlamlara gelen ve KM’de yer alan صبر kelimesi AT ve AOT’de ödünç alınmıştır. Bunun yanı sıra Türkçe karşılığı “ev” olan KM’deki المنزل kelimesinin, çevirilerde “başka bir yer” olarak kullanılması KM’deki anlamı karşılamamıştır. AOT ve AOTS’deki cümle tamamen aynıdır.

Örnek 13

KM (s. 131)	... فإن عروس فرغانة وخطيبة ضرغام لا تدل نفسها لإنسان."
AT (s. 216)	Fergana Güzeli, Aydoğdu’nun nişanlısı Cihan hiçbir insan önünde kendini zelil etmez.
AOT (s. 278)	Fergana Gelini ve Aydoğdu’nun nişanlısı Cihan, hiçbir insana karşı kendini zelil yapamaz.
AOTS (s. 192)	Fergana Gelini ve Aydoğdu’nun nişanlısı Cihan, hiçbir kimseye karşı kendini zelil durumuna düşürmez.”

KM’de bulunan لا تدل ifadesindeki تدل fiili şimdiki zamanda ve هي zamirine göre çekimlenmiştir. Fiil, “aciz olmak”, “hakir olmak”, “alçak gönüllü olmak” anlamlarına gelmektedir. Fiilden önce yer alan لا nedeniyle ifade olumsuz hâle gelmiştir. Bu ifade AT’de “zelil etmez” ve AOT’de “zelil yapamaz” şeklinde geçmektedir. AOTS’de ise “zelil durumuna düşürmez” şeklinde yer almaktadır. Çevirilerde ödünç alma stratejisine baş vurularak fiilin isim hali olan ve “zelil” anlamına gelen ذليل kelimesine yer verilmiştir. Ayrıca ifade AOT’de “ebilmek” dilek-şart kipi kullanılarak “zelil yapamaz” şeklinde çevrilmiştir. Yer değiştirme stratejisiyle yapılan çeviride KM’deki anlamdan uzaklaşmamıştır.

Örnek 14

KM (s. 149)	... فلما رأيته متشبثة بعنادها تركتها وجئت إليك "
AT (s. 248)	Kendisini böyle inadında ısrarlı görünce onu bıraktım, yalnız olarak yanınıza geldim.
AOT (s. 320)	Kendisini böyle inadında musir görünce onu bıraktım. Yalnız olarak yanınıza geldim.
AOTS (s. 220)	İnadında böyle ısrar ettiğini görünce onu bıraktım. Yanınıza yalnız olarak geldim.

KM’de geçen ve “inat” anlamına gelen عناد kelimesi AT ve AOT’de ödünç alınmıştır. Ayrıca AT ve AOT’de yer alan “yalnız olarak” ifadesi eklemidir. Burada KM’deki anlamdan uzaklaşmıştır. AOT’deki “kendisini” kelimesi AOTS’de çıkarılmıştır. Bu kelimenin çıkarılması cümlemin anlamını değiştirmemektedir. AOT’deki ifadeler AOTS’de başarıyla sadeleştirilmiştir.

Örnek 15

KM (s. 196)	... ولا بأس على وردان فإنه حرٌّ ...
AT (s. 333)	Verdan için de herhangi bir ceza yoktur. Hürdür.
AOT (s. 431)	Verdan için de zeval yoktur. Hürdür.
AOTS (s. 297)	Verdan için de problem yoktur. O da hürdür.

KM’deki “özgür” anlamına gelen حر kelimesi AT ve AOT’de “hür” şeklinde ödünç alınmıştır. “Sorun yok” anlamına gelen KM’deki لا بأس ifadesi düzenleme stratejisiyle AT’de “herhangi bir ceza yoktur” şeklinde çevrilmiştir. KM’deki anlam farklı bir açıdan yaklaşılarak başarılı bir şekilde aktarılmıştır. KM’de yer alan فإنه حرٌّ cümlesindeki zamirin Türkçe karşılığı AT ve AOT’de çıkarılmıştır. Cümlemin zamiri

bir önceki cümlede وردان şeklinde geçmektedir. Kelime yinelenmeyerek cümlede akıcılık sağlanmıştır. Ayrıca AT ve AOT'deki “de” bağlacı ekleme yapılmıştır. Bu ekleme genel olarak verilmek istenen anlamı etkilememiştir. AOT'deki cümleler, “zeval” kelimesi “problem” şeklinde sadeleştirilip “o da” ifadesi eklenerek AOTS'ye geçirilmiştir. Sadeleştirme hedef okura uygun bir kelimeyle yapılarak cümlelerin kolay anlaşılması sağlanmış ve yapılan eklemeyle anlamdan uzaklaşılması sağlanmıştır.

3.2.2. Öykünme Stratejisi

Örnek 16

KM (s. 11)	وكانت تقول ذلك ويكاد لسانها يتلعثم لحققان قلبها وثورة عواطفها.
AT (s. 22)	Cihan bu sözleri söylerken kalbinin vuruşundan hislerinin sıkıştırmasından dili kekeler gibi oluyordu.
AOT (s. 24)	Cihan bu sözleri söylerken kalbinin vuruşundan, hissiyatının tazyîkinden dili kekeler gibi oluyordu.
AOTS (s. 19)	Cihan bunları söylerken kalbinin vuruşundan, duygularının sıkıştırmasından dili kekeler gibi oluyordu.

KM'de bulunan خققان قلبها isim tamlaması AT ve AOT'de öykünme stratejisi ile birebir çevrilerek “kalbinin vuruşu” şeklinde hedef dile aktarılmıştır. AOT'deki “hissiyatının tazyîkinden” ifadesi AOTS'de “duygularının sıkıştırması” şeklinde hedef okur dikkate alınarak sadeleştirilmiştir.

Örnek 17

KM (s. 13)	... لأن سيدي كتب إليه منذ أشهر إذا جاء في عيد النيروز إلى أشروسنة أن يزوره في فرغانة...
AT (s. 24)	Çünkü baban ona birkaç ay önce bir mektup yazmış. Nevruz bayramında Andacan'a gelecek olursa Fergana'da kendini ziyarete gelmesini bildirmiş.

AOT (s. 27)	Çünkü baban ona birkaç ay evvel bir mektup yazmış. Nevruz Bayramı'nda Andican'a gelecek olursa Fergana'da kendisinin ziyaretine gelmesini bildirmiş.
AOTS (s. 21)	Çünkü baban ona birkaç ay önce bir mektup yazmış. Nevruz Bayramında Andican'a gelirse Fergana'da kendisinin ziyaretine gelmesini bildirmiş.”

KM'de bulunan عيد النيروز ifadesi öykünme stratejisiyle AT ve AOT'de “nevruz bayramı” şeklinde çevrilmiştir. KM'deki cümle, çevirilerde iki cümleyle karşılanmıştır. Cümle iki cümleyle çevrilirken “mektup” ve “bildirmiş” kelimeleri ekleme yapılmıştır. Bu değişiklikler sonucunda KM'deki anlam korunmuştur. AOT'deki “gelecek olursa” ifadesi AOTS'de “gelirse” şeklinde değiştirilmiştir. Bunun haricinde AOT ve AOTS'deki cümle arasında bir fark yoktur. KM'deki أُشْرُسَنَة (uşrûsene) kelimesi, romanda geçen bir bölgenin adıdır. Yaygın olarak Osrushana adıyla bilinmektedir. Bu bölge, günümüzde Özbekistan'ın şehirlerinden olan Andican'ın bulunduğu bölgedir. Çevirilerde uyarlama stratejisi kullanılmıştır.

Örnek 18

KM (s. 22)	...ولسان حالها يقول "كيف إذن؟"
AT (s. 40)	Sanki bu haliyle “Başka ne yapacağız?” demek istiyordu.
AOT (s. 47)	Lisân-ı hâli “Başka ne yapalım?” demek istiyordu.
AOTS (s. 35)	Lisan-ı hâl ile “Başka ne yapalım?” demek istiyordu.

KM'deki birebir çevirisi “hâl dili” olan لسان حال ifadesi AOT'de öykünme stratejisiyle “lisân-ı hâl” şeklinde çevrilmiştir. AT'de ise bu ifade “bu haliyle” şeklinde düzenleme stratejisi kullanılarak hedef dile aktarılmıştır. Bu ifadenin AT ve AOT'deki çevirileri hedef kültürler için uygunken AOTS'deki kullanımı uygun değildir. Okuyucu için anlaşılır bir ifade kullanılmamıştır. Lisân-ı hâl, “Kişinin, maddenin,

nesnenin ve doğanın dışarıya verdiği görünüm ile bu görünümün zihinde uyandırdığı yorum ve izlenim.”¹⁵¹ olarak tanımlanmaktadır.

Örnek 19

KM (s. 29)	... يَخامر بياض عينيه حمرة كأنه مستيقظ من رقاد...
AT (s. 50)	Gözlerinin akı sanki bir uykudan uyanmış gibi kırmızılıkla karışıktı.
AOT (s. 62)	Gözlerinin akı sanki bir uykudan uyanmış gibi kırmızılıkla karışık idi.
AOTS (s. 44)	Gözlerinin akı sanki bir uykudan uyanmış gibi kırmızılıkla karışıktı.

KM’de yer alan *بياض عينيه* zincirleme isim tamlaması AT ve AOT’de öykünme stratejisiyle birebir çevrilerek “gözlerinin akı” şeklinde kullanılmıştır. İfade, Türkçeye aynı şekilde zincirleme isim tamlaması olarak aktarılmıştır. KM’de “göz” anlamına gelen *عين* kelimesi yer almaktayken çevirilerde ve AOTS’de bu kelimenin çoğulunun kullanılması tercih edilmiştir. İfadenin birebir çevirisinin “gözünün beyazı” olduğu görülmektedir. İfadenin “gözünün beyazı” yerine “gözlerinin akı” şeklinde aktarılmasının nedeni, toplumdaki yaygın kullanımın bu şekilde olmasıdır. Ayrıca KM’deki *يخامر ... حمرة* ifadesi AT ve AOTS’de “kırmızılıkla karışıktı” ve AOT’de “kırmızılıkla karışık idi” şeklinde geçmektedir. Bu ifade çevirilerde ve sadeleştirmede hedef dile uygun bir şekilde aktarılamamıştır.

¹⁵¹ Aysun Çelik, “Kâinata Hikmet Nazarıyla Bakmak: Ma’ârif-Nâme’de Lisân-ı Hâl Örnekleri”, *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi* Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan Özel Sayısı (2018), 560-580.

Örnek 20

KM (s. 200)	... كأن أعمالي سلسلة غلطات والعمدة على الغلطة الأولى "
AT (s. 340)	Yaptıklarım bir hatalar zinciri oluştuyordu. Fakat bu hataların kaynağı ilk hatamdı.
AOT (s. 440)	Ef'âlim bir hata silsilesi teşkil ediyordu. Fakat bu hataların esası ilk hatam idi. O mel'un hatam idi.
AOTS (s. 304)	Bütün hareketlerim bir hata zinciri oluştuyordu. Fakat bütün bu hataların esası, ilk hatam idi, o mel'un hatam idi."

KM'deki ifadenin birebir çevirisi "Davranışlarım bir hatalar zinciri gibiydi ve asıl konu ilk hatadaydı." şeklindedir. KM'deki "hatalar zinciri" anlamına gelen سلسلة غلطات tamlaması, öykünme stratejisiyle AT'de "hatalar zinciri" ve AOT'de "hata silsilesi" şeklinde çevrilmiştir. Bu ifade AOTS'de "hata zinciri" şeklinde sadeleştirilmiştir. AT'deki "oluşturuyordu" ve AOT'deki "teşkil ediyordu" ifadeleri eklemidir. KM'deki ifade iki cümleyle çevrilmek istenmiş ve bu ekleme yapılmıştır. Çevirilerde ikinci cümleye başlarken kullanılan "fakat" kelimesi de eklemidir. Bu değişiklikler KM'deki anlamı değiştirmemiştir. KM'deki "asıl konu" anlamına gelen العمدة kelimesi AT'de "bu hataların kaynağı" ve AOT'de "bu hataların esası" şeklinde düzenleme stratejisiyle çevrilmiştir. KM'de geçen ve "ilk hata" anlamına gelen الغلطة ifadesi, çevirilerde "ilk hatam" şeklinde iyelik eki eklenerek kullanılmıştır. Bu ekleme, hatanın sahibinin konuşan kişi olması nedeniyle anlamı değiştirmemiştir. AOT'deki "melun hatam idi" cümlesi eklemidir. Burada vurgu eklemek amaçlanmıştır. Bu değişiklik anlamı olumsuz etkilemese de çevirmen metne kendi düşüncesini ekleyerek KM'den uzaklaşılmasına neden olmuştur. AOT'deki "ef'âlim" ifadesi "hareketlerim" ifadesiyle ve "teşkil ediyordu" ifadesi "oluşturuyordu" ifadesiyle AOTS'de hedef okuyucu için başarılı bir şekilde sadeleştirilmiştir. AOTS'de "mel'un" kelimesinin yer alması, hedef okuyucu için uygun değildir.

Örnek 21

KM (s. 52)	... وتفرست في عينيه فرأت ماءهما جفَّ وذهب منهما بصيص الحياة ...
AT (s. 86)	Zavallı kız babasının gözlerine dikkatle baktı. Gözleri kurumaya, içindeki hayat ışıltıları sönmeye başlamıştı.
AOT (s. 111)	Zavallı kız babasının gözlerine dikkatle baktı. Gözler kurumaya, içindeki şu'le-i hayât sönmeye başlamıştı.
AOTS (s. 78)	Zavallı kız, babasının gözlerine dikkatle baktı. Gözler kurumaya, içindeki hayat ışığı sönmeye başlamıştı.

Birebir çevirisi “hayatın parlaklığı” olan KM’deki بصيص الحياة ifadesi AT’de “hayat ışıltıları” ve AOT’de “şu’le-i hayât” şeklinde öykünme stratejisi kullanılarak çevrilmiştir. Bu ifade AOTS’de “hayat ışığı” şeklinde hedef okura uygun olarak sadeleştirilmiştir. İfadenin AT, AOT ve AOTS’de KM’deki isim tamlaması hali korunmuştur. Çevirilerde geçen “zavallı kız” ifadesi eklemedir. Bu eklemeye KM’deki cümleden anlamsal olarak uzaklaşmıştır. Bunun yanı sıra KM’deki “gördü” anlamındaki رأت fiili çevirilerde yer almamaktadır. Bu fiilin karşılığı için AT ve AOT’de “başlamıştı” ifadesi kullanılmış ve cümlelerin yapısı değiştirilmiştir. KM’deki bu cümlelerin nesnesi, çevirilerde cümlelerin öznesi haline gelmiştir. Ayrıca KM’deki “gitmek” anlamındaki ذهب fiili, duygusal ifadeyi hedef dile aktarabilmek amacıyla AT ve AOT’de “sönmek” şeklinde kullanılmıştır. Bu ifade AOTS’de de aynı şekilde geçmektedir.

Örnek 22

KM (s. 58)	... فقال سامان "إن لنا ببقائك تعزية كبرى وهذا هو حال الدنيا"
------------	---

AT (s. 95)	-Sizin sağ kalmanız bizim için büyük bir tesellidir. Dünyanın hali budur, dedi.
AOT (s. 122)	-Sizin sağ kalmanız bizim için büyük bir ta'ziyedir. Dünyanın hâli budur, dedi.
AOTS (s. 87)	Sâmân: Sizin sağ kalmanız bizim için büyük bir taziyedir. Dünyanın hâli budur, dedi.

KM'deki “dünyanın hali” anlamındaki حال الدنيا ifadesi öykünme stratejisi ile birebir çevrilerek AT ve AOT'de “dünyanın hali” şeklinde kullanılmıştır. KM'deki belirtili isim tamlaması yapısı AT ve AOT'de korunmuştur. İfade AOTS'de de aynı yapıdadır. KM'deki “başsağlığı” anlamına gelen تعزية kelimesi AOT'de ödünç alınmıştır. Kelime, AT'de “teselli” şeklinde çevrilmiştir. Bu çeviri hedef dil odaklı değildir. Ayrıca KM'deki “dedi” anlamına gelen قال fiilinin fâili olan سامان kelimesinin karşılığına AT ve AOT'de yer verilmemiştir. Romandaki önceki cümleler dikkate alındığında, okur bu sözü hangi kahramanın söylediğini bilmektedir.

Örnek 23

KM (s. 80)	" هل تظني الأفشين يمدُّ يده إلى مال التركة؟ "
AT (s. 129)	-Anneciğim! Afşin'in tereke mallarına elini uzatacağını sanıyor musun?
AOT (s. 167)	- Vâlideciğim! Afşin'in tereke mallarına elini uzatacağını zanneder misin?
AOTS (s. 117)	Anneciğim! Afşin'in tereke mallarına elini uzatacağını zanneder misin?

KM'deki “tereke malı” anlamındaki مال التركة isim tamlaması AT ve AOT'de öykünme stratejisiyle çevrilmiştir. İfade AT ve AOT'de “tereke malları” şeklinde

geçmektedir. Arapçada تركة ölen kişinin miras olarak bıraktıklarına verilen isimdir.¹⁵²

İfadenin AT ve AOTS’de bu şekilde geçmesi hedef okur için uygun değildir. Bunun yerine “miras kalan mallar” ifadesinin kullanılması daha uygundur. AT ve AOT’de مال kelimesinin tekil hali yerine çoğul hali kullanılmıştır. Romandaki durumlar dikkate alındığında cümlede sadece bir miras eşyası değil birçok eşya kastedilmektedir. Bu nedenle bu kelime çoğul olarak kullanılmıştır.

Örnek 24

KM (s. 94)	... وبعضهم يخاطبه بإله الآلهة ...
AT (s. 153)	Hatta bazıları ona “İlâhların ilâhı” diye hitap eder.
AOT (s. 198)	Bazıları ona ilâhların ilâhı diye hitap ederler.
AOTS (s. 138)	Bazıları ona ‘İlâhların İlâhı’ diye seslenir.

KM’de bulunan ve “tanrıların tanrısı” anlamına gelen إله الآلهة belirtili isim tamlaması AT ve AOT’de öykünme stratejisi ile birebir çevrilmiştir. AT, AOT ve AOTS’de “ilâhların İlâhı” şeklinde geçen ifade KM’deki gibi belirtili isim tamlaması halindedir. AT’deki “hatta” kelimesi ekleme yapılmıştır. Bu ekleme çeviriyi olumsuz etkilememiştir.

Örnek 25

KM (s. 104)	... لأن بيت الله في مكة فلا يقدر أن يجعله في سامرا "
AT (s. 169)	Çünkü Beytullah Mekke-i Mükerrerme’dedir, onu Samarra’da yapamaz.
AOT (s. 220)	Çünkü Beytullah Mekke-i Mükerrerme’dedir. Onu Samarra’da yapamaz.

¹⁵² Hamza Aktan, “Miras”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 2020), 30/143.

AOTS (s. 154)	Çünkü Beytullah, Mekke-i Mükەرreme'dedir. Onu Samarra'da yapamaz."
---------------	--

Beytullah, Kâbe'nin bir diğەر adıdır ve edebî eserlerde de bu şekilde bir kullanıma rastlamak mümkündür.¹⁵³ AT ve AOT'de "Beytullah" kelimesi öykünme stratejisi ile KM'deki بيت الله ifadesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. İsim tamlaması olan KM'deki bu ifade birebir olarak aktarılmıştır. KM'deki "Mekke" anlamına gelen مكة kelimesi ise AT ve AOT'de "Mekke-i Mükەرreme" şeklinde sıfat eklenerek kullanılmıştır. Mekke-i Mükەرreme, halk tarafından Osmanlı'da ve Türkiye'de sıkça kullanılan bir ifadedir. Mükەرreme, Mekke şehrinin ünvanıdır.¹⁵⁴ Çevirilerde şehrin adı, halk arasında yaygın olduğu gibi ünvanıyla beraber kullanılmıştır. AOT ve AOTS'deki cümleler aynıdır.

Örnek 26

KM (s. 109)	... ولولاك لذهبت ضحية الظلم "
AT (s. 179)	...siz olmasaydınız bu zalimlerin kurbanı olacaktım.
AOT (s. 231)	Siz olmasa idiniz zulmün kurbanı olacaktım.
AOTS (s. 162)	Siz gelmeseydiniz zulmün kurbanı olacaktım.

KM'de geçen ve birebir çevirisi "zulmün kurbanı" olan ضحية الظلم ifadesi AOT'de "zulmün kurbanı" şeklinde öykünme stratejisiyle birebir çevrilmiştir. İfade AT'de "zalimlerin kurbanı" şeklinde çevrilmiş ve "zulüm" anlamına gelen ظلم kelimesi "zalimler" şeklinde kullanılmıştır. Burada KM'deki anlam hedef dile doğru

¹⁵³ Mustafa İsmet Uzun, "Kâbe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 2001), 24/23.

¹⁵⁴ Abdullah Aydın, "Şair Tezkirelerine Göre Osmanlı'nın Ünvanlı Şehirleri", *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi* 7 (2017), 36.

bir şekilde aktarılamamıştır. KM'deki “gitmek” anlamına gelen ذهب fiili düzenleme stratejisiyle çevirilerde “olmak” anlamında kullanılmış ve hedef dil odaklı bir çeviri yapılmıştır. “Zulmün kurbanı” ve “zalimin kurbanı” ifadelerinin “olmak” fiiliyle kullanılması daha doğrudur. AOT'deki “siz olmasa idiniz” ifadesi AOTS'de “siz gelmeseydiniz” şeklinde hedef okura uygun bir şekilde değiştirilmiştir.

Örnek 27

KM (s. 144)	" نعم يا سيدي ... لأن الوزراء ورجال الخاصة يرون من حسن السياسة كتمان بعض الاخبار عن الخليفة "
AT (s. 239)	-Evet efendim! Vezirler ve has adamları bazı haberlerden Halife'nin haberdar edilmemesini iyi bir siyaset sayıyorlar.
AOT (s. 308)	-Evet efendim! Vezirler ve hassa adamları bazı malûmattan Halifenin haberdar edilmemesini hüsn-i siyâsetten addediyorlar.
AOTS (s. 211)	“Evet efendim! Vezirler ve diğer bazı devlet adamları, Hâlifenin birtakım bilgilerden haberdar edilmemesini siyasetlerine uygun buluyorlar.”

KM'de bulunan ve “hassanın adamları” anlamına gelen رجال الخاصة ifadesi öykünme stratejisi ile birebir çevrilerek AOT'de “hassa adamları” şeklinde hedef dile aktarılmıştır. AT'de ise KM'deki bu ifadenin خاصة kelimesi “has” olarak çevrilmiş ve ifade “has adamları” şeklinde kullanılmıştır. Burada da öykünme stratejisinden söz etmek mümkündür. İki çeviride de aynı anlam vardır. AOT'deki isim tamlamasının karşılığı “devlet adamları” olmaktadır. Bu ifade, KM'deki anlamı karşılar niteliktedir. Hâşşa, hükümdara ve hükümdar sarayına ait kurumlar, hizmetler ve görevliler için kullanılan bir tabirdir. Ayrıca bu kelimenin müzekkeri olan hâss da bu anlamlarda

kullanılmaktadır.¹⁵⁵ AOTS’de ise bu ifade, eklemeler yapılarak ve sadeleştirilerek “diğer bazı devlet adamları” şeklinde kullanılmıştır. KM’deki ifadedeki anlam burada da doğru aktarılmıştır.

Örnek 28

KM (s. 155)	"وأنت تعلم قلب والدي وما قاسته في محبتي ..."
AT (s. 258)	Annemin kalbini, benim için ne kadar zahmet çektiğini sen de bilirsin.
AOT (s. 331)	Vâlidemin kalbini, benim için ne kadar zahmet çektiğini sen de bilirsin.
AOTS (s. 228)	Annemin benim için ne kadar zahmet çektiğini bilirsin.

KM’de yer alan ve birebir çevirisi “annemin kalbi” olan قلب والدي ifadesi AT’de “annemin kalbi” ve AOT’de “validemin kalbi” şeklinde birebir çevrilmiştir. İki çeviride de öykünme stratejisi kullanılmıştır. KM’deki bu zincirleme isim tamlaması AT ve AOT’de zincirleme isim tamlaması olarak aktarılmıştır. Bu isim tamlaması AOTS’de çıkarılmıştır ve bu durum anlam kaybına neden olmuştur. “Sevgimde” şeklinde birebir çevrilebilecek olan KM’deki في محبتي ifadesi ise AT ve AOT’de “benim için” şeklinde geçmektedir. Bu ifade düzenleme stratejisiyle, okurun en iyi anlayabileceği halde çevrilmiştir.

Örnek 29

KM (s. 191)	... وطريق المحبين قصير على ما يقولون "
AT (s. 324)	Sevdalıların yolu kısadır derler.
AOT (s. 420)	Sevdâzedelerin yolu kısadır derler.
AOTS (s. 290)	‘Âşıkların yolu kısadır’ derler...

¹⁵⁵ Abdülkadir Özcan, “Hassa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997), 16/394.

KM'deki طريق المحبين ifadesi AT ve AOT'de öykünme stratejisiyle birebir çevrilmiştir. İfade AT'de “sevdalılarının yolu” ve AOT'de “sevdâzedelerin yolu” şeklinde karşılık bulmuştur. “Sevenler”, “aşıklar” ve “sevgi gösterenler” gibi anlamlara gelen KM'deki محبوب kelimesi AT'de “sevdalılar” ve AOT'de “sevdâzedeler” şeklinde çevrilmiştir. AOT'deki “sevdâzedeler” ifadesi AOTS'de “âşıklar” şeklinde sadeleştirilmiştir. Cümle, hedef okurun kolayca anlayabileceği hale getirilmiştir.

Örnek 30

KM (s. 194)	... وإذا حكم أمير المؤمنين إنه ذنب فأنا صاحب الذنب ...
AT (s. 328)	Şevketlü efendimiz bunu bir suç sayıyorsa suçlu benim.
AOT (s. 425)	Şevketmeâb Efendimiz bunu bir kabahat addederlerse kabahat sahibi benim.
AOTS (s. 293)	Şevketmeab Efendimiz böyle bir hareketi kabahat kabul ediyorlarsa, o kabahatin sahibi benim.

KM'de geçen صاحب الذنب isim tamlamasının birebir çevirisi “günahın sahibi” şeklindedir. İfade öykünme stratejisi ile AOT'de “kabahat sahibi” şeklinde çevrilmiştir. AT'de ise düzenleme stratejisi kullanılarak ifade “suçlu” kelimesi ile karşılanmıştır. Burada KM'deki anlam doğru şekilde aktarılmıştır. KM'deki cümleye göre إنه ifadesi AT ve AOT'de “bunu” şeklinde geçmektedir. AOTS'de ise “bunu” kelimesinin karşılığı için ekleme stratejisi ile “böyle bir hareketi” ifadesi kullanılmıştır. Bu ekleme anlamı değiştirmemiştir. Ayrıca AOT'deki “addetmek”, AOTS'de “kabul etmek” şeklinde sadeleştirilmiştir. “Kabahat sâhibi” ifadesi ise “kabahatin sahibi” şeklinde değiştirilmiştir.

3.2.3. Birebir/Yapısal Çeviri Stratejisi

Örnek 31

KM (s. 7)	فأشارت القهرمانة إلى السائس...
AT (s. 15)	Hayzüran, seyise işaret etti.
AOT (s. 15)	Hayzuran seyise işaret etti.
AOTS (s. 13)	Hayzuran seyise işaret etti.

KM'deki cümle AT ve AOT'de birebir çevrilmiştir. KM'deki “seyis” anlamına gelen سائس kelimesi AT ve AOT'de ödünç alınmıştır. AOT ve AOTS'deki cümle aynıdır. KM'deki “kadın hizmetli” anlamına gelen القهرمانة kelimesiyle Cihan karakterinin dadısı kastedilmektedir. Dadının adı Hayzüran'dır.

Örnek 32

KM (s. 10)	أنا أعرف والدته منذ جئت إلى فرغانة...
AT (s. 20)	Ben onun annesini Fergana'ya geldiğimden beri tanıyorum.
AOT (s. 22)	Ben onun vâldesini Fergana'ya geldiğinden beri tanırım.
AOTS (s. 17)	Ben onun annesini Fergana'ya geldiği günden beri tanırım.

KM'deki “Fergana'ya geldiğimden beri” anlamına gelen منذ جئت إلى فرغانة ifadesi AT'de “Fergana'ya geldiğimden beri” şeklinde birebir çevrilmiştir. AOT'de “Fergana'ya geldiğinden beri” şeklinde geçen ifadedeki “geldiğinden” anlamının oluşması için KM'deki fiilin هي zahirine göre çekimlenmiş haldeki جائت fiili olması gerekmektedir. Burada KM'deki anlamdan uzaklaşmıştır. KM'deki cümle dikkate alındığında AT'deki çevirinin doğru olduğu görülmektedir. AOTS'de ise bu ifade “Fergana'ya geldiği günden beri” şeklinde yer almaktadır. Burada da KM'deki anlam

doğru aktarılamamıştır. AOT’de bulunan “vâlide” kelimesi AOTS’de “anne” kelimesiyle sadeleştirilmiştir. Ayrıca “günden” kelimesi de ekleme yapılmıştır.

Örnek 33

KM (s. 11)	لا شك عندي أن ضرغاما سينال رتبة عليا في جند المعتصم...
AT (s. 22)	Aydoğdu’nun Mutasım’ın ordusunda büyük bir mevki kazanacağından şüphem yok.
AOT (s. 24)	Aydoğdu’nun Mu’tasım’ın ordusunda yüksek bir mevki ihrâz edeceğinde şüphem yoktur.
AOTS (s. 19)	Aydoğdu’nun Mu’tasım’ın ordusunda yüksek bir makam elde edeceğine şüphem yoktur.

KM’de geçen cümle AT ve AOT’de birebir çevrilmiştir. AT ve AOT’de KM’deki kelimelerin farklı karşılıkları kullanılmıştır. KM’deki “yüksek bir rütbe” anlamındaki رتبة عليا sıfat tamlaması AT’de “büyük bir mevki” ve AOT’de “yüksek bir mevki” olarak geçmektedir. AOTS’de ise AOT’deki “mevki” kelimesi “makam” kelimesiyle ve “ihrâz etmek” ifadesi “elde etmek” ifadesiyle sadeleştirilmiştir.

Örnek 34

KM (s. 15)	وكانت جهان قد ملت الحديث ايضاً...
AT (s. 29)	Cihan da konuşmaktan bıkmıştı.
AOT (s. 33)	Cihan da konuşmaktan usanmış idi.
AOTS (s. 25)	Cihan da konuşmaktan usanmıştı.

KM’de yer alan cümle AT ve AOT’de birebir çevrilmiştir. KM’deki “bıktı” anlamına gelen مل fiili AT’de “bıkmak” ve AOT’de “usanmak” şeklinde yer almaktadır. Bu fiilin çevirilerde kullanılan karşılıkları aynı anlamı taşımaktadır.

AOT'deki “usanmış idi” ifadesi AOTS'de “usanmıştı” şeklinde sadeleştirilmiştir. Bunun haricinde AOT ve AOTS'deki cümle arasında fark yoktur.

Örnek 35

KM (s. 17)	ونسيت جهان إنها لم تذق طعامًا في ذلك اليوم...
AT (s. 32)	Cihan o gün yemek yemediğini unutmuştu.
AOT (s. 38)	Cihan o gün yemek yememiş olduğunu unutmuş idi.
AOTS (s. 28)	Cihan o gün yemek yemediğini unutmuştu.

KM'deki cümle AT'de birebir çevrilmiştir. AOT'de ise “yemek yememiş olduğunu” ifadesi düzenleme stratejisiyle oluşturulmuştur. KM'deki anlam çevirilerde korunmuştur. AOT'deki ifadenin AOTS'deki sadeleştirilmiş hali, AT ile aynıdır.

Örnek 36

KM (s. 47)	... " قد علمت أن أخاك سامان عاد هذه المرة أيضًا وحده ... فإنه لا يرى له مصلحة باستقدام الموبد ... لا بأس من ذلك "
AT (s. 77)	-Kardeşin Seman'ın bu sefer de yalnız geldiğini anladım. Mûbezi buraya getirmek onun işine gelmiyor. Fark etmez...
AOT (s. 100)	-Kardeşin Seman'ın bu sefer de yalnız olarak geldiğini anladım. Mûbezi buraya getirmek onun işine gelmiyor. Be's yok.
AOTS (s. 71)	“Kardeşin Sâ mân'ın bu sefer de yalnız geldiğini anladım. Mubizi buraya getirmek onun işine gelmiyor. Zararı yok.”

KM'deki cümlesi birebir çeviri stratejisi kullanılarak AT'de “Kardeşin Seman'ın bu sefer de yalnız geldiğini anladım.” ve AOT'de “Kardeşin Seman'ın bu sefer de yalnız olarak geldiğini anladım.” şeklinde çevrilmiştir. AOTS'de ise bu cümle “Kardeşin Sâ mân'ın bu sefer

de yalnız geldiğini anladım.” şeklinde geçmektedir. Birebir olarak “Kendisi için bir çıkar görmüyor.” şeklinde çevrilebilecek olan KM’deki مصلحة لا يرى له ifadesi, uyarlama stratejisi kullanılarak AT ve AOT’de “onun işine gelmiyor” şeklinde çevrilmiştir. Bu ifade AOTS’de de bu şekilde geçmektedir. Ayrıca “zararı yok” veya “önemi yok” şeklinde birebir çevrilebilecek KM’deki لا بأس ifadesi AT’de düzenleme stratejisi kullanılarak “fark etmez” şeklinde çevrilmiştir. AOT’de ise ödünç alınarak “be’s yok” şeklinde ifade edilmiştir. AOT’deki “be’s yok” ifadesi AOTS’de “zararı yok” şeklinde hedef okura uygun bir şekilde sadeleştirilmiştir. KM’deki ifadenin من ذلك kısmına çevirilerde çıkarma stratejisi kullanılarak yer verilmemiştir. Bu çıkarma, anlam kaybına yol açmamaktadır.

Örnek 37

KM (s. 56)	أنا وارث اسم أبي ولقبه ...
AT (s. 91)	Babamın isim ve lakabının vârisi benim.
AOT (s. 118)	Babamın isim ve lakabının vârisi benim.
AOTS (s. 84)	Babamın isminin ve lâkabının vârisi benim.

KM’deki cümle birebir çeviri stratejisi ile AT ve AOT’de “babamın isim ve lakabının vârisi benim” şeklinde çevrilmiştir. KM’deki وارث اسم أبي ولقبه ifadesi AT ve AOT’de “babamın isim ve lakabının vârisi” şeklinde çevrilirken öykünme stratejisinden yararlanılmıştır. AOTS’de ise AOT’deki “isim” kelimesi “isminin” şeklinde değiştirilmiştir.

Örnek 38

KM (s. 66)	أتحسببن الحب محرماً على غير الشبان؟
AT (s. 106)	Aşk genç olmayanlara haram mı sanıyorsun?

AOT (s. 136)	Aşk genç olmayanlara haram mı zannediyorsun?
AOTS (s. 96)	Aşk, genç olmayanlar için haram mı sanıyorsun?

KM'deki cümle AT ve AOT'de birebir çeviri stratejisi ile çevrilmiştir. AOTS'de ise "olmayanlara" kelimesi yerine "olmayanlar için" ifadesi kullanılmıştır. Anlamsal olarak bir farklılık oluşmamıştır.

Örnek 39

KM (s. 86)	إني محاط بالأعداء من كل ناحية...
AT (s. 139)	Her taraftan düşmanlarla sarılmış bulunmaktayım.
AOT (s. 180)	Her taraftan düşmanlar ile muhât bulunuyorum.
AOTS (s. 126)	Her taraftan düşmanlarla çevrilmiş bulunuyorum.

KM'de bulunan cümle AT ve AOT'de birebir çeviri stratejisi kullanılarak çevrilmiştir. KM'deki anlam başarıyla aktarılmıştır. KM'deki "kuşatılmış" ve "çevrilmiş" anlamlarına gelen محاط kelimesi AT'de "sarılmış" kelimesi ile karşılık bulmuştur. AOT'de ise ödünç alınarak "muhât" şeklinde hedef dile aktarılmıştır. Bu kelime, dönemin okuyucuları için uygundur. AOT'deki "düşmanlar ile" ifadesi "düşmanlarla" şeklinde değiştirilerek ve "muhât" kelimesi "çevrilmiş" şeklinde sadeleştirilerek AOTS'ye aktarılmıştır.

Örnek 40

KM (s. 89)	" اذهب أنت وحدك ... ولا حاجة بي إلى الإقامة بقصر الخليفة "
AT (s. 144)	-Oğlum! Sen yalnız git, Halife'nin sarayında benim ikamet etmeye ihtiyacım yoktur.
AOT (s. 187)	-Oğlum! Sen yalnız git. Halife'nin sarayında ikamete benim ihtiyacım yoktur.

AOTS (s. 131)	“Oğlum! Sen yalnız git. Benim Hâlifenin sarayında ikamet etmeye ihtiyacım yoktur.”
---------------	--

KM’deki cümle AT ve AOT’de cümlelerin başına “Oğlum!” ifadesi eklenerek birebir çevrilmiştir. KM’deki “halifenin sarayında” anlamına gelen بقصر الخليفة ifadesi AT ve AOT’de öykünme stratejisi ile çevrilmiştir. Ayrıca “ikamet” ve “oturma” anlamlarına gelen إقامة kelimesi AT ve AOT’de “ikamet” şeklinde ödünç alınırken, “halife” anlamına gelen خليفة kelimesi de AT ve AOT’de “halife” şeklinde ödünç alınmıştır. AOT’deki ifade, son cümlede geçen “benim” kelimesi cümlelerin başına alınarak ve “ikamete” kelimesi “ikamet etmeye” şeklinde değiştirilerek AOTS’ye aktarılmıştır. Anlamsal bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Örnek 41

KM (s. 95)	فالتفت المعتصم إلى ضرغام كأنه يستفهمه رأيه ...
AT (s. 155)	Mutasım fikrini sorar gibi Aydoğdu’ya baktı.
AOT (s. 201)	Mu’tasım fikrini sorar gibi Aydoğdu’ya baktı...
AOTS (s. 140)	Mu’tasım ne düşündüğünü soruyormuş gibi Aydoğdu’ya baktı.

KM’de bulunan cümle AT ve AOT’de birebir çeviri stratejisi kullanılarak aktarılmıştır. AOT’deki “fikrini sorar gibi” ifadesi AOTS’de “ne düşündüğünü soruyormuş gibi” şeklinde kullanılarak hedef okur için daha anlaşılır bir hale getirilmiştir.

Örnek 42

KM (s. 136)	"هل عاد صاحبنا من سامرا؟ ومتى؟"
AT (s. 225)	-Dostumuz Samarra'dan döndü mü? Ne zaman geldi?
AOT (s. 290)	Dostumuz Samarra'dan avdet etti mi? Ne zaman geldi.
AOTS (s. 200)	"Dostumuz Samarra'dan döndü mü?"

KM'deki هل عاد صاحبنا من سامرا ؟ cümlesi AT ve AOT'de birebir çevrilmiştir.

AOT'deki "avdet" kelimesi ödünç alınmıştır. KM'de geçen ve çevirisi "ne zaman" olan ومتى ifadesi ise AT ve AOT'de ekleme stratejisi kullanılarak "ne zaman geldi" şeklinde kullanılmıştır. Bu ekleme çevirileri olumlu yönde etkilemiştir. AOT'deki bu ifadeye AOTS'de yer verilmemiştir. Bu çıkarma anlam kaybına neden olmuştur. AOT'deki ifadenin AOTS'deki sadeleştirilmiş haliyle AT'deki ilk cümle aynıdır.

Örnek 43

KM (s. 163)	... وأنا أعرف ياقوتة وهي شديدة الشبه بجهان وذكرت أن جوادها أدهم وإنها حملت من بلد بعيد ...
AT (s. 272)	Ben Yakute'yi biliyorum. Cihan'a çok benziyor. Atının yağız olduğunu, kendisinin uzak bir memleketten getirildiğini söyledin.
AOT (s. 350)	Ben Yakute'yi biliyorum. Cihan'a çok benziyor. Atının yağız tonda olduğunu, kendisinin uzak bir memleketten getirildiğini söyledin.
AOTS (s. 241)	Ben Yakute'yi biliyorum. Cihan'a çok benziyor. Atının yağız olduğunu, kendisinin uzak bir memleketten getirildiğini söyledin.

KM’de yer alan cümle AT’de birebir çevrilirken AOT’de “yağız” kelimesinden sonra “tonda” kelimesi eklenerek çevrilmiştir. Bu ekleme KM’deki anlamı değiştirmemiştir. AOT’deki ifade, “tonda” kelimesi çıkarılarak AOTS’ye aktarılmıştır. Bunun sonucunda AT ve AOTS aynı ifadelere sahip hale gelmiştir.

Örnek 44

KM (s. 167)	تقول القهرمانه إن جهان وهيلانة سافرتا إلى بلاد الروم.
AT (s. 277)	Başkalfa, Cihan ile Helena’nın Rum memleketine gittiğini söylüyor.
AOT (s. 358)	Başkalfa Cihan ile Heylane’nin Rum memâlikine gittiklerini söylüyor.
AOTS (s. 245)	Başkalfa, Cihan ile Heylane’nin Rum memleketine gittiklerini söylüyor.

KM’de yer alan cümle AT ve AOT’de birebir çevrilmiştir. KM’deki بلاد kelimesinin karşılığı için AOT’de “memalik” kelimesi kullanılmıştır. KM’deki bu kelime hem tekil hem de çoğul anlama sahip bir kelimedir. Kelime “ülke” anlamındaki بلد kelimesinin çoğuludur ve “ülkeler”, “memleketler”, “vatanlar” gibi anlamlara gelmektedir. Bu cümlemin romanda geçtiği kısım dikkate alındığında kelimenin tekil olarak çevrilmesinin daha uygun olduğu görülmektedir. Ayrıca KM’de bulunan ve birebir çevirisi “Rum ülkeleri” olan بلاد الروم isim tamlaması AT ve AOT’de öykünme stratejisi ile çevrilmiştir. AOT’deki “memâlik” kelimesi AOTS’de “memleket” şeklinde sadeleştirilmiştir.

Örnek 45

KM (s. 200)	... ولم يكن يعرف هذا السر إلا أنا ووالدك وسامان هذا ...
AT (s. 342)	Bu sırrı ben, baban ve Seman’dan başka kimse bilmiyordu.

AOT (s. 443)	Bu sırrı ben, baban ve bu Seman'dan başka kimse bilmiyordu.
AOTS (s. 305)	Bu sırrı benden, babandan ve bu Sâ mân'dan başka kimse bilmiyordu.

KM'deki ifade AOT'de birebir çeviri stratejisiyle çevrilmiştir. AT'de ise KM'deki “bu” anlamına gelen هذا kelimesi çıkarılmıştır. AT ve AOTS'deki cümleler aynıdır.

3.3. Dolaylı Çeviri Stratejileri

3.3.1. Yer Değiştirme Stratejisi

Örnek 46

KM (s. 7)	وأخذت من أبيها ذكاء الفرس وتعقلهم ودقة إحساسهم...
AT (s. 14)	İranlılara mahsus olan zekası ve kavrayışı ile ince duygusunu babasından almıştı.
AOT (s. 14)	İranlılara mahsus olan zekâ ve dirâyeti, dikkat-i hissi pederinden tevârüs etmiş idi.
AOTS (s. 13)	İranlılara mahsus olan zekâ ve dirayeti, ince duyguyu babasından tevarüs etmişti.

İsim tamlamalarından oluşan, KM'deki ذكاء الفرس وتعقلهم ودقة إحساسهم ifadesinin birebir çevirisi “İranlıların zekâsı, kavrayışı ve duygularının inceliği” şeklindedir. Bu ifade AT ve AOT'de ism-i mevsûl varmış gibi fiilimsiyle çevrilmiştir. KM'deki anlam AT ve AOT'de değişmemiş fakat farklı bir yapıyla aktarılmıştır. Ayrıca “duygularının inceliği” anlamına gelen ذكاء الفرس وتعقلهم ودقة إحساسهم isim tamlaması olmasına rağmen AT'de “ince duygu” şeklinde sıfat tamlaması olarak geçmektedir. AOT'de ise “dikkat-i his” şeklinde öykünme stratejisiyle çevrilmiştir. Bu ifadelerin hepsi aynı anlamdadır. İfadenin, hedef okuyucunun anlayabileceği en iyi hale getirilmesi amaçlanmıştır. AOT'deki “dikkat-i his” AOTS'de “ince duygu” şeklinde

sadeleştirilmiştir. AOTS’de “tevarüs etmek” yerine Türkçe karşılığı olan “miras kalmak” ifadesinin kullanılması daha uygundur.

Örnek 47

KM (s. 16)	" ما قولك بهذه الصدقة؟ إني توّسمت منها خيراً "
AT (s. 31)	Bu tesadüfe ne diyorsun? Ben bunu hayra yordum.
AOT (s. 36)	Bu tesadüfe ne diyorsun? Ben bunu fâl-ı hayr addettim.
AOTS (s. 26)	“Bu rastlantıya ne dersin? Ben bunu uğur saydım.”

KM’de bulunan ما قولك ifadesinin birebir çevirisi “sözün nedir?” şeklindedir.

AT ve AOT’de “... ne diyorsun?” şeklinde geçmektedir. KM’deki bu ifadede fiil yer almazken çevirilerde “demek” fiili kullanılmıştır. Anlam değişmemiş fakat farklı bir yapıyla aktarılmıştır. Ayrıca KM’de yer alan توّسمت منها خيراً ifadesi, “Ondan, iyiyi umdum.” veya “Ondan, iyi bir şey umdum.” şeklinde birebir çevrilmektedir. Bu ifade AT’de “hayra yormak” şeklinde ve AOT’de “fâl-ı hayr addetmek” şeklinde uyarlanmıştır. Bu iki ifade, bir olayı gelecekte olacak iyi bir şeyle ilişkilendirme anlamı taşımaktadır. AOTS’de ise “uğur saydım” şeklinde geçmektedir. Başarılı bir sadeleştirme yapıldığı görülmektedir. AOT’deki “tesadüf” kelimesi AOTS’de “rastlantı” şeklinde karşılık bulmuştur. Okurun cümleyi daha kolay anlaması sağlanmıştır.

Örnek 48

KM (s. 17)	فكانوا إذا رأوها وقفوا احتراماً وابتسموا اعجاباً...
AT (s. 33)	Bunlar onunla yolda karşılaştıkları zaman saygılı bir şekilde güler yüzle selama dururlardı.
AOT (s. 38)	Bunlar ona yolda rast geldikçe ihtirâm vaziyetinde güler yüzle selama dururlardı.

AOTS (s. 29)	Bunlar, ona yolda rastgeldikçe gerekli saygıyı gösteriyorlar, güleryüzle selâma duruyorlardı.
--------------	---

KM'deki **اعتابوا** ifadesinin cümledeki konumuna göre birebir çevirisi "... saygılı bir şekilde dururlardı ve hayranlıkla gülümserlerdi." şeklindedir. KM'deki cümleye göre "hayranlıkla gülümserlerdi" birebir çevirisine sahip **اعتابوا** ifadesi AT ve AOT'de "güler yüzle" şeklinde çevrilmiştir. İfade, fiil fail ve halden oluşmaktadır. Çevirilerde zarf tümleci olarak geçmektedir. Bu nedenle yer değiştirme stratejisinin kullanıldığı görülmektedir. KM'de **اعتابوا** kelimesiyle oluşturulan vurgu kaybedilse de anlam değişmemiştir. Ayrıca KM'deki birebir çevirisi "saygıyla durdular" olan **اعتابوا** ifadesi AT'de "saygılı bir şekilde ... selama dururlardı." ve AOT'de "ihtirâm vaziyetinde ... selama dururlardı." şeklinde geçmektedir. KM'deki **اعتابوا** ifadesi AT ve AOT'de "selama durmak" şeklinde uyarlanmış ve çevrilere eklemeler yapılmıştır. Ayrıca KM'de geçen **فكانوا إذا رأوها** ifadesinin birebir çevirisi "onu gördüklerinde" şeklindedir. Bu ifade AT'de "bunlar onunla yolda karşılaştıkları zaman" ve AOT'de "bunlar ona yolda rast geldikçe" şeklinde çevrilmiştir. İfade "yolda" kelimesi eklemesi yapılarak düzenleme stratejisi ile çevrilmiştir. Çeviriler ifadeye farklı bir açıdan yaklaşarak yapılmıştır. Genel olarak çevirilerde KM'deki verilmek istenen mesajdan uzaklaşmamıştır. AOT'deki cümle sadeleştirilerek AOTS'ye geçirilmiştir.

Örnek 49

KM (s. 24)	... لعلنا نرى فيه أثرًا يفيدنا "
AT (s. 41)	Belki yararlı bir ize rastlarız.
AOT (s. 50)	... belki fâideli bir ize rast geliriz.

AOTS (s. 36)	... belki faydalı bir ize rastgeliriz.”
--------------	---

Birebir çevirisi “Belki onda bize fayda veren bir iz görürüz.” olan KM’deki ifadenin أَثَرًا يَفِيدُنَا kısmı, cümleye göre mef’ûl ve sıfat yan cümleciğinden oluşmaktadır.

Bu kısım AT ve AOT’de sıfat tamlaması şeklinde yer almaktadır. AT’de “yararlı bir iz”, AOT’de “fâideli bir iz” ve AOTS’de “faydalı bir iz” şeklinde geçmektedir. Yer değiştirme stratejisi kullanılarak KM’deki anlam değiştirilmeden ifade farklı bir yapıyla çevrilmiştir.

Örnek 50

KM (s. 31)	... وأرى والدنا يعتقد ذلك ...
AT (s. 54)	Babamı da aynı şekilde görüyorum.
AOT (s. 68)	Babamı da aynı itikâdda görüyorum.
AOTS (s. 47)	Babamı da aynı inançta görüyorum.

KM’deki cümlede yer alan يعتقد fiili “inanıyor” anlamına gelmektedir. Bu ifade AOT’de “itikâd” şeklinde geçmektedir. KM’deki fiil, isim olarak kullanılmıştır. Burada yer değiştirme stratejisi görülmektedir. Cümlenin anlamı değişmemiştir fakat farklı bir yapıyla ifade edilmiştir. AT’de ise KM’deki bu fiilin karşılığı yoktur. KM’deki anlam AT’de doğru bir şekilde aktarılamamıştır. KM’deki “babamız” anlamındaki والدنا ifadesinde نا muttasıl zamiri bulunmaktadır. Bu ifade, AT ve AOT’de “babam” şeklinde yer almıştır. KM’deki anlamdan uzaklaşılma olmuş olsa da zaminin doğru çevrildiği söylenemez. AT ve AOT’deki “da”, AT’deki “aynı şekilde” ve AOT’deki “aynı” kelimeleri eklemelerdir. Bu eklemeler, çevirileri KM’deki anlamdan uzaklaştırmıştır. AOT’deki “itikâd” kelimesi AOTS’de “inanç” şeklinde sadeleştirilmiştir.

Örnek 51

KM (s. 39)	ورأى رجلاً واقفاً على الدرج ظنه الموبد فهم بالذهاب إليه ...
AT (s. 65)	Verdan ateşgedenin merdiveni üzerinde ayakta gördüğü bir adamı mûbez sanıp yanına gitmek istedi.
AOT (s. 83)	Verdan âteş-gede merdiveni üzerinde ayakta gördüğü bir adamı mûbez zannederek yanına gitmek istedi.
AOTS (s. 59)	Verdan, ateşgedenin merdiveninde ayakta gördüğü bir adamı Mubiz zannederek yanına yaklaşmak istedi.

KM’de geçen *ظنه الموبد* *ورأى رجلاً واقفاً على الدرج* cümlesinin birebir çevirisi “Merdivende Mubiz sandığı, ayakta duran bir adam gördü.” şeklindedir. KM’deki, birebir çevirisi “... ayakta duran bir adam gördü.” olan *ورأى رجلاً واقفاً* ifadesi AT ve AOT’de “ayakta gördüğü bir adam” şeklinde geçmektedir. Bu ifadenin Arapça karşılığı *الرجل الذي رآه واقفاً* şeklindedir. Çevirilerde yer değiştirme stratejisi kullanılmıştır. İfadenin birebir çevirisinin ve çevirilerin anlamsal olarak farkı yoktur. Çeviriler farklı bir yapı kullanılarak yapılmıştır. KM’deki *درج* kelimesi herhangi bir tamlamaya dahil değilken AT’de “ateşgedenin merdiveni” ve AOT’de “âteş-gede merdiveni” şeklinde eklem stratejisi kullanılarak isim tamlaması olarak çevrilmiştir. Cümlede bahsedilen merdiven, romanda geçen ateşgedenin merdivenidir. Burada eklenen kelime cümleyi daha anlaşılır hale getirmiştir. AOT’deki “gitmek” kelimesinin AOTS’de “yaklaşmak” şeklinde değiştirildiği görülmektedir. Bu değişiklik anlamsal olarak farklılığa yol açmamıştır.

Örnek 52

KM (s. 41)	" إن هذه النار تشهد على عهدنا ...
AT (s. 68)	Bu mukaddes ateş de sözümüze şahittir ki...

AOT (s. 87)	Bu mukaddes ateş de sözümüze şahittir.
AOTS (s. 61)	Bu kutsal ateşgede sözümüze şahiddir.

KM'deki “şahit oluyor” anlamındaki تشهد fiili, AT ve AOT'de “şahittir” şeklinde isim olarak geçmektedir. KM'deki cümlede innenin haberi fiil olarak gelmiştir. AT ve AOT'de ise inne'nin haberinin karşılığı olarak isim ve yardımcı fiilden oluşan yüklem kullanılmıştır. Burada yer değiştirme stratejisinin kullanıldığı görülmektedir. Bu çevirilerde anlamsal bir farklılık yoktur. KM'deki anlam farklı bir yapıyla başarılı bir şekilde aktarılmıştır. AT ve AOT'deki “mukaddes” kelimesinin KM'de karşılığı bulunmamaktadır. Romanda anlatılanlara göre ateş, bir dinî inancın sembolüdür. Buna vurgu yapmak için ekleme yapıldığı görülmektedir. Bu kelime AOTS'de “kutsal” şeklinde sadeleştirilmiştir. KM'deki “ateş” anlamına gelen نار kelimesi AT ve AOT'de “ateş” şeklinde çevrilirken AOTS'ye “ateşgede” olarak geçmiştir. Ancak ateşgede için romanda بيت النار ifadesi kullanılmaktadır. Burada KM'deki anlamdan oldukça uzaklaşmıştır.

Örnek 53

KM (s. 57)	... ولكن ذلك لا يحرمني من حقي في الميراث.
AT (s. 92)	Fakat ne olursa olsun bu durum beni, hakkım olan mirastan mahrum etmeye babamı haklı kılmaz.
AOT (s. 119)	Fakat ne olur ise olsun bu sebep hakkım olan mirastan beni mahrum etmeye babama hak veremez.
AOTS (s. 85)	Fakat ne olursa olsun, bu sebep, hakkım olan mirastan beni mahrum etmek için babama hak veremez.

KM'de bulunan حقي في الميراث ifadesinin birebir çevirisi “mirastaki hakkım” şeklindedir. Bu ifade AT ve AOT'de “hakkım olan miras” şeklinde geçmektedir. Bu

ifadenin Arapça karşılığı *أحققه الميراث الذي* şeklindedir. KM'deki ifade, ism-i mevsûl varmış gibi çevrilmiştir. Yer değiştirme stratejisinin kullanıldığı görülmektedir. Çevirilerdeki anlam KM'nin birebir çevirisiyle tamamen aynı anlama sahip olmasa da uzak değildir. Anlam farklı bir yapıyla aktarılmıştır. “Hak” ve “miras” kelimeleri AT ve AOT'de ödünç alınmıştır. AT'deki “ne olursa olsun” ve “babamı haklı kılmaz”; AOT'deki “ne olur ise olsun” ve “babama hak veremez” ifadelerinin KM'de karşılığı bulunmamaktadır. Yapılan bu eklemeler çevirileri KM'deki anlamdan uzaklaştırmış olsa da ortaya çıkan anlamlar romanda geçen olaylara göre doğrudur. KM'deki “o”, “şu” veya “bu” anlamlarına gelen *ذلك* kelimesi AT'de “bu durum” ve AOT'de “bu sebep” şeklinde geçmektedir. Bu ekleme, cümlenin daha anlaşılır olmasını sağlamıştır. AOT'deki cümle, dikkate değer bir değişikliğe uğramadan AOTS'ye geçirilmiştir.

Örnek 54

KM (s. 69)	فقلت وهي تتجلد وتمسح دموعها بمنديله "...
AT (s. 111)	Cihan elindeki mendille gözlerini sildi. Hüznüne engel olmaya çalışarak cevap verdi:
AOT (s. 143)	Cihan elindeki mendil ile gözlerini sildiği, hüzn-ü teellümüne galebe çalmaya çalıştığı halde cevap verdi:
AOTS (s. 101)	Elindeki mendille gözlerini silen, üzüntüsünü gidermeye çalışan Cihan şöyle cevap verdi:

KM'de yer alan *فقلت وهي تتجلد وتمسح دموعها بمنديله* ifadesi hâl cümlesidir. Birebir çevirisi “... cesaret göstererek ve gözyaşlarını mendiliyle silerek ...” şeklindedir. “Cesaretlenmek” anlamındaki *تتجلد* fiili AT ve AOT'de düzenleme stratejisi kullanılarak ifade edilmiştir. Çeviri, okuyucu için daha anlaşılır bir hale getirilmiştir. AT'de ise KM'deki cümle iki cümleyle çevrilmiştir. KM'deki hâl cümlesinin bir kısmı AT'de normal bir cümle şeklinde geçmektedir. Sadece “hüznüne engel olmaya çalışarak” ifadesi hâl olarak kullanılmıştır. Yer değiştirme stratejisi kullanılarak yapılan yapısal değişiklikler sonucunda KM'deki anlam çeviride değişmemiştir.

Cümle bölünerek daha kolay okunur hale getirilmiştir. AOT'deki cümledeki Cihan'ın yaptığı eylemler AOTS'de Cihan'ın sıfatı olarak kullanılmıştır. Bu değişiklik de anlamdan uzaklaştırmamıştır. Birebir çevirisi “gözyaşları” olan KM'deki دموعها ifadesi, AT ve AOT'de “gözleri” şeklinde çevrilmiştir. Buna rağmen çevirilerde anlam kaybı oluşmamıştır. KM'de bulunan ve “mendil” anlamına gelen منديل kelimesi AT ve AOT'de ödünç alınmıştır.

Örnek 55

KM (s. 92)	فضحك الصاحب (أو ضرغام) وأظهر الإستئناس برأي وردان وقال...
AT (s. 148)	Sahib, Verdan'ın sözlerinden hoşlanarak güldü:
AOT (s. 192)	Sâhib Verdan'ın sözlerinden hoşlanarak güldü:
AOTS (s. 134)	Verdan'ın sözlerinden hoşlanan Sâhib güldü:

KM'de bulunan اظهار الإستئناس برأي وردان ifadesinin birebir çevirisi “Verdan'ın düşüncesine uysallık gösterdi.” şeklinde yapılabilir. Bu ifade AT ve AOT'de düzenleme stratejisi kullanılarak “sözlerinden hoşlanmak” şeklinde çevrilmiştir. Okuyucu için daha anlaşılır bir ifade oluşturulmuştur. Bu cümle KM'de ikinci cümle olduğu görülmektedir. AT ve AOT'de bu cümle ilk cümleyle birleştirilerek zarf tümleci olarak kullanılmıştır. Bunun sonucunda “sözlerinden hoşlanarak güldü” ifadesi oluşturulmuştur. Burada kaynak metin odaklı bir çeviri yapılmıştır. AOT'deki “sözlerinden hoşlanarak” ifadesi de AOTS'de Sâhib'in sıfatı olarak geçmektedir. Farklı bir yapı kullanılsa da anlam değişmemiştir. Ayrıca KM'deki “dedi” anlamına gelen قال fiili AT ve AOT'de çıkarılmıştır. Çeviri yerine iki nokta üst üste kullanılarak kahramanın konuştuğuna dikkat çekilmiştir. KM'deki parantez içindeki kelime çevirilerde yer almamaktadır. Bu kelime, kahramanın diğer adıdır ve çevrilmemesi anlam kaybına neden olmamıştır.

Örnek 56

KM (s. 125)	هل لك أن تبحثي عنها وتأتيني بها.
AT (s. 205)	Onu ara, bul, yanıma getir.
AOT (s. 264)	Onu ara, bul, yanıma getir.
AOTS (s. 183)	Onu ara, bul, yanıma getir.

KM'deki iki fiil içeren soru cümlesi, AT ve AOT'de üç emir fiilden oluşan cümle şeklinde geçmektedir. Çeviriler yer değiştirme stratejisi kullanılarak yapılmıştır. Soru cümlesi yerine emir cümlesinin kullanılması KM'deki hitabı vurgulu hale getirmiştir. Anlam değişmemiştir. AT ve AOT'deki “bul” kelimesinin KM'de bir karşılığı bulunmamaktadır. Yapılan bu ekleme KM'deki anlamı olumsuz etkilememiş ve cümleye vurgu eklemiştir. KM'deki konumuna göre “bana getirir misin” anlamına gelen تأتيني ifadesindeki بي zamiri düzenleme stratejisi kullanılarak AT ve AOT'de “yanıma” şeklinde çevrilmiştir. Bu stratejinin kullanılması sonucunda KM'deki anlam başarıyla aktarılmıştır.

Örnek 57

KM (s. 138)	... وإنما يخيفني أن تصدق رواية أخي سامان بشأنه ...
AT (s. 227)	Ancak kardeşim Seman'ın onunla ilgili anlattığı şeylerin doğru çıkmasından korkarım.
AOT (s. 293)	Ancak kardeşim Seman'ın kendisine dair naklettiği malumatın doğru çıkmasından korkarım.
AOTS (s. 201)	Ancak kardeşim Sâmân'ın kendisiyle ilgili verdiği bilgilerin doğru çıkmasından korkarım.

KM'de yer alan ifadenin birebir çevirisi “Ama kardeşim Seman'ın onun hakkındaki anlattığı şeyin doğru olması beni korkutur.” şeklindedir. Birebir çeviride de görüldüğü üzere يخيفني ifadesi “beni korkutur” anlamına sahiptir. KM'deki cümlenin

öznesi, çevirilerde nesne olarak kullanılmış ve yüklem “korkarım” şeklinde ifade edilmiştir. KM’deki anlam çevirilerde doğru aktarılmış fakat farklı bir yapı kullanılmıştır. Bu cümle çevrilirken çevirilerde yer değiştirme stratejisinden yararlanılmıştır. AOT’deki yapı AOTS’de aynı şekilde yer almaktadır.

Örnek 58

KM (s. 146)	وكان وردان في انتظاره بباب القصر ...
AT (s. 242)	Verdan kendisini dairenin kapısında bekliyordu.
AOT (s. 312)	Verdan kendisini dairenin kapısında bekliyordu.
AOTS (s. 214)	Verdan kendisini dairenin kapısında bekliyordu.

KM’de bulunan في انتظاره ifadesi çevirilerde “kendisini bekliyordu.” şeklinde geçmektedir. Cümlenin tamamı da dikkate alındığında ifadenin birebir çevirisi “onun beklemesindeydi” şeklindedir. KM’deki ifadede mastar yer alırken çevirilerde bu mastarın fiil hali kullanılmıştır. Bu nedenle burada yer değiştirme stratejisinin kullanıldığı görülmektedir. Yer değiştirme stratejisi kullanılarak ifadenin anlamı başarılı bir şekilde aktarılmıştır. Ayrıca “saray” anlamına gelen قصر kelimesi çevirilerde “daire” olarak geçmektedir. Bu kelime ile KM’deki anlamın doğru şekilde aktarılamadığı görülmektedir.

Örnek 59

KM (s. 172)	قضيت أشهرًا وأنا أبحث عن الضائع ...
AT (s. 288)	Kaybolanları aramakla birkaç ay geçirdim.
AOT (s. 372)	Gâ’ib olanları aramakla birkaç ay geçirdim.
AOTS (s. 256)	Kaybolanları arayarak birkaç ay geçirdim.

Cümlede hâl konumunda olan KM'deki وأنا أبحث ifadesi AT ve AOT'de “aramakla” şeklinde farklı bir yapıda çevrilmiştir. Bu ifadenin Arapça karşılığı مع البحث şeklindedir. AT ve AOT'de yer değiştirme stratejisi kullanılmıştır. Anlam kaybı oluşmamıştır. KM'deki “kaybolmuş”, “kayıp” ve “yitik” anlamlarına gelen ضائع kelimesi tekil haldeyken çevirilerde çoğul olarak kullanılmıştır. Bu şekilde çevrilmesi anlam kaybına neden olmamıştır. KM'deki “aylar” anlamına gelen أشهر kelimesi AT ve AOT'de düzenleme stratejisiyle “birkaç ay” şeklinde çevrilmiştir. Anlam değişmemiş ve ifade farklı bir açıdan yaklaşılarak çevrilmiştir. AOT'deki “gâ'ib olanlar” ifadesi, okuyucunun kolay anlayabilmesi için AOTS'de “kaybolanlar” şeklinde sadeleştirilmiştir. Ayrıca “aramakla” ifadesi de AOTS'de “arayarak” şeklinde farklı bir yapıyla değiştirilmiştir. AOTS'de geçen ifadedeki bu yapı, KM'deki وأنا أبحث ifadesinin birebir çevirisindeki yapıyla aynıdır.

Örnek 60

KM (s. 177)	... ورأيا بين الأبنية قصرًا عليه الرايات ...
AT (s. 295)	Şehrin binaları arasında, üzerinde bayraklar dikilmiş büyük bir konak görülüyordu.
AOT (s. 383)	Şehrin mebânîsi arasında üzerinde bayraklar dikilmiş yüksek bir konak görülüyordu.
AOTS (s. 263)	Şehrin binaları arasında, üzerinde bayraklar dikili yüksek bir konak görülüyordu.

KM'deki cümlede رأيا fiili هما zamirine göre çekimlenmiştir. Bu nedenle birebir çevirisi “o ikisi gördüler” ya da “o ikisi gördü” şeklinde yapılabilir. Bu fiil, çevirilerde yer değiştirme stratejisi kullanılarak “görülüyordu” şeklinde edilgen bir yapıda

kullanılmıştır. KM’de bulunan özne, çevirilerde bulunmamaktadır. Bu yapı AOTS’de aynı şekildedir.

3.3.2. Düzenleme Stratejisi

Örnek 61

KM (s. 5)	... فلما أبطأت اشتغلت خواطرهم.
AT (s. 12)	Hatun inmeyince meraka kapıldılar.
AOT (s. 12)	Hatun inmeyince meraka düştüler.
AOTS (s. 11)	Hatun inince meraka düştüler.

KM’deki ifadenin birebir çevirisi “Yavaş hareket ettiğinde onların düşünceleri meşgul oldu.” şeklindedir. Cümle AT ve AOT’de yeniden düzenlenerek çevrilmiştir. KM’deki “düşünceleri meşgul oldu” ifadesi için AT’de “meraka kapıldılar” ve AOT’de “meraka düştüler” ifadesi kullanılmıştır. Verilmek istenen mesaj, okurun anlayabileceği en iyi hallere getirilmiştir. KM’deki “yavaş hareket ettiğinde” kısmının karşılığı için AT ve AOT’de “Hatun inmeyince” ifadesi geçmektedir. Bu kısımda da düzenleme stratejisinden söz etmek mümkündür. AOT’deki “inmeyince” ifadesinin yanlış okuma sonucu AOTS’ye “inince” şeklinde geçirildiği görülmektedir. Anlam tamamen değişmiş ve okur yanlış bilgilendirilmiştir.

Örnek 62

KM (s. 9)	... لا يجهله أحد غير والدك.
AT (s. 17)	Yalnız senin baban bilmiyor.
AOT (s. 18)	Yalnız senin baban bilmiyor.
AOTS (s. 15)	Yalnız senin baban bilmiyor.

KM'deki ifadede جهل fiili “bilmemek”, “cahil olmak” ve “haberi olmamak” anlamlarına gelmektedir. Bu fiil muzâri halde ve هو zamirine göre çekimlenmiştir. Fiilin başına gelen لا olumsuzluk edatıyla beraber anlam zıt bir şekilde değişerek “biliyor” veya “bilir” şeklinde olumlu hâle gelmektedir. Cümledeki أحد kelimesi ise “kimse” anlamındadır. Cümlede iki olumsuz ifade birlikte bulunduğu için bu kelime “herkes” şeklinde çevrilebilir. Bu nedenle KM'deki ifadenin birebir çevirisi “Babandan başka herkes onu biliyor.” şeklindedir. Cümle AT ve AOT'de düzenleme stratejisi ile “Yalnız senin baban bilmiyor.” şeklinde çevrilmiştir. Anlam karşılanacak şekilde farklı açıdan yaklaşmış ve cümle yeniden düzenlenmiştir. AOTS'de, AOT'deki cümlelerin aynısı yer almaktadır.

Örnek 63

KM (s. 17)	... لا يخلو الذهاب إليه من المشقة.
AT (s. 32)	Oraya zor gidilir.
AOT (s. 37)	Oraya meşakkatle varılır.
AOTS (s. 27)	Oraya zor gidilir.

Birebir çevirisi “Oraya gitmek zahmetsiz olmaz.” olan KM'deki ifade, çevirilerde aynı anlama gelecek şekilde fakat farklı bir açıdan yaklaşarak yeniden düzenlenmiştir. Düzenleme stratejisinin başarılı bir şekilde uygulandığı görülmektedir. AOT'deki “meşakkat” kelimesi ödünç alınmıştır. AOT'den AOTS'ye sadeleştirilerek geçirilen cümle, AT ile birebir aynıdır.

Örnek 64

KM (s. 68)	... وألقت نفسها على الكرسي ...
AT (s. 110)	Sandalyenin üzerine oturdu.

AOT (s. 141-142)	Sonra kendini sandalyenin üzerine attı.
AOTS (s. 100)	Sonra kendini sandalyeye attı.

KM’de bulunan ifade AOT’de başına “sonra” kelimesi eklenerek birebir çevrilmiştir. AT’de ise düzenleme stratejisi kullanılarak KM’deki anlam hedef dile daha uygun şekilde aktarılmıştır. AOTS’de ise AOT’deki “üzerine” kelimesi çıkarılmıştır. Bu çıkarma anlamı değiştirmemiştir.

Örnek 65

KM (s. 69)	... لأنها مستودع أسرارها ...
AT (s. 111)	Çünkü mürebbiyesi onun sırdaşıydı.
AOT (s. 143)	Çünkü mürebbiye onun muharrem-i esrârı idi.
AOTS (s. 101)	Çünkü mürebbiye onun bütün sırlarına vâkıftı.

KM’deki ifadenin birebir çevirisi “Çünkü o, sırlarının deposudur.” şeklindedir. Bu cümle verilmek istenen anlamı doğru ifade etmektedir fakat “sırlarının deposu” şeklinde yaygın bir kullanım bulunmamaktadır. Çevirilerde düzenleme stratejisine başvurularak “sırlarının deposu” ifadesine karşılık olarak AT’de “sırdaş” ve AOT’de “muharrem-i esrâr” ifadeleri kullanılmıştır. Osmanlı Türkçesi olan “muharrem-i esrâr” ifadesi “sırdaş” anlamına gelmektedir. KM’deki anlam düzenleme stratejisi ile başarılı bir şekilde aktarılmıştır. AOTS’de ise “onun bütün sırlarına vâkıftı” ifadesi yer almaktadır. Verilmek istenen mesaj farklı şekilde ifade edilmiştir. Anlam kaybı söz konusu değildir.

Örnek 66

KM (s. 100)	وكان وصولهم إلى ذلك الجبل نحو الغروب ...
AT (s. 163)	Aydoğdu buraya akşam ezanı zamanında ulaşmıştı.

AOT (s. 211)	Aydoğdu buraya akşam ezanı zamanında muvâsalet etmiş idi.
AOTS (s. 148)	Aydoğdu akşam ezanı okunurken buraya gelmişti.

KM’de geçen نحو الغروب ifadesi AT ve AOT’de düzenleme stratejisi kullanılarak çevrilmiştir. İfadenin birebir çevirisi “günbatımına doğru” şeklindedir. Bu ifade, anlamı karşılanacak şekilde AT ve AOT’de “akşam ezanı zamanında” şeklinde farklı bir açıdan çevrilmiştir. Romandaki dinî tutum da göz önüne alındığında başarılı bir düzenleme olduğu görülmektedir. AOTS’de ise “akşam ezanı okunurken” şeklinde geçmektedir. Burada anlam değişse de verilmek istenen mesajdan uzaklaşılmamıştır. Ayrıca AT’deki “muvâsalet etmiş idi” ifadesi AOTS’de “gelmişti” şeklinde sadeleştirilmiştir. KM’deki “dağ” anlamına gelen جبل kelimesi çevirilerde çıkarılmıştır. Romanda geçen yer hakkında okuyucu daha önce bilgilendirilmiştir. Sadece cümlelerin çevirisi dikkate alındığında bu kelimenin çıkarılmasının çevirilerde anlam kaybına neden olduğu görülmektedir.

Örnek 67

KM (s. 110)	كوفي على ثقة إنه شديد المحافظة على ودك
AT (s. 181)	Emin ol ki seni çok seviyor.
AOT (s. 234)	Emin ol ki seni son derecede seviyor.
AOTS (s. 164)	Emin ol ki seni son derece seviyor.”

Birebir çevirisi “sevgini çok korur” ya da “sevgini son derece korur” olabilecek كوفي على ثقة إنه شديد المحافظة على ودك ifadesi AT ve AOT’de düzenleme stratejisi kullanılarak çevrilmiştir. Bu ifade AT’de “seni çok seviyor” ve AOT’de “seni son derecede seviyor” şeklinde geçmektedir. KM’deki ifadenin çevirilerde yeniden düzenlenerek ve anlama bağlı kalınarak okurun anlayabileceği en iyi hale getirildiği görülmektedir.

AOT'deki “son derecede” ifadesi AOTS'de “son derece” olarak değiştirilmiştir. Anlamsal bir değişiklik oluşmamıştır.

Örnek 68

KM (s. 125)	... وكانت الشمس قد أذنت بالزوال ...
AT (s. 205)	Vakit akşama yaklaşıyordu.
AOT (s. 264)	Vakit akşama yaklaşıyordu.
AOTS (s. 183)	Vakit akşama yaklaşıyordu.

KM'de bulunan ifadenin birebir çevirisi “Güneş, batmaya izin vermişti.” şeklindedir. Bu ifadenin çevirilerde düzenleme stratejisi kullanılarak çevrildiği görülmektedir. Anlamın değişmediği çevirilerde, cümle farklı bir açıdan yeniden düzenlenmiştir. AOT ve AOTS arasında bir fark yoktur.

Örnek 69

KM (s. 128)	وسمع جهان ذكر أخيها فتنازعها الفرح والغضب ...
AT (s. 210)	Cihan kardeşinden bahsedildiğini duyunca hem sevindi hem sinirlendi.
AOT (s. 271)	Cihan kardeşinden bahsolunduğunu işitince hem sevindi hem hiddet etti.
AOTS (s. 187)	Cihan, kardeşinden söz edildiğini işitince hem sevindi, hem öfkeleni.

“Sevinç ve öfke onunla didi.” birebir çevirisine sahip olan KM'deki فتنازعها “Sevinç ve öfke onunla didi.” birebir çevirisine sahip olan KM'deki فتنازعها ifadesi AT'de “hem sevindi hem sinirlendi” ve AOT'de “hem sevindi hem hiddet etti” şeklinde düzenleme stratejisi kullanılarak çevrilmiştir. KM'de okuyucuya verilmek istenen mesaj, bu düzenlemelerle çevirilerde de başarılı bir

şekilde verilmiştir. AOT'deki "bahsolunduğunu" ifadesi "söz edildiğini" ifadesiyle ve "hiddet etti" ifadesi "öfkeleni" ifadesiyle AOTS'de karşılık bulmuştur. Bu sadeleştirmeler hedef okuyucu için cümleyi kolaylaştırmıştır.

Örnek 70

KM (s. 131)	... ولكنني لست ذاهبة من هذه الغرفة ... "
AT (s. 215)	Fakat bu odadan bir adım bile kımıldamam.
AOT (s. 278)	Fakat bu odadan bir adım kımıldanmam.
AOTS (s. 192)	Fakat bu odadan bir adım bile atmam.

KM'deki cümlelerin birebir çevirisi "Fakat bu odadan gitmiyorum." şeklindedir. Bu cümledeki "gitmiyorum" anlamına gelen لست ذاهبة ifadesi bu şekilde açıkça anlaşılabilirken AT'de "bir adım bile kımıldamam" şeklinde ve AOT'de "bir adım kımıldanmam" şeklinde yeniden düzenlenerek çevrilmiştir. Anlamın korunduğu bu düzenlemelerde romandaki kahramanın kararlılığı vurgulanmıştır. AOT'deki "bir adım kımıldanmam" ifadesi AOTS'de "bir adım bile atmam" şeklinde değiştirilmiştir. Burada anlam ve vurgu korunmuştur.

Örnek 71

KM (s. 169)	فاستفاد الأفشين من تلك المعلومات ...
AT (s. 281)	Verdan'ın verdiği bilgiler Afşin'in işine çok yaramıştı.
AOT (s. 363)	Verdan'ın verdiği malumat Afşin'in işine pek ziyâde yaramıştı.
AOTS (s. 250)	Verdan'ın verdiği bilgiler Afşin'in işine çok yaramıştı.

"Afşin o bilgilerden faydalandı." şeklinde birebir çevirisi yapılabilecek KM'deki cümle, çevirilerde düzenleme stratejisi kullanılarak ifade edilmiştir. Çevirilerde, yaygın bir kullanım olan "işine yaramak" ifadesi yer almaktadır. KM'de

geçen ve “bilgiler” anlamına gelen معلومات kelimesinin sıfatı bulunmamasına rağmen AT ve AOT’de “Verdan’ın verdiği” sıfatı eklenmiştir. Eklenen bu bilgi romanda geçen olaylara göre doğrudur. Okuyucuya bilgi vermek amaçlanmış ve çevirilerdeki anlam olumsuz etkilenmemiştir. Bunun yanı sıra “o” anlamına gelen تلك kelimesi çevirilerde çıkarılmıştır. Yapılan bu çıkarma anlamı değiştirmemiştir. AOT’deki “pek ziyâde” ifadesi, hedef okuyucunun daha iyi anlayabilmesi için AOTS’de “çok” şeklinde kullanılmıştır. Bunun dışında AOTS’de bir değişiklik yapılmamıştır. Ayrıca AOT’deki “malumat” kelimesi ödünç alınmıştır.

Örnek 72

KM (s. 174)	... وأصبحت موضع ثقة مولانا يعوّل على رأيك وسيفك "
AT (s. 291)	Şevketlü efendimiz sana ve kılıcına son derece güveniyor.
AOT (s. 376)	Şevketmeâb Efendimiz sana ve kılıcına son derece itimat buyuruyorlar.
AOTS (s. 258)	Şevketmeab Efendimiz sana ve kılıcına son derece güveniyor.

KM’deki cümlelerin birebir çevirisi “Kılıcına ve düşüncene güvenen efendimizin güven kaynağı oldun.” şeklindedir. “Güven kaynağı” ifadesi yerine “güven merkezi” veya “güven yeri” gibi ifadeler de kullanılabilir. Cümlelerin AT ve AOT’de yeniden düzenlenerek çevrildiği görülmektedir. Ayrıca KM’deki konumuna göre “düşüncene” şeklinde çevrilebilecek رأيك ifadesi çevirilerde “sana” şeklinde karşılık bulmuştur. Burada anlam kaybı ortaya çıkmıştır. AT ve AOT’de yer alan “son derece” ifadesinin ise KM’de bir karşılığı bulunmamaktadır. Bu eklemelerin vurgu amacıyla yapıldığı görülmektedir. AOT’deki “itimat buyuruyorlar” ifadesi, hedef okuyucunun kolayca anlayabilmesi için AOTS’de “güveniyor” şeklinde sadeleştirilmiştir.

Örnek 73

KM (s. 189)	" قل واحذر الانحراف عن الصواب "
AT (s. 319)	Söyle, ancak hakikatten ayrılma.
AOT (s. 414)	Söyle, fakat hakikatten inhiraf etme.
AOTS (s. 285)	"Söyle, fakat gerçekleri olduğu gibi anlat."

Birebir çevirisi "Söyle ve doğrudan sapmaktan kaçın." şeklinde yapılabilecek olan KM'deki ifade, AT ve AOT'de düzenleme stratejisi kullanılarak ve "kaçınmak" ifadesi çıkarılarak çevrilmiştir. KM'deki anlam başarılı bir şekilde aktarılmıştır. AOTS'de ise farklı bir açıdan yaklaşarak "gerçekleri olduğu gibi anlat" ifadesi kullanılmıştır. Burada başarılı bir sadeleştirme yapıldığı görülmektedir. Ayrıca AT'deki "ancak" ve AOT'deki "fakat" kelimeleri eklenmemiştir. Bu eklemeler çevirileri olumsuz etkilememektedir.

Örnek 74

KM (s. 191)	... فلم تساعدها قدماها من الارتعاش واحمر وجهها ثم علاه الاصفرار ...
AT (s. 324)	Fakat titremekten dizleri tutulmuştu. Yüzü penbeleşmiş, sararmıştı.
AOT (s. 419)	Fakat titreyişten dizleri tutmuyordu. Yüzü penbeleştikten sonra sararmıştı.
AOTS (s. 289)	Fakat dizleri tutmuyordu. Yüzü önce pembeleşti, sonra sarardı.

KM'de bulunan فلم تساعدها قدماها من الارتعاش ifadesinin birebir çevirisi "Ayakları ona titremekten yardım etmedi." şeklindedir. KM'deki bu ifade AT'de "titremekten dizleri tutulmuştu" ve AOT'de "titreyişten dizleri tutmuyordu" şeklinde

دۇزەنلەمە ستراتېجىسى كۇللانىلاراك چەۋرىلمىشۇر. KM’de گەچەن بىر سونراكى جۇملەدىكى احرر
 وچىھىا ifadesinin birebir چەۋىرىسى “يۇزۇ كىزاردى” اولماسىنا راغمن احرر fiiline كارشىلىك AT
 ve AOT’de “penbeleşmek” ifadesi Kullانىلمىشۇر. Bu, hedef kùltùrlerde sık Kullانىلانىل
 bir kelime degildir. AOTS’de ise bu ifade “pembeleşmek” şeklinde gەچمەكتەdir.
 Burada hedef okura uygun bir sadeleşirme yapılmىشۇr. Bunun yanı sıra KM’de gەچەن
 علاه الاصفرار ifadesinin birebir چەۋىرىسى “Onu (yüzünü) sararma kapladı.” şeklinde dir.
 Bu ifade çevirilerde uyarlama stratejisiyle “yüzü sararmak” şeklinde Kullانىلمىشۇr.
 Ayrıca KM’deki كُئم kelimesinin Kارشىلىğı AT’de bulunmamaktadır. AT ve AOT’de
 cùmlenin başına “fakat” kelimesi eklenmişۇr. Bu çıkarma ve ekleme, anlam kaybına
 neden olmamىشۇr. AOTS’de “titreyişten” kelimesi çıkarılmışۇr. Sadeleşirmede anlam
 kaybı ortaya çıkmىشۇr.

Örnek 75

KM (s. 202)	إن المعتصم يضارعني سنًا...
AT (s. 345)	Mutasım yaşıtımdır.
AOT (s. 446)	Mu’tasım benimle hemsindir.
AOTS (s. 309)	Mu’tasım, benimle aynı yaştıdır.

KM’deki ifadenin birebir چەۋىرىسى “Mu’tasım yaş olarak bana benzer.”
 şeklinde dir. Çevirilerde düzenleme stratejisinden faydalanılarak, “yaş olarak bana
 benzer” olan kısmın Kارشىلىğı için AT’de “yaşıtımdır” ve AOT’de “benimle hemsindir”
 ifadeleri Kullانىلمىشۇr. KM’de verilmek istenen anlam çevirilerde farklı açılardan
 yaklaşılarak aktarılmىشۇr. AOT’deki “benimle hemsindir” ifadesinin AOTS’de
 “benimle aynı yaştıdır” şeklinde Kullانىlması, hedef okuyucunun cùmleyi anlamasını
 kolaylaştırmaktadır.

3.3.3. Eşdeğerlik Stratejisi

Örnek 76

KM (s. 6)	... كأنها ملكت إرادته بالتنويم المغنطيسي فيصبح آلة يدها.
AT (s. 13)	Sanki mıknaţisla bütün iradesini kaybetmiş gibi onun elinde oyuncak olmaktan kurtulamazdı.
AOT (s. 13)	Sanki mıknaţisî tenvîm ile ihtiyar ve idaresi selbolmuş gibi onun elinde alet olmaktan başka bir şey yapamazdı.
AOTS (s. 12)	İradesi elinden alınmış gibi onun elinde âlet olmaktan başka bir şey yapamıyordu.

KM'deki ifadenin birebir çevirisi “Sanki hipnozla onun iradesini ele geçirmişti ve o, onun elinin aleti oluyordu.” şeklindedir. Birebir çevirisi “elinin aleti olmak” olan *يصبح آلة يدها* ifadesi AT'de “elinde oyuncak olmak” eşdeğer karşılığıyla çevrilmiştir. KM'deki anlam eşdeğerlik stratejisiyle hedef dile başarıyla aktarılmıştır. AOT'de ise “alet” anlamındaki *آلة* kelimesi ödünç alınarak bu ifade “elinde alet olmak” şeklinde çevrilmiştir. KM'de kahramanın iradesini farklı bir kişi ele geçirmektedir. AT'de ise kahraman, iradesini kendisi kaybetmektedir. AOT'de bu kısım “selbolmak” şeklinde edilgen bir yapıda aktarılmıştır. Çevirilerde KM'deki özne çıkarılmış ve farklı bir yapı kullanılmıştır. Bunun sonucunda anlam kaybına neden olunmuştur. Ayrıca AT'deki “...dan kurtulamazdı” ve AOT'deki “...dan başka bir şey yapamazdı” ifadeleri eklemelerdir. Eklemelerle vurgunun artırılması amaçlanmıştır. AT'de “mıknaţisla” yerine “hipnozla” ifadesinin kullanılması doğru olacaktır. AT'deki cümle anlaşılır bir cümle değildir. Çevirilerdeki ve sadeleştirmedeki cümlelerde anlam kayıpları bulunmaktadır.

Örnek 77

KM (s. 7)	أما في ذلك اليوم فخاب انتظارهم...
AT (s. 13)	O gün herkesin ümidi kırıldı.

AOT (s. 14)	O gün cümlelerin ümidi münkesir oldu.
AOTS (s. 12)	O gün herkesin ümidi kırıldı.

KM’de yer alan *خاب انتظارهم* ifadesi birebir olarak “Onların bekleyişi boşa çıktı.” şeklinde çevrilmektedir. Bu ifade AT’de eşdeğerlik stratejisiyle “ümidi kırıldı” şeklinde ve AOT’de “ümidi münkesir oldu” şeklinde çevrilmiştir. İfade, hedef kültürle bu strateji sayesinde başarıyla aktarılmıştır. AOT’deki “ümidi münkesir oldu” ifadesi AOTS’de “ümidi kırıldı” şeklinde sadeleştirilmiştir. KM’de bulunan *أما* kelimesi AT ve AOT’de çıkarılmıştır. Bu çıkarma çevirileri olumsuz etkilememiştir.

Örnek 78

KM (s. 7)	...فوئبت جهان إليه بأسرع من البرق...
AT (s. 15)	Cihan şimşek gibi ata bindi.
AOT (s. 15)	Cihan şimşek gibi ata bindi.
AOTS (s. 13)	Cihan, şimşek gibi ata bindi.

KM’deki “şimşekten daha hızlı bir şekilde” anlamına sahip *بأسرع من البرق* ifadesi, eşdeğerlik stratejisi kullanılarak AT ve AOT’de “şimşek gibi” şeklinde çevrilmiştir. AOTS’de de aynı ifade geçmektedir. Türkçede yaygın olarak kullanılan bu kalıp ifade, eylemin çok hızlı yapıldığını anlatmaktadır.¹⁵⁶

Örnek 79

KM (s. 12)	لا تهزي كتفيك يا سيدتي...
AT (s. 23)	Hanımcığım! Omuz silkme.

¹⁵⁶ İsmet Gülsel Sev, “Türkiye Türkçesinde Gibi Edatıyla Kurulan Benzetmeli Anlatımlar”, *Turkish Studies* 7/4 (2012), 505.

AOT (s. 26)	Hanımcığım! Omuz silkme.
AOTS (s. 20)	Hanımcığım! Omuz silkme.

“Omuzlarını sallama” veya “omuzlarını titretme” anlamlarına gelen KM’deki لا تهزي كتفيك ifadesi, eşdeğerlik stratejisi ile AT ve AOT’de “omuz silkme” deyiimiyle karşılık bulmuştur. AOT’deki bu ifade AOTS’de de aynı şekilde geçmektedir.

Örnek 80

KM (s. 38)	أما وردان فإنه خرج بأسرع من ملح البصر...
AT (s. 64)	Verdan almış olduğu emir üzerine oradan kuş gibi uçup gitmişti.
AOT (s. 82)	Verdan telakkî ettiği emir üzerine oradan kuş gibi uçup gitmiş idi.
AOTS (s. 58)	Verdan aldığı emir üzerine oradan kuş gibi uçup gitmişti.

KM’deki ملح البصر ifadesi Türkçeye “hemen” veya “göz açıp kapayıncaya kadar” şeklinde geçmiştir. Birebir çevirisi “görme bakışı” şeklindedir. KM’de yer alan ملح البصر ifadesinin birebir çevirisi ise “görme bakışından daha hızlı bir şekilde” olmaktadır. Bu ifade AT ve AOT’de “kuş gibi uçup” şeklinde eşdeğerlik stratejisi kullanılarak çevrilmiştir. İfade AOTS’de de aynı şekilde geçmektedir. KM’deki anlam, eşdeğer olan bu ifade ile karşılanmıştır. AT’deki “almış olduğu emir üzerine oradan” ve AOT’deki “telakkî ettiği emir üzerine oradan” ifadeleri eklemedir. KM’de bu ifadelerin karşılığı yoktur ve çevirilerde anlamdan uzaklaşmıştır. Romanda geçen bir önceki olayla bağlantı kurmak amacıyla ekleme yapılmıştır. KM’deki أما kelimesi ise AT ve AOT’de çıkarılmıştır. Bu çıkarma, çevirileri olumsuz etkilememektedir. AOT’deki “telakkî ettiği emir” ifadesi AOTS’de “aldığı emir” şeklinde hedef okura göre sadeleştirilmiştir.

Örnek 81

KM (s. 43)	لا ... ولا هذا أيضًا يزيدك رفعة في عيني ...
AT (s. 72)	Hayır, seni gözümde büyüttüğüm için değildir.
AOT (s. 93)	Hayır... Seni gözümde büyüten bu da değildir.
AOTS (s. 66)	Hayır... Seni gözümde büyüten bu da değildir.

KM’de bulunan لا هذا أيضًا يزيدك رفعة في عيني ifadesinin birebir çevirisi “Bu da seni gözümde mertebe olarak artırmıyor.” şeklindedir. KM’de yer alan “mertebe olarak artırmak” ifadesine eşdeğer ifade olarak AT ve AOT’de “gözünde büyütmek” deyimini kullanılmıştır. Eşdeğerlik stratejisinin başarılı bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. KM’deki “bu” anlamına gelen هذا ve “de, da” anlamına gelen أيضًا kelimeleri AT’de çıkarılmıştır. Ayrıca AT’de “için” kelimesi eklenmemiştir. Bunun yanı sıra AT’de أنا çekimli fiil yokken “büyüttüğüm” şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Tüm bunlar sonucunda AT’de, KM’deki anlamdan uzaklaşmıştır. KM’deki anlam AOT’de korunmuştur. AOT ve AOTS’deki cümleler aynıdır.

Örnek 82

KM (s. 69)	فوق قولها من خيزران وقوع النار على رأسها ...
AT (s. 112)	Cihan’ın bu sözleri mürebbiyenin içine bir ateş düşer gibi düştü.
AOT (s. 144)	Cihan’ın bu sözleri mürebbiyenin başına bir ateş düşer gibi düştü.
AOTS (s. 101)	Cihan’ın bu sözleri mürebbiyenin başına bir ateş gibi düştü.

KM’de geçen وقوع النار على رأسها ... فوق ifadesinin birebir çevirisi “... başına ateşin düşüşü gibi düştü.” şeklindedir. Birebir çeviride geçen bu ifade için AT’de “... içine bir ateş düşer gibi düştü.” eşdeğer karşılığı kullanılmıştır. Bu ifade hedef kültür

için uygundur ve strateji başarılı bir şekilde uygulanmıştır. AOT’de ise “... başına bir ateş düşer gibi düştü.” ifadesi kullanılmıştır. İfade, hedef kültüre kaynak kültürde olduğu gibi aktarılmıştır. Okur, verilmek istenen mesajı anlayacaktır fakat bunu kültüründe yaygın kullanılmayan bir ifadeyle gerçekleştirecektir. İfade AOTS’de “başına bir ateş gibi düştü” şeklinde sadeleştirilmiştir. Sadeleştirme de hedef okur için uygun değildir. AOT ve AOTS’de KM’deki hedef kültürlere uygun şekilde aktarılamamıştır. Çeviride özel isim yerine “mürebbiye” kelimesinin kullanılmasının nedeni, Hayzüran karakterinin Cihan’ın dadısı olmasıdır. AT ve AOTS’de “mürebbiye” kelimesinin kullanılması hedef okur için uygun değildir. Bu kelime yerine “dadi” gibi bir kelimenin kullanılması uygun olacaktır.

Örnek 83

KM (s. 89)	فتغير لونھا ...
AT (s. 144)	Afitab’ın rengi sarardı.
AOT (s. 187)	Afitab’ın rengi attı.
AOTS (s. 131)	Âfitâb’ın rengi attı.

“Rengi değişti” şeklinde birebir çevirisi yapılabilecek olan KM’deki ifade AT’de “rengi sarardı” ve AOT’de “rengi attı” şeklinde eşdeğer karşılıklarıyla çevrilmiştir. AOT’deki cümle AOTS’de aynı şekilde yer almaktadır.

Örnek 84

KM (s. 109)	... كأنك اخرسته بالكهربائية ...
AT (s. 178)	Dili tutulur gibi oldu.
AOT (s. 231)	Dili tutulur gibi oldu.
AOTS (s. 161)	Dili tutulur gibi oldu.

KM'deki ifadenin birebir çevirisi “Sanki onu elektrikle susturmuş gibisin.” şeklindedir. Bu ifadenin eşdeğer karşılığı olarak çevirilerde “dili tutulmak” deyimini kullanılmıştır. AT, AOT ve AOTS’de aynı cümle yer almaktadır. Ayrıca KM’deki cümlede “sen” zamiri ön plandayken bu zamir çevirilerde kullanılmamıştır. KM’de etken bir yapı varken çevirilerde edilgen yapı kullanılmıştır. Bu nedenle burada yer değiştirme stratejisi görülmektedir. Bunun sonucunda KM’deki karşılıklı konuşma, çevirilere ilâhî bakış açısıyla aktarılmıştır.

Örnek 85

KM (s. 118)	ولم تكن جهان جربت هذا السفر ولا ذقت مثله ولا سمعت به في حياتها ...
AT (s. 194)	Cihan ömrü boyunca böyle uzun bir yolculuğu ne görmüş, ne de duymuştu.
AOT (s. 250)	Cihan müddet-i ömründe öyle uzun bir yolculuğu ne görmüş, ne de işitmiş idi.
AOTS (s. 173)	Cihan, hayatı boyunca böyle uzun bir yolculuğu ne görmüş, ne de duymuştu.

KM’de bulunan cümlelerin tamamının birebir çevirisi “Cihan hayatında bu yolculuğu tecrübe etmedi, benzerini tatmadı ve duymadı.” şeklindedir. Çevirilerde, “benzerini tatmadı ve duymadı” ifadesinin eşdeğer karşılıkları bulunmaktadır. AT’de “ne görmüş, ne de duymuştu” şeklinde geçerken AOT’de “ne görmüş, ne de işitmiş idi.” şeklinde geçmektedir. Çevirilerde eşdeğerlik stratejisi başarıyla uygulanmıştır. AOT’deki bu ifade AOTS’de “ne görmüş, ne de duymuştu” şeklinde sadeleştirilmiştir. Ayrıca çevirilerde geçen “yolculuk” kelimesine AT’de “böyle uzun bir” ve AOT’de “öyle uzun bir” sıfatları eklenmiştir. Bu eklemeler yolculuğun hangi nedenle daha önce görülüp işitilmediğini açıklama amacıyla yapılmıştır. Çevirileri olumsuz etkilememiştir. AOT’deki “müddet-i ömründe” ifadesi, AOTS’de “hayatı boyunca” şeklinde, hedef okuyucuya uygun bir şekilde sadeleştirilmiştir.

Örnek 86

KM (s. 119)	ولكن شقّ عليها فراق حبيبها ...
AT (s. 195)	Ancak sevgilisinden uzun süre ayrı kalması çok zoruna gidiyordu.
AOT (s. 251)	Fakat sevgilisinden uzun zaman ayrı kalabilmesi pek ziyâde gücüne gidiyordu.
AOTS (s. 175)	Fakat sevgilisinden uzun süre ayrı kalması son derece gücüne gidiyordu.

AT'deki “zoruna gitmek” ve AOT'deki “gücüne gitmek” deyimleri KM'de bulunan ve “ona zor geldi” anlamına gelen شقّ عليها ifadesine eşdeğer karşılık olarak kullanılmıştır. AT'deki “uzun süre” ve “çok”; AOT'deki “uzun zaman” ve “pek ziyâde” ifadeleri KM'de bulunmayan ifadelerdir. “Uzun süre” ve “uzun zaman” şeklinde ekleme yapılan ifadeler, KM'deki anlamdan uzaklaşılmasına neden olurken “çok” ve “pek ziyâde” şeklinde ekleme yapılan ifadeler çevirilerdeki vurguyu artırma amaçlıdır. “Pek ziyâde” ifadesi AOTS'de hedef okura uygun olarak “son derece” şeklinde sadeleştirilmiştir.

Örnek 87

KM (s. 122)	... فطمعت في أن يطلق سراحها بعد أن شغل القوم بالحروب فقالت ...
AT (s. 200)	Hürremîlerin savaş halinde olduklarını anlamıştı. Bu halden istifade edip yakayı kurtarma ümidiyle dedi ki:
AOT (s. 258)	Hürremîlerin harb ile meşgul olduklarını anlıyordu. Bu halden bilistifâde yakayı kurtarmayı ümit ederek dedi ki:
AOTS (s. 179)	Cihan, Hurremilerin savaşla meşgul olduğunu anlıyordu. Bundan istifade ederek yakayı kurtarmayı düşündü. Dedi ki:

KM'deki ifadenin birebir çevirisi “Halkın savaşlarla meşgul olmasından sonra serbest bırakılmayı çok istedi.” şeklindedir. KM'de yer alan يطلق سراحها ifadesi Arapça bir deyimdir ve serbest bırakmak anlamına gelmektedir.¹⁵⁷ Bu ifadeye eşdeğer olarak AT ve AOT'de “yakayı kurtarmak” deyimini kullanılmıştır. AOTS'de de aynı ifade geçmektedir. Burada eşdeğerlik stratejisinin başarıyla uygulandığı görülmektedir. KM'deki cümle, iki cümleyle ve KM'deki sırası değiştirilerek aktarılmıştır. “Serbest bırakılmayı çok istedi.” birebir çevirisi olan فطمعت في أن يطلق سراحها ifadesi AT ve AOT'de zarf tümleci şeklinde kullanılmıştır. Bu değişiklik anlam kaybına yol açmamıştır. AT'deki “bu halden istifade edip” ve AOT'deki “bu halden bilistifâde” ifadeleri eklemidir. Romandaki anlatımı detaylandırma amaçlı olan bu eklemeler çeviriyi olumsuz etkilememektedir. KM'deki شغل القوم بالحروب ifadesinin birebir çevirisi “halkın savaşlarla meşgul olmasından sonra” şeklindedir. Bu ifadeden “sonra” anlamına gelen بعد kelimesi çıkarılarak AT'de “anlamıştı” ve AOT'de “anıyordu” yüklemeleri eklenmiştir. Yapılan bu ekleme ve çıkarma sonucunda KM'deki anlamdan oldukça uzaklaşmış ve olayların sırası konusunda okuyucu bilgilendirilememiştir. Çevirilerde “halk” yerine “Hürremîler” kelimesi tercih edilmiştir. Savaşla meşgul olan topluluk romana göre Hürremîlerdir. Hürremiyye, yaklaşık 9. yüzyılda İran coğrafyasında ortaya çıkmış, kendi arasında çeşitli fırkalara ayrılan, İslâm ve Arap karşıtı dinî bir harekettir. Bu hareketi destekleyenlere Hürremîler denilmektedir. En önemli liderleri Bâbek el-Hürremî'dir.¹⁵⁸

Örnek 88

KM (s. 165)	... فاختلج قلب ضرغام لئلا تكون جهان أصيبت بسبي أو أسر ...
AT (s. 274)	Aydoğdu bunu görünce Cihan böyle ganimet veya esir düşmüş olmasın diye yüreği hoplamaya başladı.

¹⁵⁷ Abdulkadir Khalaf, *Arapça Deyimler Sözlüğü* (İstanbul: İsar Yayınları, 2019), 36.

¹⁵⁸ Aliev Saleh Muhammedoğlu, “Hürremiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998), 18/500-501.

AOT (s. 354)	Aydoğdu bunu görünce Cihan böyle ganimet veya esir düşmüş olmasın diye yüreği sıçramaya başladı.
AOTS (s. 243)	Manzarayı gören Aydoğdu hemen Cihan'ı hatırladı. Ganimet olarak götürülmesinden veya esir düşmesinden korkmaya başladı.

KM'de yer alan اختلج قلب ضرغام ifadesinin birebir çevirisi “Aydoğdu’nun kalbi titredi.” şeklindedir. “Kalbi titremek” ifadesinin eşdeğer karşılığı olarak AT’de “yüreği hoplamak” ifadesi kullanılmıştır. Yüreği hoplamak, birdenbire korkup heyecanlanmak anlamına gelen bir deyimdir.¹⁵⁹ AOT’de ise ifade “yüreği sıçramak” şeklinde karşılık bulmuştur. KM’de verilmek istenen mesaj aktarılsa da ifade hedef kültür için uygun değildir. AOT’deki ifade AOTS’de “korkmak” şeklinde sadeleştirilmiştir. Bu sadeleştirme romandaki duygunun vurgusunu azaltmıştır. AT ve AOT’deki “Aydoğdu bunu görünce” ifadesi eklemidir. Bu ekleme, romanda daha önce geçen olaylarla bağlantı kurmak amacıyla yapılmıştır. Aynı zamanda “başladı” kelimesi de çevirilerde ekleme yapılmıştır. Cümleler “hopladı” ve “sıçradı” yüklemiyle değil, eylemin daha uzun sürdüğünü anlatmak ve vurguyu arttırmak amacıyla “başladı” yüklemiyle çevrilmiştir. AOT’den AOTS’ye yapılan sadeleştirmede birçok ekleme yapılmıştır fakat anlam korunmuştur.

Örnek 89

KM (s. 185)	فامسك نفسه عن الغضب وقال ...
AT (s. 312)	... sinirlerine hakim oldu:
AOT (s. 404)	... hiddetini teskin etti :
AOTS (s. 279)	... öfkesini teskin etti:

¹⁵⁹ Döne Arslan - Mustafa Said Arslan, “Kazak Türkçesindeki ‘Jürek’ ile Kurulan Deyimlerin Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 43 (2019), 70.

KM’de bulunan ifadenin birebir çevirisi “Kendini öfkeden uzak tuttu ve şöyle dedi:” şeklindedir. “Kendini öfkeden uzak tuttu” kısmının eşdeğer karşılığı olarak AT’de “sinirlerine hakim oldu” ifadesi kullanılmıştır. AOT’de düzenleme stratejisi ile “hiddetini teskin etti” şeklinde çevrilmiştir. Farklı bir açıdan yaklaşarak yeniden düzenlenen ifade aynı anlama gelmektedir. KM’deki “dedi” anlamına gelen قال fiili AT ve AOT’de çıkarılmıştır. Bu fiil çevrilmemiş, bunun yerine iki nokta üst üste kullanılarak kahramanın konuşacağına dikkat çekilmiştir. AOT’deki “hiddet” kelimesi AOTS’de “öfke” şeklinde sadeleştirilmiştir.

Örnek 90

KM (s. 195)	"إنك في موقف الدفاع عن نفسك قل ما بدالك"
AT (s. 331)	Nefsî müdafaa durumundasın, istediğini söyleyebilirsin.
AOT (s. 428)	Kendi nefsinı müdafaa mevkiindesin. İsteddiğini söyleyebilirsin.
AOTS (s. 295)	“Kendini savunmak durumundasın. İstedığın her şeyi söyleyebilirsin.”

KM’de geçen ifadenin birebir çevirisi “Kendini savunma durumundasın, istediğini söyle.” şeklindedir. KM’deki الدفاع عن نفسك ifadesi “kendini savunmak” anlamına gelmektedir. Bu ifadenin eşdeğer karşılığı için AT’de “nefsî müdafaa” ve AOT’de “kendi nefsinı müdafaa” ifadeleri kullanılmıştır. Nefsi müdafaa Türkçede kullanılan bir kalıp ifade ve hukuk terimidir. Eşdeğerlik stratejisinin başarıyla kullanıldığı görülmektedir. AOT’deki “kendi nefsinı müdafaa” ifadesi AOTS’de “kendini savunmak” şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik, anlam kaybına neden olmamıştır.

3.3.4. Uyarlama Stratejisi

Örnek 91

KM (s. 2)	وأشهرهم الإخشيد طغج بن جف صاحب مصر...
AT (s. 6)	Bunların en meşhuru Mısır valisi İhşid Tuğç bin Cef idi.
AOT (s. 5)	Bunların en meşhuru Mısır Valisi İhşid (İhşid Tuğç bin Cef) idi.
AOTS (s. 6)	Bunların en meşhuru Mısır Valisi İhşid Tuğç bin Cef idi.

KM’de bulunan صاحب kelimesi “arkadaş”, “sahip” ve “yönetici” gibi anlamlara gelmektedir. Çevirilerde bu kelime, bağlam dikkate alınarak “vali” şeklinde başarıyla uyarlanmıştır.

Örnek 92

KM (s. 3)	...يتسابقون إلى المنازل أو إلى بيت النار...
AT (s. 7)	Hepsi evlere ya da ateşgedelere doğru yürüyorlardı.
AOT (s. 6)	...hep evlere, yahut âteş-gedeye doğru revân oluyorlardı.
AOTS (s. 7)	...hep evlere veya ateşgedeye doğru gidiyorlardı.

KM’deki بيت النار ifadesi birebir çevrildiğinde “ateş evi” anlamına gelmektedir.

Bu ifade birebir çevrildiğinde, verilmek istenen anlam doğru şekilde aktarılamayacaktır. Bu nedenle bu ifade AT’de “ateşgede” ve AOT’de “âteş-gede” şeklinde uyarlanmıştır. Ateşgede, Zerdüştilikte ateşin hiç söndürülmediği kutsal tapınaklara verilen addır.¹⁶⁰ KM’de kastedilen mekân ateşgededir. AOT’deki “âteş-gede” ifadesi AOTS’de “ateşgede” şeklinde değiştirilerek AT ile aynı şekilde kullanılmıştır. Ayrıca AOT’deki “revân olmak” ifadesi AOTS’de “gitmek” şeklinde hedef okuyucunun anlayabileceği halde sadeleştirilmiştir.

¹⁶⁰ Engin Korkmaz, “Sosyal ve Siyasal Bağlamda Zerdüştilik İnancı”, *Politik Ekonomik Kuram* 8/4 (2024), 1139.

Örnek 93

KM (s. 3)	...وقد نصبوا حول سطحه رايات من الديباج طول الواحدة منها عشرات من الأذرع ...
AT (s. 8)	Ateşgedenin damının etrafına her biri on-onbeş metre boyunda ipekten bayraklar asılmıştı.
AOT (s. 7)	Âteş-gedenin damının etrafına her biri on, on beş arşın boyunda ipekten bayraklar tâlik edilmiş idi.
AOTS (s. 8)	Ateşgedenin damının etrafına her biri on, on beş arşın uzunluğunda ipekten bayraklar asılmıştı.

Uzunluk birimi olarak kullanılan KM'deki أذرع kelimesi, “kol” ve “arşın” anlamlarına gelen ذراع kelimesinin çoğuludur. Bu kelime AOT ve AOTS'de “arşın” şeklinde geçmektedir. “Arşın” kelimesinin AOTS'de kullanılması hedef okuyucu için uygun değildir. Bu kelime AT'de “metre” şeklinde uyarlanmıştır. KM'deki نصبوا fiili geçmiş zamanlıdır ve هُمْ zamirine göre çekimlenmiştir. Çevirilerde bu fiil edilgen yapıdadır. Burada yer değiştirme stratejisi kullanılmıştır. Bunun sonucunda KM'deki fâil çevirilere aktarılamamış ve anlam kaybına neden olunmuştur. AOTS'de de bu edilgen yapı yer almaktadır.

Örnek 94

KM (s. 3)	لكن ليس في فرغانة رجل أو امرأة لا يعرف صاحب هذه المركبة...
AT (s. 8)	Fakat bütün Fergana'da bir tek adam veya bir tek kadın yoktu ki taşıtın sahibini bilmesin.
AOT (s. 7)	Fakat bütün Fergana'da bir tek adam veya bir tek kadın yok idi ki gerdûnenin sahibini bilmesin.
AOTS (s. 8)	Fergana'da arabanın sahibini bilmeyen tek bir insan yoktu.

“Araç” ve “vasıta” gibi anlamlara gelen KM’deki مركبة kelimesi AT’de “taşıt” şeklinde kullanılırken AOT’de dönemin okuyucusuna uygun olarak “gerdûne” şeklinde uyarlanmıştır. Gerdûne, at arabası anlamına gelen Farsça kökenli bir sözcüktür.¹⁶¹ Romanın bu cümlelerin geçtiği kısmında at arabasından bahsedilmektedir. AOTS’de bu kelime “araba” şeklinde sadeleştirilmiştir.

Örnek 95

KM (s. 10)	...هل أصبت المرمى؟
AT (s. 19)	Doğru söylemiyor muyum?
AOT (s. 20)	Doğru söylemiyor muyum?
AOTS (s. 17)	Doğru söylemiyor muyum?

KM’deki cümle “Hedefi vurduğum mu?” şeklinde birebir çevrilmektedir. Bu şekilde, KM’deki anlam tam olarak aktarılamayacaktır. Bu ifade çevirilerde başarıyla uyarlanmıştır. Böylece, hedef dile uygun bir çeviri yapılmıştır. AT, AOT ve AOTS’de aynı cümle yer almaktadır.

Örnek 96

KM (s. 15)	...لأنني أحب أن أكون حيث يكون هو في هذه الدنيا وفي الدنيا الآتية.
AT (s. 26)	Çünkü hem bu dinde, hem öteki dinde Aydoğdu nerede olursa onunla beraber olmak isterim.
AOT (s. 30)	Çünkü hem bu dünyada hem öteki dünyada Aydoğdu nerede ise onunla beraber bulunmak isterim.
AOTS (s. 23)	Çünkü hem bu dünyada, hem öteki dünyada Aydoğdu nerede bulunursa onunla beraber olmak isterim.

¹⁶¹ Osmanlıca Sözlük ve Kelime Çözücü (Erişim 31 Ocak 2025).

“Sonraki dünya” anlamına gelen KM’deki الآتية ifadesi, AOT’de uyarlama stratejisi ile “öteki dünya” şeklinde çevrilmiştir. AT’de ise KM’deki دنيا kelimesi, “din” şeklinde sahip olmadığı bir anlamla çevrilmiştir. Bu nedenle KM’deki anlam, AT’de hedef dile başarılı bir şekilde aktarılamamıştır. AOT’deki “nerede ise” ifadesi, AOTS’de “nerede bulunursa” şeklinde ve AOT’deki “bulunmak” kelimesi AOTS’de “olmak” kelimesiyle değiştirilmiştir. Bu değişiklikler haricinde AOT ve AOTS arasında bir farklılık yoktur. Bu değişiklikler anlamsal bir farklılığa yol açmamıştır.

Örnek 97

KM (s. 41)	... وقمنا جميعاً قومة رجل واحد ...
AT (s. 68)	Hepimiz tek vücut olarak bir anda hücum edeceğiz.
AOT (s. 88)	Hepimiz yek-vücûd olarak bir anda kıyâm edeceğiz.
AOTS (s. 62)	Hepimiz tek vücut hâlinde ve bir anda ayaklanacağız.

“Bir adamın kalkışı gibi” anlamına gelen KM’deki قومة رجل واحد ifadesi AT’de “tek vücut olarak” ve AOT’de “yek-vücûd olarak” şeklinde uyarlanmıştır. İfade AOTS’de “tek vücut hâlinde” şeklinde geçmektedir. Birebir çevrilmesi durumunda anlaşılamayacak olduğu görülen KM’deki ifade için çevirilerde başarılı bir şekilde eşdeğer ifadeler oluşturulmuştur. AT ve AOT’de yer alan “bir anda” ifadesinin KM’de karşılığı bulunmamaktadır. Bu ifade AOTS’de de geçmektedir. Yapılan bu ekleme, çevirileri olumsuz etkilememiştir.

Örnek 98

KM (s. 47)	فلما سمع اسم الأفشين أشرق وجهه ...
AT (s. 78)	Merzüban Afşin’in adını duyunca sevindi.
AOT (s. 101)	Merzüban Afşin’in ismini işitince sevindi.

AOTS (s. 71)	Merzüban, Afşin adını işitince sevindi.
--------------	---

KM'deki **وجهه أشرق** ifadesinin birebir çevirisi “yüzü parladı” şeklindedir.

Çevirilerde bu ifade “sevindi” şeklinde uyarlanmıştır. AOT'deki “Afşin'in ismini” ifadesi AOTS'de “Afşin adını” şeklinde değiştirilmiştir.

Örnek 99

KM (s. 53)	... وهو لا ريب عندي من أهل النعيم.
AT (s. 87)	Cennetliklerden olduğunda şüphe yoktur.
AOT (s. 113)	Erbâb-ı naîmden olduğunda şüphe yoktur.
AOTS (s. 80)	-

KM'deki “cennet insanları” veya “cennet ahalisi” anlamlarına gelen **أهل النعيم** ifadesi AT'de “cennetlikler” şeklinde uyarlanmıştır. AOT'de öykünme stratejisi kullanılarak “erbâb-ı naîm” şeklinde bir çeviri yapılmıştır. Bu çeviri, hedef kültür için uygundur. Ayrıca KM'de geçen “şüphem yoktur” anlamına gelen **لا ريب عندي** ifadesi AT ve AOT'de “şüphe yoktur” şeklinde çevrilmiştir. Bu nedenle çevirilerde anlam kaybı ortaya çıkmıştır. AOTS'de ise AOT'deki ifadenin tamamı çıkarılmıştır.

Örnek 100

KM (s. 66)	... فارجعي إلى صوابك ...
AT (s. 107)	O halde kendine gel...
AOT (s. 137)	O halde kendine gel.
AOTS (s. 97)	Öyleyse kendine gel.

“Doğruluğuna dön.” anlamına gelen KM’deki cümle, çevirilerde “kendine gel” şeklinde uyarlanmıştır. Birebir çevirisi yapıldığında KM’deki anlamın doğru bir şekilde aktarılamayacağı görülmektedir. AOT’deki “o halde” ifadesi “öyleyse” şeklinde değiştirilerek cümle aynı şekilde AOTS’ye geçirilmiştir.

Örnek 101

KM (s. 85)	فقال له المعتصم "إن حياتي الآن من يدك يا ضرغام"
AT (s. 137)	Mutasım kendine hitap ederek: -Aydoğdu! Şimdi hayatımı sana borçluyum. Anlıyor musun, dedi.
AOT (s. 178)	Mu’tasım kendisine tevcîh-i hitâb ederek: -Aydoğdu! Şimdi hayatımı sana medyûnum, anlıyor musun? dedi.
AOTS (s. 125)	“Aydoğdu! Şimdi hayatımı sana borçluyum, anlıyor musun?”

KM’de geçen ve birebir çevirisi “Şimdi hayatım senin elinden.” olan إن حياتي idk ifadesi AT’de “Şimdi hayatımı sana borçluyum.” şeklinde, AOT’de ise “Şimdi hayatımı sana medyunum.” şeklinde uyarlanmıştır. AT’deki “hitap ederek” ve AOT’deki “tevcîh-i hitâb ederek” ifadeleri ekleme yapılmıştır. Bu eklemeyle KM’deki anlamdan uzaklaşılmamıştır. AT ve AOT’deki “anlıyor musun” ifadesi de eklemidir. Bu ekleme ise çevirileri olumsuz etkilemiştir. AOT’deki ifade “Mu’tasım kendisine tevcîh-i hitâb ederek:” ve “dedi” çıkarılarak AOTS’ye aktarılmıştır. Bu değişiklik anlamı değiştirmemiş ve cümleyi kolay okunur hale getirmiştir. AOT’deki “medyûn” kelimesi, hedef okuyucu dikkate alınarak AOTS’de “borçlu” kelimesiyle sadeleştirilmiştir.

Örnek 102

KM (s. 144)	وأكشفك بما في ضميري ...
AT (s. 237)	Seni kardeş gibi görüyorum.
AOT (s. 306)	Seni kardeş gibi sayıyorum.
AOTS (s. 210)	Seni kardeşim kabul ediyorum.

“Sana kalbimdekini gösteriyorum.” birebir çevirisine sahip KM’deki cümle AT ve AOT’de uyarlama stratejisiyle hedef dillere uygun bir şekilde aktarılmıştır. AOT’deki cümle, AOTS’de aynı anlama gelen farklı bir cümleyle ifade edilmiştir.

Örnek 103

KM (s. 175)	إن الصاحب تكلم بلساني وعبر عن جناني ...
AT (s. 292)	Sahib benim dilimle konuştu. Kendi hislerimin tercümanı oldu.
AOT (s. 377)	Sâhib benim lisânımla tekellüm etti. Kendi hissiyatıma tercüman oldu.
AOTS (s. 259)	Sâhib, benim dilimle konuştu. Duygularıma tercüman oldu.

KM’deki عبر عن جناني ifadesinin birebir çevirisi “Kalbimi açıkladı.” şeklindedir. İfade AT’de “Kendi hislerimin tercümanı oldu.” ve AOT’de “Kendi hissiyatıma tercüman oldu.” şeklinde uyarlanmıştır. KM’deki إن الصاحب تكلم بلساني ifadesi AT ve AOT’de birebir çevrilmiştir. AOT’deki “lisân” ve “tekellüm” kelimeleri ödünç alınmıştır. AOT’deki “lisânımla” ifadesi “dilimle”, “tekellüm etti” ifadesi “konuştu” ve “kendi hissiyatıma” ifadesi ise “duygularıma” şeklinde değiştirilerek AOTS’ye geçirilmiştir. Bu değişiklikler anlaşılabilirliği arttırmıştır.

Örnek 104

KM (s. 166)	... وأما أنا فأعرف أصلها وفصلها منذ حملت إلينا من فرغانة ...
AT (s. 275)	Ben ise onun Fergana'dan getirildiği dakikadan itibaren gelmişini geçmişini bilirim.
AOT (s. 355)	Ben ise onun Fergana'dan getirildiği dakikadan itibaren aslını, faslını bilirim.
AOTS (s. 244)	Oysa ben onun Fergana'dan getirildiği günden itibaren aslını faslını öğrendim.

Cümlede geçtiği yere göre birebir çevirisi “kaynağı ve doğrusu” anlamına gelen أصلها وفصلها ifadesi AT’de uyarlama stratejisi kullanılarak “gelmişini geçmişini” şeklinde hedef dile aktarılmıştır. AOT’de ise öykünme stratejisi kullanılarak “aslını, faslını” şeklinde çevrilmiştir. Bu kalıp ifade “gerçekliği, doğruluğu bulunmamak” anlamına gelen ve Türkçede yaygın olarak kullanılan “aslı faslı olmamak” ifadesinde geçmektedir.¹⁶² KM’de bulunan إلينا ifadesinin karşılığına çevirilerde yer verilmemiştir. Ayrıca AT ve AOT’deki “dakikadan” kelimesi ekleme yapılmıştır. Bu ekleme ve çıkarma, çevirileri KM’deki anlamdan uzaklaştırmamıştır. AOT’deki “dakikadan” kelimesi yerine AOTS’de “günden” kelimesi, AOT’deki geniş zamanlı “bilirim” fiili için AOTS’de geçmiş zamanlı “öğrendim” fiili kullanılmıştır. Bu değişiklikler genel olarak anlamsal farklılığa yol açmamaktadır.

Örnek 105

KM (s. 184)	والسبب إني كنت مقيد القلب بفتاة أخرى من فرغانة ...
AT (s. 311)	Sebep daha Fergana’da iken başka bir kızla sözlenmiş olmamdı.
AOT (s. 402)	Sebep daha Fergana’da iken diğer bir kız ile sözleşmiş bulunmam idi.

¹⁶² Türk Dil Kurumu | Sözlük (Erişim 17 Ocak 2025).

AOTS (s. 277)	Sebeup, daha Fergana’da iken diğ er bir kızla sözleşmiş bulunmamdı.
---------------	---

KM’de bulunan *إني كنت مقيد القلب بفتاة أخرى* ifadesinin birebir çevirisi “Başka bir kıza kalpten bağlıydım.” şeklindedir. Birebir çeviride geçen kalbin bağlı olması ifadesi AT’de “sözlenmek” ve AOT’de “sözleşmek” şeklinde uyarlanmıştır. KM’de geçen *من فرغانة أخرى* ifadesi “Fergana’dan başka bir kız ile” şeklinde birebir çevrilmektedir. AT ve AOT’deki gibi sözlenen kişinin Fergana’da olmasından değil Ferganalı olmasından bahsedilmektedir. Ayrıca AT ve AOT’deki “daha” ve “iken” kelimeleri ekleme yapılmıştır. Çevirilerde KM’deki anlamdan uzaklaştırılmıştır. AOT’deki cümle, bazı düzenlemeler yapılarak AOTS’ye geçirilmiştir.

3.4. Genel Çeviri Stratejileri

3.4.1. Ekleme Stratejisi

Örnek 106

KM (s. 2)	فهى من أنزه بلاد تركستان أو ما وراء النهر.
AT (s. 6)	Neticede Fergana Türkistan’ın veya Maveraünnehir bölgesinin en mamur, en ferah şehriydi.
AOT (s. 4)	Hülâsa Fergana Türkistan’ın veya Mâverâünnehir kıtasının en mamur ve ferah-fezâ bir şehri idi.
AOTS (s. 5)	Kısaca söylemek gerekirse; Fergana, Türkisan’ın veya Mâverâünnehr’in en gelişmiş şehriydi.

KM’deki cümlelerin birebir çevirisi “O, Mâverâünnehir veya Türkistan’ın en nezihtir yurtlarından.” şeklindedir. KM’de bulunan *أنزه* kelimesi AT’de “en mamur, en ferah” ve AOT’de “en mamur ve ferah-fezâ” şeklinde ekleme yapılarak çevrilmiştir. Bu eklemeler bahsedilen bölgenin gelişmişliğini vurgulamak amacıyla yapılmıştır. AT’deki “neticede” ve “bölgesinin”, AOT’deki “hülâsa” ve “kıtasının” kelimeleri eklemelerdir. Bu eklemeler çevirileri KM’deki anlamdan uzaklaştırmamaktadır. KM’de

Fergana'nın en nezih şehirlerden biri olduğu anlaşılmaktadır. Fakat çevirilerde Fergana gibi nezih şehirlerin de olduğu anlamı değiştirilerek Fergana'nın bu sıfattaki tek yer olduğu vurgulanmıştır. AOT'deki "hülâsa" kelimesi "kısaca söylemek gerekirse" şeklinde, "en mamur ve ferah-fezâ bir" ifadesi "en gelişmiş" şeklinde değiştirilerek AOTS'ye geçirilmiştir. Ayrıca "kıtasının" kelimesi de çıkarılmıştır.

Örnek 107

KM (s. 7)	...وفي عينيها دمعان تحاول إخفاءها بالإبتسام والتَّلَطُّف.
AT (s. 14)	Hatta dikkatle bakılacak olursa o güzel gözlerinde sanki bir tebessümle saklamak istediği iki damla gözyaşı görmek mümkündü.
AOT (s. 14)	Hatta dikkatli bakılacak olur ise o latif gözlerinde sanki bir tebessüm ile saklamak istediği iki gözyaşı görmek mümkün idi.
AOTS (s. 12)	Hatta dikkatle bakıldığı zaman gözlerinde yapmacık bir tebessümle saklamak istediği iki damla gözyaşını görmek mümkündü.

AT'deki "hatta dikkatle bakılacak olursa", "o güzel", "sanki bir" ve "görmek mümkündü"; AOT'deki "hatta dikkatli bakılacak olur ise", "o latif", "sanki bir" ve "görmek mümkün idi" ifadelerinin ekleme olduğu görülmektedir. Çevirilerde, KM'deki anlamdan oldukça uzaklaşmıştır. Ayrıca KM'deki "incelik" ve "nezaket" anlamlarına gelen تَلَطُّف kelimesi, çevirilerde çıkarılmıştır. AOT'deki cümle, eklemeler yapılarak AOTS'ye geçirilmiştir.

Örnek 108

KM (s. 15)	... وهل تحسبينه يرضى بضرغام.
AT (s. 27)	Aydoğdu ile evlenmene razı olacağını ümit ediyor musun?

AOT (s. 32)	Aydoğdu ile evlenmene muvâfakat edeceğini ümit ediyor musun?
AOTS (s. 24)	Aydoğdu'yla evlenmeni kabul edeceğini ümit ediyor musun?

“(Onun) Aydoğdu’ya razı olacağını düşünüyor musun?” şeklinde birebir çevirisi olan KM’deki ifadeye çevirilerde ekleme yapılmıştır. “Aydoğduya razı olmak” ifadesi “Aydoğduyla evlenmene razı olmak” şeklinde değiştirilmiştir. Ekleme yapılarak ortaya çıkarılan bu anlam, KM’deki verilmek istenen mesajın anlaşılabilirliğini arttırmıştır. KM’de geçen يرضى fiili AT’de “razı olmak” şeklinde ödünç alınırken AOT’de “muvâfakat etmek” ve AOTS’de “kabul etmek” şeklinde kullanılmıştır.

Örnek 109

KM (s. 20)	... فابتسمت له ففهم أنها راضية...
AT (s. 36)	Uygun gördüğünü bildirmek için hafif bir tebessümle karşılık verdi.
AOT (s. 43)	Muvâfakat işareti olmak üzere hafif bir tebessüm ile mukâbele etti.
AOTS (s. 32)	Hafifçe gülümseyerek kabul ettiğini gösterdi.

Birebir çevirisi “Ona gülümsedi ve o, onun uygun gördüğünü anladı.” olan, gülümseyen ve uygun görenin kız, anlayan kişinin erkek olduğu anlaşılan KM’deki eylemler çevirilerde sadece bir kişi tarafından yapılmış gibi aktarılmıştır. AT’deki “bildirmek için” ve “karşılık verdi”; AOT’deki “muvâfakat işareti olmak üzere” ve “mukâbele etti” ifadeleri KM’de karşılığı olmayan ifadelerdir. Bunların yanı sıra KM’deki ابتسمت fiili isim olarak kullanılıp AT ve AOT’de “hafif bir” sıfatını almıştır. Burada yer değiştirme stratejisi görülmektedir. AOT’deki “hafif bir tebessüm ile” ifadesi “hafifçe gülümseyerek” şeklinde yapısal olarak değiştirilerek AOTS’ye geçirilmiştir. AOTS’de sadece kelime sadeleştirilmesine gidilmemiş, bazı çıkarmalar

ve yapısal değişiklik yapılarak farklı bir cümle kullanılmıştır. AT, AOT ve AOTS’de, KM’deki anlamdan oldukça uzaklaşmıştır.

Örnek 110

KM (s. 27)	فعلت أنه يريد تقبيلها.
AT (s. 46)	Cihan bu kol kaldırılmasından babasının kendini kucaklamak, öpmek istediğini anladı.
AOT (s. 57)	Cihan bu kol kaldırılmasından pederinin kendisini kucaklamak, öpmek istediğini anladı.
AOTS (s. 41)	Cihan, kalkan bu kollardan babasının kendisini kucaklamak, öpmek istediğini anladı.

Birebir çevirisi “Onun kendini öpmek istediğini anladı.” olan KM’deki cümle AT ve AOT’de “Cihan, bu kol kaldırılmasından” ifadesi eklenerek çevrilmiştir. Ayrıca çevirilerdeki “kucaklamak” kelimesinin de KM’de bir karşılığı yoktur. Yapılan eklemeler romanda anlatılanlara göre tutarlı olsa da KM’deki cümleden oldukça uzaklaşmıştır. Dönemin okuyucuları dikkate alınarak AOT’deki “peder” kelimesi, AOTS’de “baba” şeklinde değiştirilmiştir.

Örnek 111

KM (s. 46)	... وكأنه خاف على عواطفها فقال وهو يتكلف الابتسام " ...
AT (s. 77)	Fakat babası hem zayıf görünmemek, hem de kızını üzmemek için tebessüm etmeye çalışarak:
AOT (s. 100)	Fakat hasta hem zaaf göstermemek, hem de kızını fazla müteessir etmemek için mütebessim görünmeye çalışarak:
AOTS (s. 71)	Fakat hasta hem zaaf göstermemek, hem de kızını fazla üzmemek için gülümser görünmeye çalıştı:

KM’deki cümle “Onun duygularından korkuyor gibiydi. Gülümseyerek şöyle dedi:” birebir çevirisine sahiptir. KM’de “hem... hem...” ifadesi olmamasına rağmen çevirilerde bu kalıp kullanılmıştır. AT’deki “fakat”, “zayıf görünmemek” ve “için”;

AOT'deki “fakat”, “zaaf göstermemek” ve “için” ifadeleri eklemidir. Çevirilerdeki virgüle kadar olan kısmın KM'de karşılığı yoktur. KM'deki *خاف على عواطفها* ifadesi düzenleme stratejisiyle AT'de “kızını üzmemek” ve AOT'de “kızını fazla müteessir etmemek” şeklinde kullanılmıştır. Verilmek istenen mesaj farklı bir açıdan yaklaşılarak aktarılmıştır. AOT'deki “müteessir etmemek” ifadesi “üzmemek” şeklinde ve “mütebessim” kelimesi “gülümser” şeklinde AOTS'de karşılık bulmuştur. Bu sadeleştirmeler hedef okurun cümleyi anlamasını kolaylaştırmıştır.

Örnek 112

KM (s. 53)	... وسنوقد النيران على اسمه ثلاثة أيام ونجعل وقودها الند والصندل.
AT (s. 87)	Üç gün üç gece onun ruhu için öd ve sandal ağaçlarından ateş yakacağız.
AOT (s. 113)	Üç gün üç gece onun ruhu için öd ve sandal ağaçlarından ateş yakacağız.
AOTS (s. 80)	Üç gün üç gece ruhu için öd ve sandal ağaçlarından ateş yakacağız.

“Üç gün” anlamına gelen KM'deki *ثلاثة أيام* ifadesine AT ve AOT'de “üç gece” ifadesi eklenmiştir. “Üç gün üç gece” Türkçede ve Osmanlı Türkçesinde yaygın olarak kullanılan bir kalıptır. Bu kalıp oluşturulmak için ekleme stratejisi kullanılmıştır.

Örnek 113

KM (s. 57)	... والدولة تساعد على تنفيذها بالقوة.
AT (s. 92)	Gerekli şekilde hareket edilecektir.
AOT (s. 118)	Lüzumunda devlet ona kuvve-i müsellaha ile müzaheret edecektir.
AOTS (s. 85)	Gerektiğinde devlet ona silâhlı kuvvetlerle destek olacaktır.

AOT'deki "lüzumunda" kelimesi eklemedir. KM'deki "kuvvet" anlamına gelen القوة kelimesi, sıfatı olmamasına rağmen AOT'de "kuvve-i müsellaha" şeklinde çevrilmiştir. Yapılan bu eklemeyeyle KM'deki anlamdan uzaklaşılmamıştır. KM'de القوة kelimesiyle kastedilen, silahlı kuvvettir. Ayrıca AOT'deki "kuvve" kelimesi ödünç alınmıştır. KM'deki cümle AT'de çıkarmalar yapılarak serbest bir şekilde çevrilmiştir. Bu çeviride ciddi derecede anlam kaybı oluşmuştur. KM'deki تساعده ifadesinin birebir çevirisi "ona yardım eder" şeklindedir. Bu ifade AT ve AOT'de gelecek zamanlı çevrilmiş ve AT'de edilgen bir yapı kullanılmıştır. Bu nedenle burada yer değiştirme stratejisinin kullanıldığı görülmektedir. AOT'deki "lüzumunda" kelimesi "gerektiğinde" şeklinde, "kuvve-i müsellaha" ifadesi "silâhlı kuvvetler" şeklinde ve "müzaheret edecektir" ifadesi "destek olacaktır" şeklinde hedef okura uygun bir şekilde sadeleştirilerek AOTS'ye geçirilmiştir.

Örnek 114

KM (s. 98)	... ففرت أنا وجهان في قافلة بما خف حملة من المال والمتاع ...
AT (s. 160)	Ben ve Cihan mallarımızdan yükte hafif pahada ağır ne varsa alıp kaçtık.
AOT (s. 207)	Cihan ile ben emval ve emtiadan ne kadar hafif şeyler var ise onları toplayıp aldık.
AOTS (s. 145)	Cihan ile ben, mal ve eşya adına hafif olan ne varsa onları toplayıp aldık.

KM'de mal ve eşyaların hafif oluşundan bahsedilmektedir. AOT'de bu kısım aynı anlamda çevrilirken AT'de "yükte hafif pahada ağır" ifadesi kullanılmıştır. Bu çeviride "pahada ağır" ifadesi eklenmiştir. AT'de geçen bu ifade Türkçede yaygın kullanılan bir kalıptır. Kalıp ifadedeki gibi romanda hafif ve değerli eşyalara dikkat çekilmektedir. AT'de KM'deki متاع kelimesi çıkarılmış ve tekil olan مال kelimesi çoğul halde ve iyelik eki eklenerek çevrilmiştir. Bu çıkarma, anlamları birbirine benzer iki kelimenin yan yana yer almasından kaynaklanmaktadır. Cümle daha akıcı hale

gelmiştir. AT'deki “alıp” ve AOT'deki “toplayıp” kelimeleri de eklemidir. Yapılan değişiklikler çeviriyi olumsuz etkilememiştir. Ayrıca KM'deki *في قافلة* ifadesinin karşılığına çevirilerde yer verilmemiştir. AOT'deki “emval ve emtiadan” ifadesi AOTS'de “mal ve eşya adına” şeklinde hedef okura uygun olarak sadeleştirilmiştir.

Örnek 115

KM (s. 106)	... وجاء إليّ أخوها بالخبر ...
AT (s. 172)	Kardeşi kaçarak yanıma geldi ve olayı bildirdi.
AOT (s. 223)	Kardeşi kaçarak yanıma geldi. Vâkıayı ihbar etti.
AOTS (s. 157)	Kardeşi kaçarak yanıma geldi. Olayı haber verdi.

“Kardeşi haberi bana getirdi.” birebir çevirisine sahip KM'deki cümle AT ve AOT'de iki ayrı cümle kullanılarak çevrilmiştir. KM'de bir fiil bulunurken çevirilerde iki fiil kullanılmıştır. Bu iki durum AOTS'de de aynıdır. Ayrıca çevirilerdeki “kaçarak” ifadesi eklemidir. Romandaki olaylara göre bu bilgi doğrudur ama bu cümlede geçmemektedir. Okura bilgi verme amacıyla ekleme yapılmıştır. AOT'deki “Vâkıayı ihbar etti.” cümlesi AOTS'de “Olayı haber verdi.” şeklinde sadeleştirilmiştir. AOT'deki ilk cümle AOTS'de değiştirilmemiştir.

Örnek 116

KM (s. 126)	... ربيت في بيت والدي في عمورية ...
AT (s. 207)	Amuriye'de doğdum. Orada babamın evinde büyüdüm.
AOT (s. 266)	Amûriye'de doğdum. Orada babamın evinde büyüdüm.
AOTS (s. 184)	Amûriye'de doğdum. Orada babamın evinde büyüdüm.

Çevirilerde yer alan “doğdum” ifadesinin KM'de karşılığı bulunmamaktadır. Bu nedenle çevirilerde KM'deki anlamdan uzaklaşmıştır. KM'deki ifade bir

cümleden oluşurken çevirilerde iki cümle kullanılmıştır. Anlam iki cümleyle verildiği için “orada” kelimesine de ihtiyaç duyulmuştur. AT, AOT ve AOTS’deki cümleler aynıdır.

Örnek 117

KM (s. 155)	... فإذا لم أرجع فأنت مكلف منذ الآن أن تُنَوِّب عني برعاية والدي المسكينة "
AT (s. 257)	Savaşta sağ dönmezsem zavallı anneme bakmağa seni şimdiden görevlendiriyorum.
AOT (s. 331)	Muharebeden sağ dönmez isem zavallı vâlideme bakmaya seni şimdiden me'mûr ediyorum.
AOTS (s. 228)	Savaşta sağ dönmezsem zavallı anneme bakman için seni şimdiden görevlendiriyorum."

AT’deki “savaşta sağ” ve AOT’deki “muharebeden sağ” ifadeleri eklemidir. KM’deki cümleden önceki anlatılanlar savaşla ilgili olduğu için ekleme yapılan bu ifadeler cümlelerin anlamını bozmamış, anlaşılır hâle gelmesini sağlamıştır. Ayrıca KM’deki *أنت مكلف* ifadesinin birebir çevirisi “sen mükellefsin” ya da “sen sorumlusun” şeklindedir. Bu ifade yer değiştirme stratejisi kullanılarak AT’de “seni görevlendiriyorum” ve AOT’de ise “seni me'mûr ediyorum” şeklinde çevrilmiştir. Bu çevirilerin Arapça karşılığı *أَكَلَّفُكَ* şeklindedir. Çevirilerde farklı bir yapı kullanılması, KM’deki anlamı değiştirmemiştir. AOT’deki “muharebe” kelimesi “savaş” kelimesiyle, “vâlide” kelimesi “anne” kelimesiyle ve “me'mûr ediyorum” ifadesi “görevlendiriyorum” ifadesiyle sadeleştirilerek AOTS’ye geçirilmiştir.

Örnek 118

KM (s. 164)	فلما أطل حماد عن السور رأى البدّ كثيرة الأضواء وسمع الضوضاء في وسطها ...
-------------	---

AT (s. 273)	Fakat Hammad, surdan dışarı çıkınca Bezz şehrinin her tarafında pek çok ışık gördü. Bir gürültü, bir kıyamet işitiliyordu.
AOT (s. 352)	Fakat Hammad surdan dışarı çıkınca Bezz şehrinin her tarafında pek çok ziyâ'lar gördü. Bir gulgule, bir kıyamet işitiliyordu.
AOTS (s. 242)	Fakat Hammad surdan dışarı çıkınca Bezz şehrinin her tarafında birçok ışık gördü. Her tarafta gulgule ve velvele işitiliyor, âdeta kıyamet kopuyordu.

KM'deki "gürültü" anlamına gelen ضوضاء kelimesi eklemeye yapılarak AT'de "bir gürültü, bir kıyamet" ve AOT'de "bir gulgule, bir kıyamet" şeklinde çevrilmiştir. AOT'deki bu ifade AOTS'de "gulgule ve velvele" şeklindedir. Bu eklemenin, romandaki kaos ortamının şiddetini vurgulamak için yapıldığı görülmektedir. AOTS'deki "gulgule" kelimesi hitap edilen okuyucu için uygun bir kelime değildir. KM'deki رأى البدّ كثيرة الأضواء ifadesinin birebir çevirisi "Çok ışıklı Bezz'i gördü." şeklindedir. KM'deki cümlede sıfat olan كثيرة الأضواء ifadesi, çevirilerde nesne olarak kullanılmıştır. Burada yer değiştirme stratejisinin kullanıldığı görülmektedir. KM'de bulunan سمع fiilinin meçhul olduğuna dair bir ibare bulunmamaktadır. Çevirilerde "işitiliyordu" şeklinde yer değiştirme stratejisiyle meçhul halde çevrilmiştir. AOT'deki "pek çok ziyâ'lar" ifadesi "birçok ışık" şeklinde AOTS'de sadeleştirilmiştir. Yapılan bu sadeleştirme, cümleyi hedef okur için anlaşılır hale getirmiştir. Ayrıca AOTS'deki "her tarafta" ve "âdeta kıyamet kopuyordu" ifadeleri AOT'de bulunmamaktadır. AOTS'de, AOT'deki cümlelere tam olarak bağlı kalınmamıştır.

Örnek 119

KM (s. 174)	... والاهتمام باد في وجهيهما ...
AT (s. 290)	Yüzlerinden önemli işlerle meşgul oldukları anlaşılıyordu.
AOT (s. 375)	Yüzleri mühim şeyler ile meşgul olduklarını gösteriyordu.
AOTS (s. 258)	Yüz çizgilerinden önemli şeylerle meşgul oldukları okunuyordu.

“Önem, yüzlerinde aşıkardır.” şeklinde birebir çevirisi yapılabilecek olan KM’deki cümle AT ve AOT’de eklemeler yapılarak çevrilmiştir. AOT’deki cümle etken yapıdayken AOTS’de edilgen yapıdadır. Ayrıca AOT’deki ifadeye AOTS’de “yüz çizgileri” eklenmiştir.

Örnek 120

KM (s. 201)	انتبهت لوجودي وأنا في نحو العاشرة من العمر ...
AT (s. 342)	Bu dünyada kendimi anladığım zaman on yaşıdaydım.
AOT (s. 443)	Bu dünyada kendimi anladığım zaman on yaşında idim.
AOTS (s. 306)	Bu dünyada kendimi tanımaya başladığım zaman on yaşıdaydım.

Çevirilerdeki “bu dünyada” ifadesi eklemedir. Bu ifadenin cümlede yer alıp almaması anlamsal olarak bir şey değiştirmemektedir. Ayrıca “yaklaşık” anlamına gelen نحو kelimesi çevirilerde çıkarılmıştır. Romanda net olarak belirli olmayan yaş bilgisi çevirilerde netleştirilmiştir. Çevirilerde yapılan bu ekleme, yanlış bir bilgi verilmesine neden olmuştur. AOT’deki “anladığım zaman” ifadesi AOTS’de “tanımaya başladığım zaman” şeklinde değiştirilmiştir. İki ifade birbirinden anlamsal olarak uzak değildir.

3.4.2. Çıkarma Stratejisi

Örnek 121

KM (s. 2)	كانت لغة أهل فرغانة الأصليين التركية القديمة المعروفة بالشاغطائية ...
AT (s. 6)	Fergana'nın asıl halkının dili ise Türkçe'nin Çağatay lehçesiydi.
AOT (s. 4)	Fergana'nın ehl-i asliyesinin lisânı ise Türkçe'nin Çağatay lehçesi idi.
AOTS (s. 6)	Fergana'nın asıl ahalisinin dili ise, Türkçenin Çağatay lehçesiydi.

KM'deki cümlelerin birebir çevirisi "Fergana'nın asıl halkının dili, Çağatayca olarak bilinen eski Türkçeydi." şeklindedir. Çevirilerde "eski Türkçe" ya da "Çağatayca" geçmemektedir. Düzenleme stratejisi ile "Çağatayca" yerine "Çağatay lehçesi" kullanılmıştır. İfade farklı bir açıdan yaklaşılarak çevrilmiştir. "Eski Türkçe" ifadesinin çıkarılması ise çevirilerde anlam kaybına neden olmuştur. Ayrıca AOT'deki "Fergana'nın ehl-i asliyesi" ifadesi öykünme stratejisine bir örnektir. AT'deki "asıl" kelimesi ödünç alınmıştır. AOT'deki "ehl-i asliye" ifadesi "asıl ahali" şeklinde ve "lisân" kelimesi "dil" şeklinde AOTS'de hedef okur dikkate alınarak sadeleştirilmiştir.

Örnek 122

KM (s. 5)	... إنها يا صاحبي سيدة بيت أبيها لأن والدتها توفيت منذ أعوام.
AT (s. 11)	Bu genç kız babasının evinin büyük hanımıdır. Bunun annesi yıllar önce vefat etmişti.
AOT (s. 10)	Bu genç kız babasının evinin büyük hanımıdır. Bunun vâlidesi bir hayli sene evvel vefat etmiş idi.
AOTS (s. 10)	Bu genç kız, babasının evinin büyük hanımıdır. Bunun annesi yıllar önce vefat etmişti.

KM'deki “ey dostum” veya “ey arkadaşım” anlamlarına gelen يا صاحبي ifadesi, AT ve AOT'de çıkarılmıştır. Ayrıca KM'deki “hanımefendi” anlamındaki سيدة kelimesi AT ve AOT'de “büyük hanım” şeklinde çevrilmiştir. AT ve AOT'deki “bu” ve “bunun” kelimeleri de eklemedir. Yapılan çıkarma ve eklemeler sonucunda, KM'deki anlamdan uzaklaşmamıştır. KM'deki لأن bağlacı AT ve AOT'de çıkarılmıştır. Bunun sonucunda KM'deki cümleler arasındaki neden-sonuç ilişkisi kaybedilmiştir. AOT'deki “vâlîde” kelimesi, AOTS'de “anne” şeklinde sadeleştirilmiştir.

Örnek 123

KM (s. 8)	...وإنما جئت لأروح النفس بالصيد.
AT (s. 15)	Buraya kendimi eğlendirmek için geldim.
AOT (s. 16)	Buraya av ile kendimi eğlendirmek için geldim.
AOTS (s. 14)	Buraya av ile kendimi eğlendirmek için geldim.

KM'de geçen بالصيد ifadesinin birebir çevirisi “av ile” şeklindedir. Bu ifade AT'de çıkarılmıştır. Cümlede önemli bir yere sahip bu kelimenin çıkarılması anlam kaybına yol açmıştır. Aynı zamanda KM'deki وإنما ifadesinin AT ve AOT'de çıkarıldığı görülmektedir. AT ve AOT'deki “buraya” kelimesi ise eklemedir. Bu değişiklikler çeviriyi olumsuz etkilememektedir. Tabloda bulunan لأروح ifadesi, KM'de لأروح şeklinde geçmektedir. Bu ifade tabloya düzeltilerek yazılmıştır.

Örnek 124

KM (s. 8)	تفرّست في عينيها ووجهها كأنها تقرأ ضميرها ...
AT (s. 16)	Sanki kalbindekini okur gibi onun gözlerinin içine gözlerini dikti.
AOT (s. 17)	Sanki kalbindekini okur gibi onun gözlerinin içine gözlerini dikti.
AOTS (s. 14)	Sanki kalbindekini okur gibi onun gözlerinin içine gözlerini dikti.

KM'deki تفرّست fiili “bir süre bakmak” ve “araştırmacı gözle bakmak” gibi anlamlara gelmektedir. KM'deki عينيها ووجهها ifadesinin birebir çevirisi “Yüzüne ve gözlerine araştırmacı gözle baktı.” şeklindedir. AT ve AOT'de bu ifadenin karşılığı “onun gözlerinin içine gözlerini dikti” şeklinde geçmektedir. Burada “içine” kelimesi ekleme yapılmış ve KM'deki “yüzü” anlamına gelen وجهها ifadesi çıkarılmıştır. Çeviriler KM'deki anlamdan oldukça uzaklaşmıştır. Ayrıca KM'deki “kalbini” anlamına gelen ضميرها ifadesi AT ve AOT'de “kalbindeki” şeklinde geçmektedir. Bu ekleme çeviriyi olumsuz etkilememiştir. AOT'deki cümle AOTS'de de aynı şekilde yer almaktadır.

Örnek 125

KM (s. 27)	ولولا الإيمان لكان حظ الناس من دنياهم التّعاسة والشقاء...
AT (s. 47)	İman olmasaydı bu dünyada insanlar bedbahtlıktan başka bir şey göremezlerdi.
AOT (s. 58)	İman olmasa idi insanlar bu dünyada bedbahtlıktan başka bir şey göremezlerdi.
AOTS (s. 42)	-

KM'deki “perişanlık ve zorluk” anlamına gelen التَّعَاسَة والشَّقَاء ifadeleri AT ve AOT'de “bedbahtlık” şeklinde karşılık bulmuştur. Birbirlerine yakın anlamlar taşıyan bu kelimelerden biri, AT ve AOT'de çıkarılmıştır. Yapılan bu çıkarma, çevirileri olumlu etkilemiştir. Çevirilerdeki cümleler akıcı hale gelmiştir. KM'de bulunan cümlenin birebir çevirisi “İman olmasaydı insanların dünyalarından payı, perişanlık ve zorluk olurdu.” şeklindedir. Cümlenin AT ve AOT'de düzenleme stratejisi kullanılarak çevrildiği görülmektedir. AOTS'de cümleye yer verilmemiştir.

Örnek 126

KM (s. 30)	... وظلت جهان واقفة ونظرت إلى أبيها وتفرست في عينيه فرأت فيهما دمعتين تكادان تنحدران...
AT (s. 51)	Cihan bu manzara karşısında donup kaldı. Bakışlarını babasına çevirerek gözlerinin içine dikkatli dikkatli bakıyordu.
AOT (s. 64)	Cihan bu manzaranın karşısında donakalmış idi. Nazarlarını babasına tevcih ederek gözlerinin içine dikkatli dikkatli bakıyordu. Hastanın gözlerinde hemen düşmek üzere bulunan iki damla yaş vardı.
AOTS (s. 45)	Cihan bu manzara karşısında donup kalmıştı. Gözlerini babasına yönelterek dikkatli dikkatli bakıyordu. Hastanın gözlerinde hemen düşmek üzere olan iki damla yaş vardı.

KM'de yer alan ظلت ... واقفة ifadesinin birebir çevirisi “ayakta durdu” şeklindedir. Bu ifade AT ve AOT'de “karşısında donup kaldı” şeklinde düzenleme stratejisi ile çevrilerek okuyucuların en iyi anlayacağı hale dönüştürülmüştür. Birebir çevirisi “Gözlerinde süzülen iki gözyaşı gördü.” olan KM'deki فرأت فيهما دمعتين تكادان çevirisi AT'de çıkarılmıştır. Bu çıkarma, anlam kaybına yol açmıştır. Ayrıca تنحدران cümlesi AT'de çıkarılmıştır. Bu çıkarma, anlam kaybına yol açmıştır. Ayrıca

KM'deki cümle, AOT'de “gördü” anlamına gelen رأت fiili çıkarılarak çevrilmiştir.

Buradaki çıkarma ise çeviriye olumsuz etkilememiştir. Ayrıca önceki cümlede kişiden “Cihan’ın babası” şeklinde bahsedilirken, AOT'de “hasta” şeklinde bahsedilmiştir. “Hasta” kelimesi eklemidir. AOT'deki “donakalmış idi” ifadesi “donup kalmıştı” şeklinde, “nazarlarını babasına tevcih ederek” ifadesi “gözlerini babasına yönelterek” şeklinde ve “bulunan” kelimesi “olan” şeklinde AOTS'de sadeleştirilmiştir. Ayrıca AOT'deki “gözlerinin içine” ifadesi AOTS'de çıkarılmıştır. Bu değişiklikler okuyucunun cümleyi anlamasını kolaylaştırmıştır.

Örnek 127

KM (s. 46)	... ورأت والدها جالسًا في السرير.
AT (s. 76)	Babası da yatağın üzerinde oturuyordu.
AOT (s. 99)	Babası da yatağının üzerinde oturuyordu.
AOTS (s. 70)	Babası da yatağının üstünde oturuyordu.

KM'de bulunan ve “gördü” anlamına gelen رأت fiili çevirilerde çıkarılmıştır.

Bu kelime cümlelerin yüklemidir. Çıkarıldığı için, hâl olarak bulunan جالسًا kelimesi, çevirilerde şimdiki zamanın hikayesi kipinde yüklem olarak kullanılmıştır. Bu çıkarma, çevirilerde büyük bir anlam değişikliğine yol açmamıştır. “Yatak” anlamına gelen سرير kelimesi ise AOT'de iyelik eki alarak “yatağı” şeklinde çevrilmiştir.

Bunların yanı sıra, çevirilerde geçen “da” bağlacına karşılık gelen bir ifade KM'de bulunmamaktadır. Bu değişiklikler çevirileri olumsuz etkilememektedir.

Örnek 128

KM (s. 56)	وكان الموبذ يقرأ والاثنان صامتان ...
AT (s. 91)	İki kardeş vasiyetnameyi derin bir sessizlikle dinlediler.

AOT (s. 118)	İki kardeş vasiyetnameyi derin bir sükût ile dinlediler.
AOTS (s. 84)	İki kardeş vasiyetnameyi derin bir sessizlikle dinlediler.

KM'deki cümlelerin birebir çevirisi “Mûbiz okurken, ikisi suskundu.” şeklindedir. Ayrıca KM'deki وكان الموبذ يقرأ kısmı AT ve AOT'de çıkarılmıştır.

Vasiyetnameyi okuyan kişi romanda daha önce ifade edildiği için bu çıkarma çevirileri olumsuz etkilememiştir. Cümlelerin iki çevirisinde de düzenleme stratejisi kullanılmıştır. AOT'deki “sükût ile” ifadesi AOTS'de “sessizlikle” şeklinde sadeleştirilerek cümle hedef okurun daha kolay anlayacağı hale getirilmiştir.

Örnek 129

KM (s. 63)	... وهي تتشاغل بمخاطبة القهرمانة في شؤون لا أهمية لها مبالغة بعدم المبالاة حتى أطلت على باب الأيوان ...
AT (s. 102)	Hiçbir acele ve telaş belirtisi göstermemek için konağın kapısına varıncaya kadar yürürken dadısıyla konuşmakla vakit geçirdi.
AOT (s. 131)	Hiçbir sürat ve telaş eseri göstermemek için konağın kapısına varıncaya kadar yürürken dadısı ile konuşmak ile vakit geçirdi.
AOTS (s. 92)	En küçük bir telâş eseri göstermedi. Konağın kapısına varıncaya kadar dadısıyla konuşarak vakit geçirdi.

KM'deki cümleye göre birebir çevirisi “önemsiz işler hakkında” olan في شؤون ifadesi çevirilerde yer almamaktadır. Bu çıkarma çeviriyi olumsuz etkilememiştir. KM'deki cümleye göre birebir çevirisi “ilgisizliği abartarak” olan المبالاة بعدم المبالاة ifadesi AT'de “hiçbir acele ve telaş belirtisi göstermemek için” ve AOT'de “hiçbir sürat ve telaş eseri göstermemek için” şeklinde çevrilmiştir.

Anlatılmak istenen, düzenleme stratejisi ile farklı bir açıdan yaklaşarak ifade edilmiştir. Okuyucu için anlaşılır bir cümle oluşturulmuştur fakat anlam uzun bir ifadeyle karşılandığı için, cümle akıcılığını kaybetmiştir. AOT'deki cümle AOTS'de iki cümleyle ifade edilmiştir. Ayrıca AOT'deki bazı ifadeler AOTS'de çıkarılmıştır. Bu değişikliklerle anlam korunmuş ve cümle günümüz okuru için daha anlaşılır hale getirilmiştir.

Örnek 130

KM (s. 68)	... وقد أحست بضعف في مفاصلها كأنها خارجة من عمل شاق.
AT (s. 110)	Zavallı kız son derece yorucu bir işten çıkmış gibi kendini yorgun hissediyordu.
AOT (s. 142)	Zavallı kız gayet yorucu bir işten çıkmış gibi mafsallarında bir zaafın vücûdunu hissediyordu.
AOTS (s. 100)	Zavallı kız çok yorucu bir işten çıkmış gibi mafsallarında bir ağrı hissediyordu.

KM'de bulunan مفاصل kelimesi “eklem” anlamına gelen مفصل kelimesinin çoğuludur. KM'de مفاصلها şeklinde muttasıl zamir eklenmiş halde geçmektedir. Bu ifade AT'de çıkarılırken AOT'de ödünç alma stratejisi kullanılarak “mafsalları” şeklinde çevrilmiştir. Kelime, cümlede önemli bir yere sahip olmadığı için çıkarılması çeviriyi olumsuz etkilememiştir. AOT'de ödünç alınarak kullanılması ise dönemin okuyucuları için uygundur. AOT'deki bu ifade AOTS'de de aynı şekilde geçmektedir. Hedef okuyucular dikkate alındığında AOTS'de “mafsal” kelimesi yerine günümüz Türkçesinde daha yaygın olan “eklem” kelimesinin tercih edilmesi daha uygun olacaktır. AOT'deki “gayet” kelimesi “çok yorucu” ifadesiyle, “zaafın vücûdunu” ifadesi ise “ağrı” kelimesiyle AOTS'de karşılık bulmuştur. Yapılan sadeleştirme ile okuyucunun cümleyi anlaması kolaylaştırılmıştır.

Örnek 131

KM (s. 74)	... كف بصرها وهي في عنفوان الشباب قبل ذهابها إلى فرغانة ...
AT (s. 120)	Fergana’da, daha genç yaşlardayken gözleri görmemeye başlamıştı.
AOT (s. 154)	Fergana’da daha genç bir yaşta iken gözleri görmemeye başlamıştı.
AOTS (s. 109)	Fergana’da daha genç bir yaşta iken gözleri görmemeye başlamıştı.

KM’deki إلى ذهابها ifadeinin çevirilerden çıkarıldığı görülmektedir. Bu ifadenin çıkarılması, okuyucuların roman hakkında yanlış bir bilgi almasına neden olmuştur. KM’deki “Fergana’ya gitmeden önce” bilgisi çevirilerde “Fergana’da” şeklinde geçmektedir. KM’de geçen عنفوان الشباب şeklindeki kalıp ifadenin Türkçe karşılığı “gençliğin baharı” olarak bilinmektedir. Bu ifade AT ve AOT’de düzenleme stratejisi ile farklı bir açıdan yaklaşılarak çevrilmiştir. AT’de “daha genç yaşlar” ve AOT’de “daha genç bir yaş” şeklinde geçmektedir. İfade, anlamsal olarak en yakın ifadelerle karşılık bulmuştur. AOT ve AOTS’deki cümleler aynıdır.

Örnek 132

KM (s. 80)	فلما سمع ذكر الجشع والطمع شغل خاطره ...
AT (s. 129)	Aydoğdu hırs sözünü duyunca düşünmeye başladı.
AOT (s. 167)	Aydoğdu hırs ve tama’ sözlerini işitince derin derin düşünmeye başladı.
AOTS (s. 117)	Aydoğdu hırslı ve tamahkâr sözlerini işitince derin derin düşünmeye başladı.

KM’deki الجشع والطمع kelimelerinden AT’de sadece طمع kelimesi “hırs” şeklinde çevrilmiş ve جشع kelimesi çıkarılmıştır. Birbirine benzer iki kelimededen

birinin çıkarılması çeviriyi olumsuz etkilememiştir. Çevirmen birbirine benzer iki kelimeyi kullanmamayı tercih etmiştir. Ayrıca AOT'deki “tama” kelimesi ödünç alınmıştır. AOT'deki “hırs ve tama” ifadesine karşılık olarak AOTS'de “hırslı ve tamahkâr” ifadeleri kullanılmıştır. AOT'deki bu ifadeler isimken, AOTS'deki ifadeler sıfattır. Burada sadeleştirme yapmak yerine kelimeler yapısal olarak değiştirilmiştir. KM'deki شغل خاطره ifadesinin birebir çevirisi “Düşüncesini çalıştırdı.” şeklindedir. Bu ifade AT ve AOT'de düzenleme stratejisi kullanılarak “düşünmeye başladı” şeklinde çevrilmiştir. Ayrıca AOT'deki “derin derin” ifadesi eklemedir. Bu nedenle AOT'de KM'deki anlamdan uzaklaşmıştır. Bu ifade AOTS'de de bulunmaktadır.

Örnek 133

KM (s. 116)	نرسل الجواسيس نبثهم في المشرق كله من هنا إلى فرغانة ...
AT (s. 191)	Buradan Fergana'ya kadar her tarafa casuslar göndermeliyiz.
AOT (s. 246)	Buradan Fergana'ya kadar her tarafa casuslar göndermeliyiz.
AOTS (s. 171)	Buradan Fergana'ya kadar her tarafa casuslar göndermeliyiz.

KM'deki ifade “Buradan Fergana'ya, tüm Doğuya yaydığımız casuslar göndeririz.” şeklinde birebir çevrilmektedir. KM'deki نبثهم في المشرق كله ifadesi AT ve AOT'de çıkarılmıştır. Bu kısım çevirilerde “her tarafa” ifadesiyle karşılanırsa da cümle için önemli olan coğrafi yön, hedef metinlere aktarılamamıştır. Ayrıca “göndeririz” şeklinde çevrilebilecek olan KM'deki نرسل fiilinin karşılığı AT ve AOT'de “göndermeliyiz” şeklinde geçmektedir. Fiilin yer değiştirme stratejisi ile farklı bir yapıda çevrildiği görülmektedir. Bu değişiklik romandaki akışa uygundur ve çeviriyi olumsuz etkilememiştir. Ayrıca AT ve AOT'deki “casuslar” kelimesi ödünç alınmıştır.

Örnek 134

KM (s. 156)	... والفتح مضمون لنا بإذن الله "
AT (s. 260)	Bunun sonucunda kesin zafer muhakkaktır.
AOT (s. 334)	Bunun neticesinde kat'î muzafferiyet muhakkaktır.
AOTS (s. 230)	Neticede zafer kesindir.

KM'deki ifadenin birebir çevirisi "Allah'ın izniyle fetih bizim için garantidir." şeklindedir. Çevirilerde KM'deki بإذن الله ifadesi çıkarılmıştır. Yapılan bu çıkarma, romandaki dinî tutumun hedef metinlere aktarılamamasına neden olmuştur. AT'deki "bunun sonucunda" ve AOT'deki "bunun neticesinde" ifadeleri eklemidir. Bunlar çeviriyi olumsuz etkileyen eklemeler değildir. Ayrıca AT'deki "kesin" ve AOT'deki "kat'î" sıfatlarının da eklemeye olduğu görülmektedir. Bu kelimeler olmadan cümleler daha anlaşılır haldedir.

Örnek 135

KM (s. 183)	فانقضى ذلك اليوم ولم يفرغ المسلمون من الحرب.
AT (s. 309)	O gün muharebe bitmemişti.
AOT (s. 399)	O gün muharebe bitmemişti.
AOTS (s. 276)	O gün savaş bitmemişti.

KM'deki فانقضى fiili AT ve AOT'de çıkarılmıştır. KM'de فانقضى ذلك اليوم ifadesiyle "O gün bitti." anlamı verilirken çevirilerde bu kısım sadece "o gün" şeklinde geçmektedir. KM'deki verilmek istenen anlam, çevirilerde zaman açısından doğru aktarılamamıştır. Ayrıca KM'de geçen ولم يفرغ المسلمون من الحرب ifadesinin birebir çevirisi "Müslümanlar savaşı bitirmedi." şeklindedir. Bu kısmın çevirisi AT ve AOT'de "muharebe bitmemişti" şeklinde geçmektedir. Çevirilerde, KM'de fâil olan

مسلمون kelimesinin çıkarıldığı ve mef'ûl olan حرب kelimesinin fâil olarak kullanıldığı görülmektedir. AOT'deki “muharebe” kelimesi AOTS'de “savaş” şeklinde sadeleştirilmiştir. Böylece hedef okuyucu için kolay anlaşılır bir cümle oluşturulmuştur.

SONUÇ

Corcî Zeydân, farklı alanlarda kaleme aldığı birçok eserle Arap edebiyatına oldukça büyük katkılar sağlamıştır. Genel olarak tarihi romanlarıyla tanınmaktadır. Yazar, *'Arûsu Ferğâna* adlı romanında Abbasi dönemindeki olayları bir aşk hikayesi üzerinden anlatmaktadır.

Romanın bu araştırmada kullanılan bir Türkçe çevirisi, bir Osmanlı Türkçesi çevirisi ve bir de Osmanlı Türkçesi çevirisinin sadeleştirilmiş hali bulunmaktadır.

Bu araştırmada, *'Arûsu Ferğâna* romanının Türkçe ve Osmanlı Türkçesi çevirileri, Jean-Paul Vinay ile Jean Darbelnet'in önerdiği yedi çeviri stratejisi, ekleme ve çıkarma stratejisi olmak üzere toplam dokuz stratejiyle incelenmiştir. Osmanlı Türkçesi Çevirisi ve Osmanlı Türkçesi çevirisinin sadeleştirilmesi ise hedef okura uygunluk gibi birçok yönden karşılaştırılmıştır.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda AT'de ödünç alınan kelimelerin bir kısmının halk arasında yaygın kullanılan kelimeler olduğu görülmektedir. Buna, “hilafet” anlamındaki خلافة, “inat” anlamındaki عناد ve “din” anlamına gelen دين kelimeleri örnektir. Ayrıca AT'de ödünç alınan, sadeleştirilmesi gereken ve okuyucu için uygun olmayan kelimeler de vardır. Örneğin فَرَسَخ kelimesi “fersah” şeklinde ödünç alınmıştır. AOT'de ise ödünç alma stratejisi başarıyla kullanılmıştır. Osmanlı Türkçesi okuyucuları Arapçadan ödünç alınan kelimeleri kolay bir şekilde anlayabilmektedir. AOT'deki ödünç alınan çoğu kelime AOTS'de başarıyla sadeleştirilirken bazen kelimeler sadeleştirilmeden aynı şekilde bırakılmış ve hedef okur için anlaşılabilir en iyi hale getirilmemiştir. Örneğin AOTS'de “önceki” ve “eski” anlamlarında kullanılan “sabık” kelimesi hedef okur için uygun değildir.

Birebir çevirisi “tereke malı” olan مال التركة ifadesi “tereke malları” ve birebir çevirisi “hassanın adamları” olan رجال الخاصة ifadesi “has adamları” şeklinde AT'de öykünme stratejisiyle çevrilmiştir. Bu ifadeler hedef okur için uygun değildir. Bunlar haricinde öykünme stratejisi çevirilerde başarıyla uygulanmıştır.

Birebir çeviri stratejisi de çevirilerde başarıyla uygulanmıştır. KM'de verilmek istenen mesaj, bu çeviri stratejisiyle aynı şekilde aktarılmıştır.

Eşdeğerlik stratejisinin çevirilerde çoğunlukla başarıyla kullanıldığı görülmektedir. KM'deki kalıp ifadelerin eşdeğer karşılığı için çevirilerde birbirine benzer ifadelerin kullanıldığına da rastlanılmıştır. Örneğin birebir çevirisi “kalbi titredi” olan ... اختلج قلب ifadesi AT'de “yüreği hoplamak” ve AOT'de “yüreği sıçramak” şeklinde karşılık bulmuştur. “Yüreği hoplamak” ifadesi, hedef dilde sıkça kullanılan bir kalıptır. Burada eşdeğerlik stratejisinin başarıyla uygulandığı görülmektedir. KM'deki ifadenin hedef dilde neredeyse kullanılmayan “yüreği sıçramak” ifadesiyle çevrilmesi, eşdeğerlik stratejisi açısından değerlendirildiğinde başarılı bir çeviri değildir.

Yer değiştirme stratejisiyle KM'de bulunan cümlelerdeki ögeler, çevirilerdeki cümlelerde farklı ögelerle karşılanmıştır. KM'deki “o ikisi gördü” anlamına gelen رأيا ifadesi, çevirilerde “görülüyordu” şeklinde edilgen bir yapıyla çevrilmiştir. Yer değiştirme stratejisiyle yapılan bu çeviri sonucunda KM'deki özne, çevirilere aktarılamamıştır. Bunun haricinde yer değiştirme stratejisi, çevirilerde başarıyla kullanılmıştır.

Çevirilerde düzenleme stratejisiyle birlikte KM'deki ifadeler hedef okurun en iyi anlayacağı hale getirilmiştir.

Uyarlama stratejisi kullanılarak başarılı çeviriler yapılmıştır. Birebir çevrilmesi durumunda anlaşılamayacak ifadeler için ve hedef dilde karşılığı olmayan ifadeler için yeni eşdeğer karşılıklar oluşturulmuştur.

Ekleme stratejisi bazen vurguyu arttırmak, bazen önceki anlatılanlarla bağlantı kurmak ve bazen de kastedilen anlamı açıklamak için kullanılmıştır. Bu eklemeler KM'deki anlamı değiştirmemektedir. Bunun yanı sıra çevirmenlerin yaptıkları eklemelerle KM'deki anlamdan uzaklaştıkları olmuştur. Örneğin KM'deki “en nezih” anlamına gelen أنزه kelimesi AT ve AOT'de vurguyu arttırmak için “en mamur, en ferah” şeklinde ekleme yapılarak çevrilmiştir. KM'deki “kardeşi haberi bana getirdi” birebir çevirisine sahip وجاء إلى أخوها بالخبر cümlesi de AT'de “Kardeşi kaçarak yanıma geldi ve olayı bildirdi.” ve AOT'de “Kardeşi kaçarak yanıma geldi. Vâkıyı ihbar etti.” şeklinde çevrilmiştir. Cümlelerdeki “kaçarak”, AT'deki “bildirdi” ve AOT'deki “ihbar

etti” ifadeleri eklemeydir. Bu eklemelerle KM’deki anlamdan uzaklaşılmamıştır. Bunların yanı sıra KM’de geçen ve “Amuriyedeki babamın evinde büyüdüm.” birebir çevirisine sahip ربيت في بيت والدي في عمورية cümlesi, çevirilerde “Amuriye’de doğdum.

Orada babamın evinde büyüdüm.” şeklinde geçmektedir. Çevirilerde “doğdum” kelimesi eklenerek KM’deki anlamdan uzaklaşmıştır. Bu stratejinin başarıyla kullanıldığı çevirilerin yanı sıra ekleme yapılarak KM’deki anlamın değiştirildiği çevirilerin olduğu da görülmektedir.

Çıkarma stratejisinin kullanıldığı çevirilerde genellikle KM’deki anlamdan uzaklaşmıştır. Örneğin KM’deki “Ferganaya gitmeden önce, daha genç yaşlardayken gözleri kör oldu.” şeklinde birebir çevrilebilen كف بصرها وهي في عنفوان الشباب قبل cümlesinden AT ve AOT’de قبل ذهابها إلى فرغانة ifadenin anlamı “...ya gitmeden önce” anlamına gelmektedir. Bu çıkarma sonucunda KM’deki anlamdan uzaklaşmıştır. Cümlelerin çevirileri AT’de “Fergana’da, daha genç yaşlardayken gözleri görmemeye başlamıştı.” şeklinde ve AOT’de “Fergana’da daha genç bir yaşta iken gözleri görmemeye başlamıştı.” şeklindedir. Ayrıca çıkarma stratejisi cümleyi akıcı hale getirme amaçlı da kullanılmıştır. Örneğin KM’deki “perişanlık ve zorluk” anlamına gelen التَّعَاسَة وَالشَّقَاء ifadesi, AT ve AOT’de “bedbahtlık” şeklinde geçmektedir.

AOTS’de yapılan sadeleştirme ise çoğunlukla başarılıdır. Genel olarak Osmanlı Türkçesindeki ifadeler günümüz Türkçesindeki ifadelerle doğru bir şekilde değiştirilmiştir. Örneğin “muharebe” kelimesi için “savaş” kelimesi kullanılmıştır. Bunun yanında anlamı değiştiren sadeleştirmeler de yapılmıştır. Örneğin KM’deki إن هذه النار تشهد على عهدنا cümlesi AOT’de “Bu mukaddes ateş de sözümüze şahittir.” şeklinde çevrilmiştir. Bu çeviri, AOTS’de “Bu kutsal ateşgede sözümüze şahiddir.” şeklinde değiştirilmiştir. KM’deki cümlede بيت النار ifadesi bulunmamaktadır. Romanda “ateşgede” için bu ifade kullanılmaktadır. AOT’deki bazı ifadelere ve cümlelere ise AOTS’de hiç yer verilmemiştir.

AT ve AOT'deki çeviriler birbirine oldukça benzemektedir. Yapılan ekleme ve çıkarmaların da benzerliği göz önüne alındığında AT'nin çevirmeninin AOT'den oldukça etkilendiği görülmektedir. Örneğin KM'deki "Allah'ın izniyle fetih bizim için garantidir." birebir çevirisine sahip *والفتح مضمون لنا بإذن الله* cümlesi, AT'de "Bunun sonucunda kesin zafer muhakkaktır." şeklinde ve AOT'de "Bunun neticesinde kat'î muzafferiyet muhakkaktır." şeklinde çevrilmiştir. İki çeviride de "Allah'ın izniyle" anlamındaki *بإذن الله* ifadesi çıkarılmıştır. AT'deki "bunun sonucunda" ifadesi ve AOT'deki "bunun neticesinde" ifadesi eklemedir. "Kesin" kelimesi AT'de ve "kesin" anlamına gelen "kat'î" kelimesi AOT'de ekleme yapılmıştır. Ayrıca KM'de *ضِرغام* şeklinde geçen romanın erkek ana karakterinin ismi AOT'de "Aydoğdu" şeklinde çevrilmiştir. Birebir çevirisi "aslan" olan *ضِرغام* kelimesinin "Aydoğdu" kelimesiyle bir bağlantısı yoktur. AT'nin çevirmeni, burada da AOT'yi takip etmiştir. Çeviriler arasında bu örneklerde olduğu gibi oldukça fazla benzerlik bulunmaktadır. Tüm bu bulgular, AT'nin çevirmeninin AOT'den etkilendiğini göstermektedir. Çoğunlukla AT'nin, AOT'nin sadeleştirilmiş hali olduğu, AT'de çeviri değil sadeleştirme yapıldığı görülmektedir.

Sonuç olarak çeviri stratejileri KM'deki anlamı aktarmak için AT ve AOT'de aynı düzeyde bir başarıyla kullanılmıştır. Çeviriler birbirine oldukça benzemekte ve çoğunlukla stratejilerin aynı şekilde kullanıldığı görülmektedir. Ödünç alma stratejisi AOT'de başarıyla kullanılmış, AT'deki ödünç alınan bazı kelimeler hedef okur için uygun olmamıştır. Öykünme, birebir, eşdeğerlik, yer değiştirme, düzenleme ve uyarlama stratejileri çevirilerde başarıyla uygulanmıştır. Ekleme ve çıkarma stratejileri çoğunlukla başarılı bir şekilde kullanılmıştır. Bu stratejilerin kullanımları sonucu anlam kayıpları veya anlamdan uzaklaşmalar da ortaya çıkmıştır. AOTS'de yapılan sadeleştirmeler ise bazı anlam kayıplarına neden olması haricinde çoğunlukla başarılıdır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Nüzhet Berrin. “Çeviride Çevirmen Seçimleri Işığında Çeviri Eleştirisi”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2001), 1-16.
- Aksoy, Nüzhet Berrin. *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara: İmge Kitabevi, 1. Basım, 2002.
- Aktan, Hamza. “Miras”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/143-145. İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 2020.
- Almaz, Ahmet. *Tevrat’ın Türk Evlatları*. İstanbul: Yakamoz Yayınları, 1. Basım, 2008.
- Altıntaş, Özge - Karadağ, Ayşe Banu. “İlk Türk Polisiye Serilerini Çeviribilim Bağlamında Yeniden Düşünmek”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* Ö5 (2019), 387-400.
- Arslan, Döne - Arslan, Mustafa Said. “Kazak Türkçesindeki ‘Jürek’ ile Kurulan Deyimlerin Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları”. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 43 (2019), 67-77. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.581674>
- Aslan, Fatma Betül. “İslam Öncesi Dönemden Emevi Döneminin Sonuna Kadar Tercüme Faaliyetleri”. *Eskiye Dergisi* 27 (2013), 165-176.
- Avcı, Nilay. “Osmanlı -Türk Toplumunda Çeviri Etkinliği Üzerine Tarihsel Bir İnceleme”. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4/1 (2020), 153-161.
- Aydın, Abdullah. “Şair Tezkirelerine Göre Osmanlı’nın Unvanlı Şehirleri”. *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi* 7 (2017), 35-56.
- Baltacı, Ali. “Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?” *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/2 (2019), 368-388.
- Baran, Ercan. “Necib Mahfûz’un ‘El Liss ve’l Kilâb (Hırsızla Aynasızlar)’ Adlı Roman Çevirilerinin Çeviri Stratejileri Kapsamında Karşılaştırılması (Çeviri Eşdeğerliliği ve Eşdeğersizliği Açısından İncelenmesi)”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 34 (2023), 1085-1101. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1316248>
- Bıçkıcı, Tuğba. “Çeviri Kuramları Işığında Edebi Çeviri Eleştirisi”. *The Journal of Academic Social Science* 24/24 (2024), 373-383.
- Bölükbaşı, Mehmet. “Araplar’da Çeviri Biliminin Ortaya Çıkışı ve Câhiz’in Konu Hakkındaki Düşünceleri”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 23 (2021), 720-730.

- Bölükbaşı, Mehmet. “Orta Çağ’da Arap-İslam Dünyasında Çeviri Faaliyetleri”. *Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 1/1 (2021), 19-26.
- Broeck, Raymond van den. “Second Thoughts on Translation Criticism A Model of its Analytic Function”. *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation*. 54-63. New York: St. Martins Press, 1. Basım, 1985.
- Can, Betül. “Filistinli Şair Mahmûd Dervîş’in ‘Kaktüsün Sonsuzluğu’ Adlı Şiirinin Türkçe Çevirileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz”. *Söylem Filoloji Dergisi Çeviribilim Özel Sayısı* (2023), 344-362.
- Çakır, Mürüvvet Türken. “Corci Zeydan’ın ‘Kureyş Bakiresi’ Adlı Tarihi Romanı Üzerine Bir İnceleme”. *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi* 1/1 (2018), 133-145.
- Çakır, Mürüvvet Türken. “Corci Zeydan’ın Romanlarında Toplumsal Yapı”. *The Journal of Academic Social Science Studies* 78 (2024), 411-421. <https://doi.org/10.29228/JASSS.39865>
- Çelebi, Muharrem. “Corcî b. Habîb Zeydân”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/69-71. İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 1993.
- Çelik, Aysun. “Kâinata Hikmet Nazarıyla Bakmak: Ma‘ârif-Nâme’de Lisân-ı Hâl Örnekleri”. *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi* Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan Özel Sayısı (2018), 560-580. <https://doi.org/10.28981/hikmet.498434>
- Dağbaşı, Gürkan. “Abbasi Dönemi Çeviri Faaliyetleri”. *Eskiye* 27 (2013), 177-187.
- Dağbaşı, Gürkan. “Arapçadan Türkçeye Yapılan Şiir Çevirilerinde Nitelik Sorunu”. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum* 6/16 (2017), 177-196.
- Dağbaşı, Gürkan - Gügercin, Çağla. “Nizar Kabbani Şiirlerinin Türkçe Çevirilerinin Karşılaştırmalı İncelemesi”. *The Journal of Academic Social Science* 109 (2021), 116-132.
- Doğru, Erdinç. *Dilin Derin Devleti Deyimler*. Ankara: Fecr Yayınları, 1. Basım, 2011.
- Dönmez, Mustafa İsmail. “Orhan Pamuk’un Sessiz Ev Romanındaki Atasözü ve Deyimlerin Arapça Çevirilerinin Mona Baker Çeviri Stratejilerine Göre İncelenmesi”. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat* 3/1. Özel Sayı (2018), 19-32.
- Ekşi, Feyzettin. *Arap Milliyetçiliği Bağlamında Corci Zeydan’ın Romancılığı*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Erdim, Enes - Kaya, İrfan. “Tema ve Yapı Bağlamında Corci Zeydan’ın İstibdâdu’l-Memâlik İsimli Romanı”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/1 (2018), 45-72.

- Fazlıoğlu, Şükran. “Târîhu Âdâbî’l-Lugati’l-Arabiyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/87. İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 2011.
- Göktürk, Akşit. *Çeviri: Dillerin Dili*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 12. Basım, 2016.
- Gümüş, Sadrettin. “Cumhuriyet Döneminde (1923-1960 Arası) Meâl Çalışmaları”. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 5 (2015), 285-331.
- Hanım Yiğiter, Şeyda. *Arap Dilinde Marife İsimler ve Marifelik-Nekreliğin Anlam Üzerindeki Etkisi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- İsa, Selma. *Rahman Suresinde Belâgat ve Üslup Açısından Sanatsal Suret Güzellikleri*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Khalaf, Abdulkadir. *Arapça Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İsar Yayınları, 2. Basım, 2019.
- Kıralı, Ali Osman. *Corcî Zeydân’ın “Selahaddin Eyyübî ve Haşhaşiler” Adlı Romanının Türkçe Çeviri Metinlerinin Eşdeğerlik Yaklaşımları Açısından İncelenmesi*. Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Doktora Tezi, 2021.
- Kocabıyık, Hüseyin Selim. “Jean Paul Vinay ile Jean Darbelnet, Peter Newmark, Anthony Pym ve Gideon Toury’nin kuramları ışığında Necib Mahfuz’un ‘Başkan’ın Öldürüldüğü Gün’ adlı romanındaki dil oyunlarının Türkçe çevirisinin analizi”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 28 (2022), 610-629.
- Korkmaz, Engin. “Sosyal ve Siyasal Bağlamda Zerdüştilik İnancı”. *Politik Ekonomik Kuram* 8/4 (2024), 1135-1151. <https://doi.org/10.30586/pek.1508729>
- Köksoy, Mesut. “Cibrân Halil Cibrân’ın Verde el-Hânî Adlı Hikâyesinin Arapçadan ve Ara Dil İngilizceden Türkçeye Çevirilerinin İncelenmesi”. *Şarkiyat Mecmuası* 42 (2023), 213-246.
- Muhammedoğlu, Aliev Saleh. “Hürremiyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/500-501. İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998.
- Odacıoğlu, Mehmet Cem - Barut, Evren. “Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri Üzerine Bir Derleme”. *Tarih Okulu Dergisi* 34 (2018), 1363-1392.
- Osmanlıca Sözlük ve Kelime Çözücü. Erişim 31 Ocak 2025. <https://pauctle.com/osmtr/soz/%DA%AF%D8%B1%D8%AF%D9%88%D9%86%D9%87/>
- Özcan, Abdülkadir. “Hassa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/394-395. İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997.

- Özcan, Muhammed. *Kur'an-ı Kerîm'deki Bazı Deyimlerin Çeviri Stratejileri Açısından Değerlendirilmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Özel, Harun - Soumana, Youssoufa. "Modern Dönem Çeviri Faaliyetlerinin Arap Edebiyatının Gelişimine Katkısı". *Istanbul Journal of Arabic Studies* 6/2 (2023), 249-280.
- Paker, Saliha. "Çeviride Yanlış/Doğru Sorunu ve Şiir Çevirisinin Değerlendirilmesi". *Yazko Çeviri Dergisi* 13 (1983), 131-139.
- Pekkırbızlı, Ömer. *Corci Zeydan'ın İslam Medeniyeti Tasavvuru ("İslam Medeniyeti Tarihi" Kitabı Bağlamında)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Popovic, Anton. *The Nature of Translation: Essays on The Theory and Practice of Literary Translation*. ed. James Holmes. Lahey: Mouton, 1970.
- Sarıkaya, Muammer. "El-Câhız'dan Es-Safedî'ye Çeviri Teorisi". *Bilimname* 3 (2003), 133-151.
- Sarıkaya, Muammer - Kırallı, Ali Osman. "Selahaddin Eyyubi Adlı Romanı Bağlamında Corcî Zeydân'ın Romancılığı". *Doğu Araştırmaları* 2/20 (2019), 36-56.
- Semiz, Betül Nur. *Corci Zeydan'ın İstanbul'a Seyahat İsimli Eserinde Mimari ve Sosyal Hayat*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Sev, İsmet Gülsel. "Türkiye Türkçesinde Gibi Edatıyla Kurulan Benzetmeli Anlatımlar". *Turkish Studies* 7/4 (2012), 499-512.
- Suçin, Mehmet Hakkı. *Öteki Dilde Var Olmak*. İstanbul: Say Yayınları, 2. Basım, 2013.
- Türk Dil Kurumu | Sözlük. Erişim 17 Ocak 2025. <https://sozluk.gov.tr/>
- Us, Mehmet Asım. "Zeki Megamez". *Vakit Gazetesi* (03 Şubat 1932), 3.
- Uulu, Aktoro İmarali. *Corcî Zeydân ve Arûsu Fergâne Adlı Romanının İncelenmesi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Uzun, Mustafa İsmet. "Kâbe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/23-26. İstanbul: İslâm Araştırmaları Merkezi, 2001.
- Uzunköprü, Barbaros - Demez, Neslihan. "Tanzimat ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde Girişilen Modernleşme Çabalarını Çeviri Kurumları Üzerinden Değerlendirmek: Encümen-i Daniş ve Tercüme Bürosu Örnekleri" 16 (2022), 71-103.

- Vinay, Jean-Paul - Darbelnet, Jean. *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 1995.
- Wills, Wolfram. *The Science of Translation*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1982.
- Yaqoob, Luay Hatem. “Câhiliyeden 19. Yüzyıla Arapça Tercüme Faaliyetleri”. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (2024), 329-348.
- Yazıcı, Mine. *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*. İstanbul: Multilingual, 2005.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 6. Basım, 2008.
- Yıldız, Musa - Şanverdi, Halil İbrahim. “‘Azrâ’u Cākartâ Adlı Romanın Türkçe Çevirilerinin Çeviri Stratejileri Açısından İncelenmesi”. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 19/19 (2019), 237-261.
- Yücel, Faruk. “Çeviri Eleştirisi Neyi Eleştirir?” *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/12 (2007), 39-58.
- Zeydân, Corcî. *Cihan Hatun Fergana Güzeli*. çev. Zeki Megamiz. İstanbul: İkdâm Matbaası, 1927.
- Zeydân, Corcî. *Fergana Güzeli*. çev. Ahmet Almaz. İstanbul: Bilge Yayıncılık Eğitim Hizmetleri, 1. Basım, 2003.
- Zeydân, Corcî. *Fergana Güzeli Cihan Hatun*. ed. İsmail Fatih Ceylan. çev. Zeki Megamiz. İstanbul: Nesil Yayınları, 2002.
- Zeydân, Corcî. *‘Arûsu Fergâna*. Mısır: el-Hilâl Matbaası, 1908.